

MECALİS-İ SEB'A

Yard. Doç. Dr. Nuri Şimşekler
S.Ü.Fen-Edebiyat Fak.Öğ.Ü.

“Yedi Meclis” adını taşıyan bu eser de Mevlâna’nın çeşitli zamanlarda kürsüden ve toplantılarda verdiği yedi vaazın yazılmasından oluşmaktadır. Eser, muhtemelen Mevlâna’nın Şems’le karşılaşmalarından (29 Kasım 1244) önce verdiği vaazların oğlu Sultan Veled veya başkaları tarafından dikte edilmesiyle bir araya getirilmiştir. Kitabın bazı bölümlerinde Sultan Veled’in İbtidânâme adlı mesnevîsinden de beyitlere rastlanması bu eserin Sultan Veled tarafından oluşturulduğu veya bazı tashihler yapıldığı intibasını vermektedir. Yine, I. Bölüm’de (Meclis) Şems’in Makâlât’ından bazı hikâyelerin aktarılması; Şems’le karşılaştıktan sonra da Mevlâna’nın bir veya birkaç kez vaaz verdiği hususunda bize ışık tutmaktadır.

Mesnevî ve Dîvân-ı Kebîr’e göre daha az yazması bulunan bu eserin en önemli ve en eski yazması Mevlâna Müzesi Kütüphanesi’nde 79 no’lu mecmua içerisinde yer almaktadır. Mevlâna’nın Fîhi mâ Fîh ve Mektûbât adlı eserlerinin de bulunduğu bu mecmua, 1351-1354 yılları arası istinsah edilmiş ve Gölpinarlı’ya göre her üç eser için de en sağlam nüshalar olarak değerlendirilmiştir.

Türkçe Tercümeleri

Eser ilk olarak “Mevlâna’nın Yedi Öğüdü” adıyla tercüme edilmiş ve Farsça metniyle birlikte 1937 yılında yayınlanmıştır. Farsça metnini (Prof.) Dr.F.Nâfiz Uzluk’un; tercümesini ise M.Hulûsi Karadeniz’in yapıp Ahmed Remzi (Akyürek) nin gözden geçirdiği bu neşir bazı dizgi ve tercüme yanlışlıklarından dolayı eleştiri almıştır.

Hayatının büyük bir bölümünü Mevlâna ve Mevlevîlik araştırmalarına adanmış Abdülbaki Gölpinarlı, Mecâlis-i Seb’a’yı da tercüme etmiş ve açıklama ve indekslerle birlikte 1965 yılında Konya’da yayınlanmıştır (138 s.). Bu tercüme 1994 yılında tekrar yayınlanmıştır (İstanbul,143 s.).

Konuları ve Üslubu

Mevlâna hayatı boyunca 7 defa mı vaaz verdi? sorusuna kesin bir cevap bulamamakla birlikte; bu eseri oluşturan vaazların, genellikle Cuma Namazında istek üzerine verilen hutbelerden(?) oluştuğunu tahmin etmek bir cevap olabilir. Zaten Mevlâna’nın çeşitli yerlerde ve cemaatlarda yaptığı sohbetler ve açıklamaları genellikle Fîhi mâ Fîh adlı eserinde yer almaktadır. Yani rahat bir değerlendirmeye söyleyecek olursak; Mecâlis-i Seb’a resmî vaazların toplandığı bir eser; Fîhi mâ Fîh ise hâl ehliyle yapılan sohbetlerin yazıya aktarıldığı bir kitaptır. Her iki eserin dili, hitap şekli ve konuların işleniş tarzından da bunu anlamak son derece kolaydır.

Her Meclisinde farklı, dinî ve toplumsal olayların ele alındığı Mecâlis-i Seb’a’nın ana Meclis konuları şu şekildedir:

- 1.Meclis : Ümmetin bozguna düşmesi, Besmele-i Şerîf’in tefsiri, Peygamberin mucizesi (Ayın yarılması).
- 2.Meclis : Allah’a yöneliş, günahattan çekinme, gönül zenginliği, Besmele’nin Be’si.
- 3.Meclis : Zâhid-ârif, Padişah-kul ve inanç kuvveti.

4.Meclis : Halka rahmet olanlar, kulluk, gerçek tövbe.

5.Meclis : Abdü'l-muttalib'in yağmur duası, benlik, insanların grupları.

6.Meclis : Münacaat, Tevrat'taki öğüt ve dünya, «Lâ-İlâhe» nin tefsiri.

7.Meclis : Aklın şerefi, bilgi ve irfan, öz'den olan ve sonradan öğrenilen bilgi.

En uzununu 1.Meclis olan (diğer 6 Meclis'in tamamı kadar) bu vaazların tamamında aynı üslûp hakim olup; önce edebî bir dille Âyetler vasıtasıyla Allah'ın yüceliği ve hikmeti övülmekte; Hz.Peygamber ve dört halifeye rahmetler okunmakta ve bir duayla asıl konu yada konulara girilmektedir. Konular işlenirken, kısmen halkın anlayabileceği basit bir üslup seçilmekte, sık sık getirilen Âyet ve Hadislerden başka temsil, hikaye ve şiirlerle konunun iyice kavranmasına dikkat edilmektedir.

Eserin genelinde hakim olan bir usûl de, konulara göre seçilmiş Hadis-i Şeriflerin açıklanması, peygamber kıssalarının anlatılması ve özellikle Dîvân-ı Kebîr'den, Mesnevî'den, Senâî ve Attar'ın eserlerinden ilgili beyitlerin getirilmesidir.

MECALİS-İ SEB'A

SUNUŞ

"Mecâlis-i Seb'a" adından anlaşıldığı gibi, Mevlânâ'nın yedi meclisinin, yedi va'zının yazılmasından meydana gelmiş bir eserdir.

Babaları Sultan al-Ulemâ Bahâeddin Muhammed Veled'in (628 H. 1231), Belh'te vaaz verdikleri, ders okuttukları malûmdur. Sipeh-sâlâr, Mevlânâ Celâleddin'in de ilk zamanlarda babaları gibi, ders vermek ve vaaz etmekle meşgul olduğunu söyler ve Şems geldikten sonra dersi, vaazı terkettiğini kaydeder (Midhat Bahârî terc. Terceme-i Risâle-i Sipeh-sâlâr be manâkib-ı Hudâvendgâr; İst. Selanik Mat. 1331, s. 91). Aynı eserde, Mevlânâ'nın, kendi şehrimde bulunsaydım ders okutmak, kitaplar tasnif etmek, vaaz ve nasihatte bulunmakla meşgul olurum dediğini ve şiire, Anadolu halkının isteğiyle düştüğünü söylediğini bildirir (s. 97). Bu sözlerini, "Fîhi ma-fîh" in 16. bölümünde bulmaktayız (A. Gölpinarlı terc. Remzi Kitabevi — 1959; s. 62-63). Gene Sipeh-sâlâr, ilk zamanlarda vaaz verdiğini yazar (s. 128). Aynı rivayet, Eflâkî Ahmet De-de'nin (761 H. 1360). "Manâkib al-Ârifîn" inde vardır (Türk Tarih Kurumu yayın. Devre: 3, Sayı: 3. Tahsin Yazıcı'nın Önsözü, tashihi ve hâşiyeleriyle; Ankara — T. T. K. Basımevi, I. 1959; s. 333). Gene Sipeh-sâlâr, Sultan Rükneddin ve Emir Pervâne'nin recalarıyla ve Çelebi Husâmeddîn'in dileğiyle bir cuma günü vaaz verdiğini bildirir (s. 131-132). Eflâkî de, Muîneddîn'in ve Sultan Veled'in recâsı üzerine Mevlânâ'nın Konya büyüklerini kırmayıp vaaz verdiğini yazıyor ki bu vaaz, herhalde Şems'ten sonra verilmiş olacak (I. s. 164). Eflâkî, bundan başka, bilhassa ilk zamanlarda Mevlânâ'nın vaaz verdiğini, Şems geldikten sonra ders okutmayı, vaaz vermeyi bıraktığını söylüyor (Aynı basım; II, Ankara — T. T. K. Bas. 1961; s. 620). Aynı kitap, Mevlânâ'nın, Şems'ten önce vaaz vermekte olduğunu Şems'ten sonra vaazı bıraktığını bildiriyor (I; s. 88). Gene aynı kitaptan, Mevlânâ'nın, bir Cuma günü, Kal'a mescidinde vaazettiğini ve vaazda XCIII. sûreyi tefsir eylediğini öğreniyoruz (I, s. 171-172). Mevlânâ'nın,

Zâhid-i kişverî budem vâız-ı minberi budem

Kerd kazâ-yı dil mera âşık-ı kef-zenân-ı tu

Ülkenin zahidiydim; minberde vaazederdim; gönül kazası beni, sana karşı ellerini çırpan bir âşık etti-gitti.

beytini de sözünü ispatlamak için alan Eflâkî (II, s. 624), bir kere daha, ilk zamanlarda vaaz verdiğini kaydetmektedir (II, s. 705). Gene aynı kaynak, Mevlânâ'nın, bir gün Sadreddîn'i (673 H. 1274) ziyaret ettiğini, şeyhin hadîs okutmakta olduğunu Mevlânâ gelince dersi ona terkettiğini ve Mevlânâ'nın hadîs okuttuğunu bildiriyor (I, s. 393). Aynı kitap, Şems'ten sonra Mevlânâ'nın, büyüklerin recâları ve Kuyumcu Salâhaddîn'in (657 H. 1258) dileği üzerine vaaz verdiğini söylemekte (II, s. 709), Kadı İzzeddîn'in, Konya'da yaptırdığı Cuma mescidinde, Mevlânâ'nın vaaz verdiğini bildirmektedir (I, s. 105). Kadı izzeddin 656 da (1258) şehîd edildiğine göre bu vaaz da Şems'ten sonradır (b. Mektuplar; Açılama; s. 239). Bunlardan daha eski ve sağlam bir kaynak olan "İbtidâ-Nâme" de, Mevlânâ'nın Şems'ten sonra vaazı bıraktığını söyler (Celâl Humâî basımı; Önsözü, tashihi ve notlarıyla; Tehran; 1355 H. 1315 Şemsî hicrî; s. 43, b. 22). Görülüyor ki Mevlânâ, Şems'ten sonra birkaç kere vaazetmiştir; fakat kaç kere vaazettiğini kesin olarak söylemeye imkân yok. Ancak, önceleri, bilginlerin çoğu gibi, meselâ muayyen günlerde ve yerlerde vaaz ederken, Şems'ten sonra bunu da bir külfet saydığı ve recâ ve niyaz üzerine vaazettiği muhakkak. Şems, Konya'ya, hicrî 642 cumâdelâhırasının yirmi altıncı cumartesi günü gelmiştir (26 Kasım 1244. Mevlânâ Celâleddin; III. basım; s. 302).

"Manâkıb al-Arifin" Sultan Veled'in bir vaazından bahsederken, önce hafızların Kur'ân okuduklarını, sonra Sultan Veled'in, vaaza bir hutbeyle başladığını bildiriyor (II; s. 812-813).

"Mecâlis-i Seb'a" nın, yedi meclisinde de vaaza, cümleleri seci'li bir hutbeyle başlanmakta; bu hutbede, birçok âyetten istidlal yoluyla Allah'ın kudreti, hikmeti, ululuğu, birliği övülmekte, hutbenin sonunda Hz. Peygamber'e, dört dostuna, muhacirlerle ansâra; bâzı kere, VII. mecliste olduğu gibi Hasan ve Huseyn'e rahmet okunmakta; ondan sonra duâ mâhiyetinde olan münâcâta geçilmekte, sonra da bir hadîsle vaaza başlanmaktadır. Hadîs anlatılırken âyetler, dah'a başka hadîsler, söze ve konuya uygun hikâyeler, pek edebî, pek güzel olmakla beraber halk seviyesine inilerek, çevreden ve yaşayıştan örnekler alınarak birbirine ulanmakta, sonuç, tekrar tekrar, fakat her defasında bir başka şekilde belirtilmektedir. Sonlara doğru, I. ve II. meclislerde olduğu gibi Besmele, uzun uzadıya, dinî târihten olaylar anılarak canlı bir tarzda şerhedilmekte, en sonunda, Allah'a hamdedilerek, Hz. Peygamber'e ve soyuna, sahabesine salavât verilerek vaaz, son bulmaktadır.

Dâima söylediğimiz gibi burda, gene söyleyelim: Mevlânâ'nın konuşmasıyla yazması, şiiriyle nesri arasında hiçbir üslûp ayrılığı yoktur. Dîvân-ı Kebîr ve Mesnevi, nasıl düşüncelerin, sezislerin, gelişlerin, buluşların vezin ve kafiye kalıbına girmesinden doğmuşsa, nasıl bu iki eser arasında hiçbir ayrılık yoksa, Mesnevi'de nasıl hikâyeler anlatılıyor, örnekler veriliyorsa, Dîvân-ı Kebîr'de, nasıl sırası geldikçe bu hikâyelere, bu örneklerle, tabii gazel, yahut terci' kalıpları içinde dokunuluyorsa, "Mektuplar" da da onlar, yazdırılırken, örneklere, temsillere girilmekte, başlıklardaki hitaplardan başka, bütün mektuplarda halk diliyle konuşulmaktadır. "Mecâlis-i Seb'a" da da hutbelerden ve kısmen münâcât fasıllarından başka, halk diliyle, halk seviyesine inerek, hikâyelere, temsillere, örneklere dokunarak, arada şiirler inşâd etmek, hadîsleri hikâyelerle, şiirlerle anlatmak suretiyle ve aynı üslûpla konuşmadadır Mevlânâ. Temsilleri, şiirlerinde olduğu gibi halktan, günlük, gündelik yaşayıştan, devrinden ve târihten almaktadır. Şişe yapanla bez çırpanın, ayağıyla çaput dövüp yıkayanın bir yerde çalışmayacağı, zenci ile beyaz yüzlünün bir olamayacağı, Temmuz ayında, güneş altında buz satılmayacağı, satılincayadek buzun eriyeceği, ateşte kızmış, kızarmış saç, taşın hemencecik delebileceği, okun temrene muhtar olduğu, mihraba yapılan kandil resminin ışık vermiyeceği, divara resmedilen meclis tasvirlerindeki güzellerin canlı güzel olamayacağı, balığın suya doyamayacağı... bütün bunlar arasında, gulyabânîlerin, sinir bozukluğu yüzünden çölde duyulan seslerin, kervan halkının helakine sebep olacağı, yahut kasaptan et çalan kuş, Barsîsâ'nın şehvet yüzünden, dininden imanından oluşu, tilki ile davul, pâdişâhla kul, Azim'in gördüğü şaşılacak şeyler... gibi halk hikâyeleri; bunlarla beraber, Hz. Hamza'yla Vahşî'nin kıssası, peygamberlere âit kıssalar, hadîslerin şerhi sırasında söylenen hikâyeler, sûflere âit menkıbeler, Mevlânâ'nın vaaz meclislerini bezeyen, renkleştiren, halka sindiren unsurlardır.

San'atı san'at için değil, halk için kullanan, daha açıkçası inancını, halka olan sevgisini, gerçeğe bağlılığını san'at hâline getirecek bir kudrete sahip bulunan Mevlânâ'nın, bu yedi mecliste şerhettiği hadîsleri, konuları bakımından yazıyoruz:

I. Toplumun değerden düşmesi, bozguna uğraması, bozgunculuğa düşmesi yüzündendir. Böyle zamanda yapılacak iş; kurtuluş çâresi.

II. Suçlardan kurtuluş çekinme sınırına giriş.

III. İnançtaki kudret.

IV. Kendilerini kulların hayrına adanmış olan, kendisi için yaşamayan kullar.

V. Bilginin değeri.

VI. Gaflete dalış.

VII. Aklın önemi.

Bu yedi mecliste, asıl şerhedilen hadîslerle beraber kırkbir hadîs geçmekte. Hemen her hadîs, içtimâî bir değer taşımakta.

Meclislerde, bilhassa Senâî'nin (525 H. 1130-1131), "Hadiykat ül-hakiyka ve şerîat üt-tarîka" sından, dîvânından, Attâr'ın (627 H. 1229-1230) dîvânından şiirler bulunduğu gibi Mevlânâ'nın Dîvân-ı Kebîr'inden, Mesnevi'sinden beyitler ve rubailer de var. Bâzı beyitler, Fîhi mâ-fih'te ve Seyyîd Burhâneddîn Muhakkık-ı Tirmizî'nin (638 H. 1240-1241) "Ma'ârif inde de anılmakta. Hattâ III. mecliste, Sultan Veled'in "İbtidâ-Nâme"sinden beyitler bile var.

I. mecliste geçen "zenci-ayna" hikâyesi, Şems'in "Makaalât'ında ve Mesnevî'nin II. ve VI. ciltlerinde geçer. Aynı meclisteki Süleyman Peygamberin tacının eğrilmesi, biraz değişik bir şekilde, IV. ciltte anlatılmakta; Nasûh'a âit hikâye, V. ciltte pek güzel bir tarzda îzâh edilmekte. II. meclisteki tilki ile davul hikâyesi, Mesnevî'nin II. cildindedir; aynı mecliste anlatılan Süleyman-Belkıys kıssası, I. ve VI. ciltlerde pek güzel ve etraflıca anlatılmıştır. III. meclisteki H. Peygamber'in Harise'ye soruları ve onun cevapları, Mesnevî'nin I. cildinde, H. Peygamber'le Zeyd arasında geçer; Hârut-Mârût kıssası, III. ciltte anlatılır. V. meclisteki haris öküz ve öküz açlığı hikâyesi, V. cilttedir. H. Peygamber'e ve başka peygamberlere âit kıssalarsa, Mesnevî'de, birçok yerlerde, münâsebet düştükçe ve defalarca geçer. Burda, II. mecliste, hutbede, vaktin pâdişâhına, adı anılmamak üzere ve kendisini unutmadığını bilhassa kaydeden ve "üstadım" sözüyle kadri yüceltilen birine, anasına, babasına duâ ettiğini de söyleyelim. İhtimâl "üstad" dediği bu zat, devrin büyük bilginlerinden ve kendi dostlarından biridir; belki de Kadı Sırâceddin'dir (682 H. 1283).

Mesnevî'nin birinci cildi, 656 hicrîden (1258) önce bitmiştir. İkinci cilde, 662 yılı Recebinin onbeşinci günü başlanmıştır (1264). Son cilt, Mevlânâ'nın vefatından (672 H. 1273) pekaz önce tamamlanmıştır (Mevlânâ Celâleddîn, III. basım; s. 120-122). Mecâlis-i Seb'a" da Mevlânâ'nın Divan-ı Kebîr'inden beyitler olduğu gibi Mevlânâ'nın rubailerini de var; ayrıca Mesnevî'nin II. ve VI. cildinden beyitler mevcut. Bütün bunlardan başka, Sultan Veled'in "İbtidâ-Nâme" sinde de zahitle ârifî kıyaslıyan beyitler, aynen alınmış. Bunlara nazaran hükmümüzü şöyle verebiliriz:

"Mecâlis-i Seb'a", yâni Mevlânâ'nın yedi vaazı, ihtimâl Sultan Veled, yahut Çelebi Husâmeddin tarafından, vaaz esnasında not edilmiş, fakat zaptedildiği gibi bırakılmamıştır. Esâsa dokunulmamak şartıyla bunlar, tekrar gözden geçirilmiş, eklentiler yapılmış, belki kendisine de gösterilmiş, belki kendisinin de tashihinden geçmiş, bu kitap bu suretle tekemmül etmiştir. Bu gözden geçirme işini, "İbtidâ-Nâme" den beyitler alındığına göre Sultan Veled yapmıştır. Sultan Veled, "İbtidâ-Nâme" yi, Şeyh Kerimüddîn'in vefatından sonra, yâni 691 hicrî ile (1291) kendi vefat yılı olan 712 (1312) arasında yazdığından (Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik; s. 33; kitabe; s. 355 ve s. 43), "Mecâlis-i Seb'a" nın gözden geçirilip düzene sokulması da bu yılların arasındadır demek, sanırız ki doğru olur. Ancak, Sultan Veled, zâhidle arifi kıyaslıyan bu beyitlere, "bu iki bölümü bildiren sözleri, en doğru, en isabetli olarak, o serverden dinle" mealindeki şu beyitle başlıyor:

Nakl-i sâib şinov ezon server

Der beyân-ı sıfât-ı in du nefer

Beyitler, "Hadîka" veznindedir; bu bakımdan belki de "server" diye anılan zât, Senâî'dir ve S. Veled, bu beyitleri "Hadîka" dan nakletmektedir. Biz, bu beyitleri, "Hadîka" da bulamadık; fakat S. Veled'in elindeki bir yazmada bulunabilir. Bu takdirde, "Mecâlis" teki bu beyitler, "İbtidâ-Nâme" nin yazılmasından önce de, bizzat Mevlânâ tarafından vaaz esnasında, Senâî'den nakledilebilir. Ancak meclislerde, Mevlânâ'nın dîvânından, Mesnevi'sinden, rubailerinden de nakiller olduğuna bakılırsa ilk hükmün daha isabetli olduğunu sanıyoruz.

"Mecâlis-i Seb'a" nın metni, 1937 de Dr. Feridun Nafiz Uzluk tarafından İst. Bozkurt Basımevinde bastırılmıştır. Bu basımda, rahmetli Kitapçı Rizeli Hulusî'nin tercemesi de var. Düzeltme işlerine, Üsküdar Mevlevî Şeyhi Ahmed Remzî nezâret etmiştir. Fakat esefle söyleyelim ki metin, baştan başa yanlışlarla doludur. Meselâ, I. mecliste, düzeltme cetveline girmiyen onaltı yanlış var.

....

Dr. F. N. Uzluk'un büyük bir hüsn-i niyette giriştiği bu iş, tashih ve terceme hatâları yüzünden başarılammıştır. Bu bakımdan, "Mecâlis-i Seb'a" yi, yeniden ele almak lüzumunu duyduk.

"Mecâlis-i Seb'a" nın en doğru ve sağlam nüshası, Konya'da, Mevlânâ Müzesi K. da, 79 no.da kayıtlı mecmuadadır. "Fihî mâ-fih" ve "Mektuplar" da esas olarak kabul ettiğimiz bu nüshada "Mecâlis", Sultan Veled'in vefatından kırk-kırkbir yıl sonra yazılmıştır. Mecmuayı tertipliyen, Mevlânâ'nın, Çelebi Husâmeddin'in elyazılarını dahi görmüştür (tavsifi için "Fihî m.i-fih" in ve "Mektuplar" in sunuş kısımlarına bakınız; s. XVII - XIX, XXII.). "Mecâlis-i Seb'a", bu mecmuanın 89 b-197 a yapıklarındadır. Sonunda şu keleme var:

.....

Terceme esnasında, lüzum hâsıl oldukça F. N. Uzluk'un basımına da müracaat ettik ve bâzı mühim farkları notlarla gösterdik. Tercemede üslûp özelliğini vermiye bilhassa çalıştık. Metinde geçen âyetleri, ayrıca göstermek için sona almadık; bulunmasını kolaylaştırmak için not halinde ve numaralarla gösterdik. Hadîsleri, meclislerin sırasına riâyet ederek son kısma aldık ve kaynaklarını, sahîfe numaralarıyla işaretledik.

Gene metinde geçen şiirleri Senâî'nin, "Hadîka" sını, dîvânını, Attâr'ın ve Mevlânâ'nın Dîvân-ı Kebir'ini, Mesnevî'sini tarayıp bulduklarımızı işaret ettik, yazdık. Kimlerin olduğunu bulamadıklarımızı da belirttik. Bu tarama işinin ne kadar yorucu olduğunu, ne kadar zaman aldığını söylemeye sanırım ki hacet yoktur. Onun için bulamadığımız şiirler için özür dileyeceğiz. Metinde geçen ve açıklanması gereken husûsî adlarla hikâyeleri ayrı bir bölümde, alfabetik olarak îzâh ettik; hangi mecliste geçtiğini de belirttik; en sonra, bâzı lügatlere âit de bir açılama ekledik. Bizde metin basmanın ne kadar güç olduğunu söylemeye hacet yok. Millî Eğitim Bakanlığı bu işi ele almaz; müesseselerin bu işi ele aldığı yoktur; kütüphaneler, satılmaz diye basmazlar; bu işe yaklaşmazlar. Fakat gönül ister ki Mevlânâ'ya âit en sağlam, en doğru metinler de basılsın ve bu şeref, bize âid olsun; başkalarına müracaattan müstağni kalalım. Ama bu işi kim yapacak; bu dilek, ne vakit gerçekleşecek? Bilemeyiz.

Kusurlarımızın, Mevlânâ sevgisine bağışlanmasını dileyerek ondan, onun sözlerinden aldığımız bu sunuş sözünü kesiyor; hâmûş oluyor; sözü söz ıssına bırakıyoruz.

11 Safer 1385; 11 Haziran 1965 Cuma

Bende-i bendegân-ı Mevlânâ

Abdülbâki GOLPINARLI

Rahmân ve Rahîm Allah Adiyle (Birinci Meclis)

Hamd, âlemi aletsiz yapan, gönle gelen herşeyi, söylenen her sözü, uğranan her hali bilen, oluruna bağlanacak ve halden hale girilecek her türlü sıfatın, zâtına yol bulmasından münezzeh olan Allah'a. Bir padişah'tır ki hiçbir kimsenin, onun hükmüne, onun buyruğuna karşı durmaya gücü yoktur. Allahlığını apaçık delillerle bildirmiştir; akıl gözü, doğru - düzen bakar, yerli yerinde görürse, birliğine şahadet eder. Gücü - kudreti, her mahlûkun gücünden - kudretinden üst olmuştur; dileği her yaratılmışın dileğinden üstün olup ister o yaratılmışın aleyhine olsun, ister lehine, hükmü, yerine gelmiştir. Bir kişiye başarı vermiş, çalışmasını verimli kılmış, halini düzene sokmuştur da büyüklüğünü görsün diye gönlünden şüphe perdesini kaldırıp açmıştır. Birini de tek başına bırakıp aşağılatmış, şaşkınlık ve bilgisizlik yerlerine sürmüş, vaktini yitirmiş, yaptığı işleri yok etmiş, lûtfunu, ihsanını, keremini ona haram etmiştir. Halkı, helak uçurumundan, azap tehlikesinden kurtarmak için Muhammed'i, esenlik ona, **"Her yana yayılan sancakla, kınından sıyrılmış kılıçla göndermiş"**, peygamberliğinin güneşini dolunaylar gibi parlak bir toplulukla kuşatıp doğdurmuştur; kalbine de, nur gibi parıl parıl parlıyan ve kalplere şifa olan bir kitap indirmiştir. **"Ey insanlar, rabbinizden size bir öğüt ve gönüllerdeki dertlere şifa geldi."**⁽¹⁾ Halk aslı olmayan şeylere uymuşken onu doğrulukla ve doğru yolu göstermek için gönderdi; onlarsa körlerdi, görmüyorlardı; sağırlardı, duymuyorlardı; dilsizlerdi, konuşamıyorlardı⁽²⁾. Allah'ı bırakıp da ondan başka hiçbir şeyi yaratmayan, yaratamayan bir varlığa mı kulluk ederler? Oysa, kendileri de yaratılmışlardır⁽³⁾. Yalanlıyanlar, onu yalanlamakla kutsuz oldular; gerçekleyenlerse, onu gerçeklemek yüzünden kutlu oldular. Allah'ın rahmeti ona ve soyuna olsun; bilhassa suçlardan çekinen **Abû-Bakrı's-Sıddıyk'a**, doğruyla aslı olmayı ayırdeden temiz **Ömer'e**, iki nur ısı arınmış **Osman'a**, Tanrı rızasını kazanmış, ahbine vefa eden **Ali'ye**, başka muhacirlere ve ansâra olsun; çok çok esenlikler onlara.

Münâcât:

A benim sultanım, a benim padişahım, bizim hırs ateşimizi rahmet suyunla söndür; özliyen canlara birlik şarabını tattır. Gönlümüzün marifet ışıklarıyla, birlik sırlarıyla nurlandır, aydın bir hale getir. Sonsuz, kıyasız-bucaksız rahmet ovanda açık yaydığımız umut tuzaklarımızı, dilek ağlarımızı kutluluk kuşlarıyla, yücelik avlariyle şereflendir, yücelt. Bağrı yananların seher çağlarında çektikleri ahları, kabul ediş, kerem buyuruş kulağıyla duy. Aşıkların, o canların topluluk yerine çektikleri hasret yanışıyla her solukta gökkubbeye ağan gönül dumanlarım, buluşup kavuşmanın güzel kokularıyla bürü. Aşk saltanatının damına, bekçiler gibi sopacıklarım vuran sözlerimize, söyleyip işittiklerimize, **"Ecirlerini sayısız olarak öder"**⁽⁴⁾ lûtfundan dâimi ihsanlarda bulun; sözlerimizi, hâlin özü, özeti kıl; hâlimizi, söz ve dedikodu tehlikelerinden geçir, kurtar; iki dünyanın da kötülüğünden koru; düşmanların bize olmasını, başımıza gelmesini diledikleri şeyleri bizden uzaklaştır; dostların, hakkımızda diledikleri, umdukları şeylerden daha yüce kıl, daha iyi et bizi ey lûtf hazinesi sonsuz olan, ey geniş denizi, keremiyle, insaniyle uçsuz-bucaksız bulunan. Allah ona rahmet etsin, esenlik versin; **Mustafa'nın** hadislerinden bir hadisle vaaza başlayalım:

O korkutucu müjdeciden, o eşi-örneği bulunmayan korkutucudan, şeriat ısı peygamberlerin ulusundan, gökyüzünün de, yeryüzünün de ışığından rahmetlerin en üstünü, övüşlerin, esenliklerin en parlağı ona olsun; peygamberlerin en güzel, en açık ve yerinde söz söyleyeninden gelen en doğru hadisler arasında rivayet edilen hadistir; buyurmuştur ki:

"Ümmetimin değerden düşmesi, bozgunluğa düştüğü, bozulduğu zaman olur; ancak ümmetimin bozgunluğa düştüğü zaman benim sünnetime sarılan değerden düşmez, bozulmaz; hem de ona yüzbin şehidin sevabı verilir." Allah'ın elçisi doğru söylemiştir. İki âlemin elçisi insanlara ve cinlere yol gösteren, **"Ömrün hakkı için"** hususiyetine mazhar olan⁽⁵⁾, **"Sen olmasaydın"** yüceliğiyle

yüceltilen, "**Ben Arabın en güzel söz söyleyeniyim**" hükmünce en güzel ve yerinde söz söyleyen, "**Âdem de, ondan sonrakiler de kıyamet günü benim sancağımın altındadır; fakat övünmem ben**" hükmünce kendisine uyulan, izi izlenen, "**Yokluk övüncümdür**" diyen, şöyle buyurmaktadır: Ümmetimin değerden düşmesi, bozgunluğa düştüğü zamandır. Yâni, benden sonra hiçbir peygamber gelmeyecektir; hiçbir peygamberin ümmeti de benim ümmetimden üstün olmayacaktır; netekim ümmetim, İsâ ve Mûsâ ümmetinden üstündür. Dinimin önceki dinlerin hükümlerini kaldırdığı gibi benim dinimin hükümlerini kaldırarak, bozacak, değerden düşürecek bir din de yoktur. Ey Allah'ın elçisi dediler; o halde ümmetin ne yüzden değerden düşer? Buyurdu ki: Ümmetim bozulmaya başladı mı, bozunculuğa girişti mi, giyindikleri, iki dünyada da parıl-parıl parlayan **Tanrıdan çekinme elbisesi daha da hayırlıdır**" (6) elbisesini, suç dumanı bürür; giyinmiş oldukları gökyüzünün o atlas elbisesini, **Muhammed'e** mensup o değerli ipek kumaşı yıpratırlar; islere-paslara bularlar, değerden düşürürler. Ey Allah'ın elçisi dediler, böylece islere-paslara bulanır, değerden düşer, suç işiyle değersiz bir hale gelir de, "**Şüphe yok ki Allah, kendilerine cenneti vermek üzere inananların canlarını, mallarını satın almıştır**"(7) müşterisi alıcılığa girmez, onların değerden düşmüş kulluk kumaşlarını almaz, "**Ecirlerini sayısız olarak öder**"(8) pahasını vermezse; onlar da parasız-pulsuz, azıksız-sermayesiz kalırlarsa halleri nicolur? (Şiir)

Sen, aldanış yurdunda, Temmuz ayında, Nişâbur'da kar satan kişiye benziyorsun.

O adam, Temmuz ayında karcağızını önüne koymuştu; kendisi de yok-yoksul biriydi.

Sıcaktan kar eriyor, adam da dertle yanan bir yürekle soğuk ahlak çekerek

Şu sözü söylüyor, gözyaşları yağırdırıyordu: Malımız pek kalmadı, kimse de satın almadı.

(Bu şiirde anlatılan adam gibi) feryad ederlerse, şu varlık karımız değersiz bir hale gelip, suç güneşinin ısıyla erimeye başlarsa, gene malımızın değer bulması, umut keselerimizin dolması için biz kar satanların çaresi nedir dediler. Cevab olarak buyurdu ki: Ümmetimin değerden düştüğü zaman ancak benim sünnetime sarılan değerden düşmez.

İşi bozulup şaşırın kişinin, bir ipe sarılması yeğdir.

Sünnetim şudur: Dostlarım, yollarını yitirdiler de, yanlış yola saptılar, suç tikenliğine ayak bastılar da ayakları o tikenlikte yaralandı mı, inad edip, ısrar edip o tikenliğe gitmemeleri gerek; çünkü inat kötü şeydir.

Yoluna gül bahçelerinin kapılarını açtı; a yalınayak, niceyebir tikenliğe gideceksin?

*

İşlediği işlerde inad eden kişiyi, yedi değirmenin dönüşü unufak eder.

Ayaklarının tikenden yaralandığını gördüler mi, yanlış yola saptıklarını bilmelerini, tikenliğe düştüklerini anlamaları, önlerine, artlarına bakıp yoldaki belirtileri görmeleri gerekir. Çünkü ben, bu feryada erişilmez, iz belirmez yolda, yolcular o belirtileri arayıp bulsunlar, akılları şaşır başları dönmesin, avcuların karda avın ayak izlerini aradıkları, o izleri izleyip koştukları gibi bu sapıklık, bu azgınlık karında benim, adı sünnet olan ve doğru yol gösteren, önceki ve sonraki ayak izlerimi arasınlar, bulup birbirlerine söylesinler diye havaya belirtiler koymuşum, bu çölde ırmaklar akıtmışım, birbiri üstüne taşlar yığmışım. Benim ayak izlerime uyarlar da suç tikenliğinden yuları çevirirlerse makbul oluş gül bahçesine dalarlar; ebedî zevk ve sefaya dalan, sonsuz padişahlık süren güzellerle, şehitlerle atbaşı beraber yürürler; bilece oturur, düşer-kalkarlar; bir kadehten içerler, onlarla eş-dost olurlar. "**O çeşit kişiler, Allah'ın nimetleriyle nimettendirdiği peygamberlerle, gerçeklerle, şehitlerle ve iyi adamlarla eş olurlar.**"(9) Hattâ bunun da yeri mi? Belki şehitlerin üstünlerinden de üstün olurlar; çünkü, "**Ona yüzbin şehidin sevabı verilir**" denmiştir. Ey Allah'ın elçisi, bu üstünlüğü niçin ve nasıl elde ederler dediler; çünkü onlar da iş yapmada, bunlar da; adalet terazisi de asılmış. Hangi adalet terazisi? "**Ve gerçekten de insan ancak çalıştığını elde eder**"(10) terazisi; söz budur ancak, elde ettiğin ecir, didindiğin, yorulduğun kadardır terazisi; "**Artık kimin, terazilerindeki tartısı ağır gelirse**"(11) terazisi. Senin bile zerre kadar aklın var da işçileri işe yollarsın; sonra da filân işçi bağda on gün bel belledi; filân işçi beş gün, filân işçi de bir gün çalıştı diye yazarsın; her

birine işlediği işe göre para verirsin, yanılmazsın; böyle olduğu halde **"Ben sizin bilmediklerinizi daha da iyi bilirim"**(12) bilgini **"Zerre kadar bir şey bile gizli kalmaz ondan, göklerde olsun, yeryüzünde bulunsun"**(13) hükmünün bilgini, o herşeyi bilen Tanrı, kara karıncanın kara taş üstünde kapkaranlık gecede, o incecik ayaklarla, düşüp kalktığını, koşup gittiğini bilir, görür; o kapkaranlık gecede, o karıncanın hızlı, yahut yavaş, yahut orta derecede gittiğini, yuvasına, yahut yem toplama yöneldiğini gören o yüce, o noksan sıfatlardan münezzehe Tanrı, o bilgin Tanrı, kullarının ne kadar zahmet çektiklerini, ne kadar çalıştıklarını, gönülleri hasretlerle, ahlarla dopdolu âsîlerin gözlerinden dökülen yaşların, tapısındaki ariflerin gönüllerinden sızıp damlayan kan katrelerinin, seher çağlarında, o çağları teşbih ederek geçirenlerin soluklarının sayısını, gece-gündüz, **"Gerçeklik makaamında, çok kudretli bir büyük padişahın katında"**(14), mücahede ülkesinin sahipleri olan, oynıya-güle nağmeler söyleyerek özlerinden gelen bir gayretle yürüyen yolcuların adımlarının sayısını bilir.

Biz gece yolcuları, yalnızlık gecesinde yol alıp durmadayız;

Padişahların taçlarına, onları bayağı görerek bakmadayız.

Canla-gönülle giderler; ne ata binerler, ne yaya yürürler. Gönülsüzdür onlar, gönüllerini vermişlerdir; binekleri de yoktur, azıkları da. Güvenç, dayanç adımına binmişlerdir; parça-buçuşun da, tümün de ıssına giderler. **"Yazarız önceden, dünyada yaptıklarını ve sonradan bıraktıkları izleri"**(15) buyuran o bilgin Tanrı, cana-başa bakmıyan kullarının can feda edenlerini, önüne ön olmıyan bilgisinde bir-bir, zerre-zerre, kıldan kıla, saymamış, bilmemiş olsun; imkân var mı buna? Madem ki öncekilerin de, sonra gelenlerin de attıkları adımları, alıp verdikleri solukları, pişmanlıklarını saymıştır, yazmıştır; o adalet ıssı Tanrının adalet oku, kılı bile ikiye böler, peki; böyle bir adalet ıssının adaletine, böyle bir insaf ıssının insafına nasıl sığar, nasıl yakışır ki, bu işçiye yüz, yüzbin ücret versin de, aynı işi yapan öbür işçiye bir versin? Ey Allah'ın elçisi, ey gökyüzündekilerin de müşküllerini halleden, yeryüzündekilerin de, ey **"Âlemlere rahmet olan"**(16), müşkülümüzü hallet; bugün gökyüzündekilerin de müşküllerini halleden sensin, yeryüzündekilerin de.

Hakıyat erinin bu âlemde bir nişanı olsaydı,

Hatıra gelen bütün ilâhî remizlere tercemân olurdu.

Ovada uçan kuşlar, o âleme yol bulsalardı, her kuşun kanadından bütün müşküller halledilirdi.

Herkes aşk pazarına gelemez; gelebilseydi her taşın dibinde binlerce kervan görünürdü.

Allah ona rahmet etsin, esenlik versin, Allah elçisi, o önüne ön bulunmayan âlemin tercemanı, o arabın, acemin en fasihi, o ilim ve kerem mâdeni, o davulsuz, bayraksız padişahlar padişahı, o kâinatın ulusu, varlıkların ve var olanların sultanı cevap verdi de buyurdu ki: Ey gerçek dostlar, ey uygun bir inançla benimle görüşüp konuşanlar, düşüp kalkanlar, bilin ki hani sel, bütün kuvvetiyle dağlardan, tepelerden âşıkçasına, coşa-köpüre denize koşar; ırmaklar, coşa-köpüre denize akar; binlerce elle, binlerce ayakla denize ulaşır ya, çünkü sular, birbirinin eli-ayağı, bineği-durağı kesilmiştir; birbirine kuvvet-destek olmuştur su katreleri; bu kuvvetle dağlardan akar, ovalardan geçer, asılları olan denize ulaşırlar; her katre, **"Dön rabbine ondan razı olarak ve rızâsını kazanmış bulunarak"**(17) diye nâra atar; bu neden şaşılacak birşey olsun? Asıl şaşılacak şey, asıl görülmemiş şey, asıl sarp ve güç iş şudur: Bir dağlıkta, yahut bir mağranın içinde, yahut da aman vermez bir ovada bir katre, tek başına kalır; o katrenin mâdeni, aslı denizdir; onu arzular; o elsiz-ayaksız katre, eli yokken ayağını atar; denizin özlemiyle elini uzatır; ne sel yardım eder ona, ne de bir dostu vardır. Öyle olduğu halde düşe-kalka yuvarlanmaya koyulur; özlem ayağıyla denize koşar; zevk bineğine biner, yol almıya koyulur. Ey çaresiz katre, toprak senin düşmanın, yel senin düşmanın, güneşin ıssısı senin düşmanın. Ulaşmayı dilediğin deniz de çok uzak. Ey elsiz-ayaksız katre, bunca düşman arasından denize nasıl varacaksın sen? Ama o katre, haldiliyle der ki: Ben bir katreyim ama uçsuz-bucaksız denizin yardımıyla içimde bir özlem var. **"Biz emaneti yükledik insana; şüphe yok ki o, çok zalim oldu, çok bilgisiz bir hale geldi"**(18) hükmünce zayıfım; **"Şüphe yok ki biz, arzettik emaneti göklere ve yeryüzüne ve dağlara; derken onlar, onu yüklenmekten çekindiler ve ondan korktular"**(19) hükmünce bu çölde seller bile yol alamamaktan korkup titremektedir; bu amansız çölün tehlikesinden gökler bile titremektedir; dağlar bile rabbimiz, biz bu emaneti yüklenemeyiz, gücümüz yetmez diye feryad etmededir; yeryüzü bile ben o yol alanlara toprak kesilmişim ama canımda o güç, o kuvvet yok demededir; fakat bir katreden ibaret olan insanın canı, hizmete bel bağlamıştır da der ki:

Sen bana bir yürek ver de yiğitliği seyret; bana, benim tilkim de de arslanlığımı gör.

Zayıfım, arığım, çaresizim ama değil mi ki can kulağıma **"Andolsun ki biz Âdemoğullarını üstün ettik"**(20) sesi ulaştı, o sesin inayet eserlerini duydum; ne zayıfım, ne arığım, ne de çaresizim; dünyanın çaresini bulurum ben.

Okluğumu senin oklarınla doldurdum mu, Kafdağının bile belini çeker bükerim.

Kendimi gördükçe, kendi gücüme güvendikçe zayıfım, gücüm-kuvvetim yok; bütün zayıflardan da daha zayıfım; bütün çaresizlerden de daha çaresizim. Ama bakışımı, görüşümü değiştirdim de kendimi görmedim, senin lûtfunu, senin yardımını gördüm mü, **"O gün yüzler parlar, güzelleşir ve rablerinin lûtfunu bekler"**(21) hükmünce niçin zayıf olayım; niçin çaresiz olayım; niçin çaresizlere çare bulmayayım? Niçin insan olayım; niçin o soluğun o zamanın mahremi kesilmiyeyim?

Ay yüzlüm geldi mi, ben kim olabilirim ki, ben kim olabilirim ki?

Zâti ben kendimden geçtiğim zaman var olurum.

Bende bir kâr, bir varlık görürsen, bil ki o kâr, o varlık, odur.

Benden bir gölge görürsen bil ki o gölge benim.

Bana, o söz söylerse, Yûsuf gibi "Size ne paylama var, ne kınama"⁽²²⁾ hükmü zuhur eder.

Fakat ben ona söz söylersem, Mûsâ gibi "Beni kesin olarak göremezsin"⁽²³⁾ hükmü zahir olur.

Söz hem gizlidir, hem meydanda; fakat o, daha fazla sever

Bana söz söylemeyi; o bana söz söyledi mi orda ben, söz kesilir-giderim.

Tekrar **Mustafâ**'nın sözünün anlamına, onu gerçekleyme, bildirmeye, o can sırrını, o sözün içyüzünü anlatmaya döndük. Ne mutlu o kişiye ki özü vardır, canı vardır. O söz, öz ister ki özü bilsin, anlasın; can gerekir ki candan tad alsın. Ey benim aziz canım, ey beni arıyanım, dileyenim, sen arayıp dilemede bir perdeden çıktın mı, anlam gelini de bir perdeden çıkar. Sen, ikinci perdeden sıyrıldın mı, o da ikinci perdeden çıkar, belirir. O sana diyor ki:

Tek olur, birliğe ulaşırsan, gönlüm de birleşir seninle;

Halkın sevgisinden, insanların aşkından vazgeçerim.

Ama sen, gene tutar da dilek-istek hükmüne uyar, perde altına girersen, o da perde ardına çekilir, gizlenir. Ey anlam gelini, ey âlemin dileği, ey gayb güzeli, ey ayıpsız olgunluk diyorsun; yüzünü gösterdin, neden gene perde ardına çekildin? O da cevap veriyor, diyor ki: Sen dilek, şehvet perdesinin ardına çekildin de ondan.

Sevgili, öyle darmadağın geldi ki sorma;

Ayrılığı öyle ateşlerle dopdolu geldi-çattı ki sorma.

Dedim ki: Yapma, etme; sen yapma da dedi, ben de yapmıyayım;

Bu bir tek söz, öyle hoşuma gitti ki sorma.

Bir gün, Allah ona rahmet etsin, Süleyman, **"Yeli ona teshir ettik"**(24) tahtına oturmuştu. Kuşlar havada kanat çarpmışlar, güneş Süleyman'a vurmasın diye bir kubbe kurmuşlardı. Hem taht uçuyordu, hem kubbe; **"Sabahleyin bir aylık yol alırdı, akşamleyin bir aylık yol"**(25) hükmünce havada uçmadaydı. Ansızın o nimetin şükrüne lâyük olmayan bir düşünce, Süleyman'ın gönlünden geçti. Hemen başındaki tacı

eğrildi. Tacını doğrulttukça tac gene eğrilmede, gene yan yatmadaydı. A tac dedi, doğru dursan a. Tac dile geldi de ey Süleyman dedi, sen doğrul. Süleyman hemen secdeye kapandı, **"Rabbimiz nefsimize zulmettik"**(26) diye tövbe etti; eğri duran tac kendiliğinden başında doğruldu, düz durdu. Süleyman, sınamak için taci eğrilttikçe tac, doğru, düz duruyordu. Azizim benim, senin tacın zevkindir, vecdindir, gönül ıssılığıdır. Senden zevk gitti mi, dondun, buz kestini-gitti, tacın eğrildi artık.

Halktan gelen zevkten beden varlığı doğar;

Hak'tan gelen zevkten gönül doğar, can doğar ey can(27).

Ey vaktin Süleyman'ı akla, ruha mensup peri yüzlüler, senin buyruğunun altında; nefse, şeytana mensup şeytan yüzlüler de varlık tahtının Önünde koşmada.

Yüzüne karşı şeytan ve peri ordusu, çevrende saf düzmüş;

Süleyman saltanatı senin; yüzüğü yitirme.

Barışı savaştan ayırdet; çünkü iyi değildir

Şişe yapanın sanat yurdiyle bez yıkayanın bez yıkadığı yerin, bez çırttığı yerin aynı yer oluşu.

Varlık dükkânında ibadet, zevk, şevk şişelerini yapanla dilek-istek bezlerini çırpıp döven, yıkayıp arıtan, bir arada olursa, şişeci, on gün bu dükkânda kulluk şişelerini yapar; bez çırpıcı bir ayak vurur, bir tekme atar, dükkân yerinden oynar, bütün şişeler kırılır-gider; **"Yaptıklarınız mahvolur gider de anlamazsınız bile."**(28) Şimdi ey vaktinin Süleymanı, zevk ve öz doğruluğu tacını, canının başında görmedin mi, kendini donmuş, kararmış, sevdalara, karaltılara mahpus olmuş görürsün. Ey zevk, nerdesin, ey şevk, hangi perdenin ardmdasın diye bağırma başlarsın. O giden zevk, geri gelsin diye ne kadar çalışırsın, uğraşırsın; fakat gelmez bir türlü. O öz doğruluğu tacını başında ne kadar doğrultursan doğrult; gene eğrilir, gene doğru durmaz; sen doğrul da ben de doğrulayım diye seslenir sana. **"Şüphe yok ki Allah, bir topluluğa ihsan ettiği nimeti, onlar kendi huylarını değiştirmedikçe değiştirmez."**(29) Ululuk ıssı yapıcı, usanmadan verici, önüne ön, varlığına bir başlangıç bulunmayan, fazladan fazla verip duran Tanrı, ululuğu arttıkça artsın, böyle buyurur: Ben ki Tanrırım, ben ki verenim, başıslayanım; vereni, başıslayanı yaratanım; kullara bir nimet verdim mi, onlar, yaptıkları işleri, aralarındaki düzeni ve yaşayışlarını değiştirmedikçe âslâ değiştirmem. Şimdi ilk hadîsi tamamlamaya geldik; çünkü bu sözümüze, **'De ki: Deniz mürekkep olsa tükenir rabbimin sözleri tükenmeden, hattâ o deniz kadar bir deniz daha eklense gene tükenir, yazılamaz'**(30) hükmünce son yoktur. Akıllıya bir işaret yeter. Buyuruyor ki: Ancak ümmetimin bozulduğu zaman sünnetime yapışan başka. Yâni o özlem çeken tertemiz can katresi canan denizinden uzak kalmış, perdelerle örtülmüş, balık âleminde, can ve gönül iştîyâkiyla kuru yeryüzünde balık gibi çırpınmadadır. **"İslâm garib olarak başladığı gibi garib olarak döner"** hükmünce öbür katreler de ona yardım etmezler. Bâzı katreler toprağa karılmıştır; bâzı katreler yapraklarda asılı kalmıştır; bâzı katreler karanlıkların vesveselerine dalıp kendilerini çarmıha germişlerdir; bâzı katreler, ağaçların dadılığıyla onların kökleri tarafından emilmişler, ağaçların köklerine girmişlerdir. Her can katresi, bir şeyle oyalanmada. Biri terzilik etmede; biri ayakkabıcılıkla uğraşmada. Biri ahilik sevdasına kapılmış; Öbürü çeng dinlemeye düşmüş; daha öbürü de kokuya, renge kaptırmış kendini; denizi unutup gitmişler. O seller yüzbin katreydi; bir araya toplandı o katreler; **"Bir de ileri geçenler ki herkesi geçmişlerdir"** (31) hükmünce birbirinin gücüyle-kuvvetiyle yol açmışlar, akıp gitmişlerdir. Dostlardan ayrı düşen bu tek katre ise, o geniş mi geniş, uçsuz-bucaksız yolu, çölü tek başına önüne koşmuş, dostsuz, yardımcısız, güveneceği, dayanacağı kimsesi olmadığı halde, sınıkları onaran, herşeyi yetiştirip geliştirene dayanmış, o sellerin yüzbinlerce katre ile aştığı çölleri, belleri tek başına aşip geçmiye koyulmuştur. Bir tektir ki bin kişiye bedel; gönlü ganî bir erdir. Onları sayarsan azdır onlar; ama saldırdılar mı çoktur onlar. İşte o tek katre, yüzbinlerce katrenin yaptığı işi yapar. **"Ancak ümmetimin bozgunluğa düştüğü zaman benim sünnetime sarılan değerden düşmez, bozulmaz"** denmiştir ya. Artık bu, katre değil, katre şeklinde seldir. **"Şüphe yok ki İbrâhîm, tek başına bir ümmetti."**(32) Peygamber'e, esenlik ona, İbrâhîm'in ümmetinin hâlini sordular. Cevap geldi; İbrâhîm'in ümmetini ne soruyorsun dendi; kendi başına hem ümmetti, hem bölüklerdi; hem padişahı, hem başlı başına orduydu. Hem katreydi, hem kendi başına seldi. Ümmet, yüzbin kişi olur; **"Şüphe yok ki İbrâhîm tek başına bir ümmetti"** (33); bin kişiydi, belki de yüzbinlerce kişiydi o.

**Bilgin kişinin varlık gemisi şaşılacak birşeydir;
Gözü gören kişinin kuyuya düşmesi şaşılacak birşeydir.
Denizde yüzüp gezen gemiye şaşılmaz;
Bir gemide yüzbinlerce denizin bulunuşu şaşılacak birşeydir.**

*

**Yûsuf'unun kokusu duyuldu mu, kör olanın gözü açılır-gider.
A gönül, neden denizden ayrıldın? Öylesine denizden ayrılır mı adam?
Denizden ayrılıp karaya düşen balık, çabucak tekrar oraya kavuşmak için çabalar, çırpınır-durur.
Birisi aşk denizine karşı, gönül neden böyle coşar, deli-divâne kesilir derse
Sen cevap ver de de ki: Katre denizin Özlemiyle kararsız bir hale gelir, pervasız kesilir.
Gene cevap ver de de ki: Zerre, güneşin karşısında şaşkın bir hal alır, görünmez olur-gider.**

Azizim benim, denizin ayrılığına alışan, hattâ denizi anmayan, kimi bir yaprağa asılıp kalan, kimi toprağa karılıp emilen o can katresi, sanırım ki bir edepsizlik etmiştir de onun ayağına bu tomruğu vurmuşlar, ayağını altından, gümüşten, mücevherden bir bağla bağlamışlardır; o da o bağa, o bağlantıya gönül vermiştir, âşık olmuştur da gümüşün, altının aşkıyla o bağı, bağ görmez. Artık ona öğüt vermiye kalkışma ki onun bağı öğütten de kuvvetlidir; o yüzden öğüt ona yol bulmaz; öğütten faydalanamaz o.

**Bu konağın malı-mülkü, atlası tez yürüyen cana bir zincirdir.
O, altın zinciri gördü de aldı; can, o çölü aşamadı, bir kuyu deliğinde kaldı-gitti.
O delik, görünüşte cennettir, gerçekteyse bir cehennem;
O, görünüşte gül yüzlüdür amma, zehirle dopdolu bir yılandır.
Ey olgun olmiyanlar, sakının o gül yüzlüden; çünkü o gül yüzlü, sohbet çağında cehennemliktir, cehennemdir**

(34)

Öylesine bir hal bu ki, o adamın anlayış, biliş deliklerini o rengin, o kokunun, o dedi-kodunun aşkı tutmuş, kapatmıştır; hem de öyle tutmuş, Öyle kapatmıştır ki, bir iğne ucu kadar bile bir delik, bir kertik kalmamıştır ki, öğüt ordan yol bulsun da girsin; hattâ öğüt verene düşman bile olur. Çünkü Zenci daima aynaya düşmandır; öğüt verenler vaazedenlerse ya aynadır, ya aynacı. Nefse âşık olanlarla dünyayı dileyenler, çirkin suratlı, Zenci yüzlü kişilerdir. **"Şu dünyada artlarından lanet ettik onlara ve kıyamet günü de onlar, çirkin bir azaba uğrıyanlara katılacaklar"**(35). Ama Zengibar vilâyetinde çirkinlik, kara yüzlülük nasıl görülebilir ki orda erkek de aynı renktedir, kadın da, hepsi de birbirinin cinsindedir. Hele bir bekle, ecel bineğine bindirsinler, bu ilden çıkarsınlar onları, yurtlan yedi kat gök olan ve ışık melekleri bulunan, **"Büyük hayırlı ve itaatli"**(36), güzel. Türkle Rûm yüzlü güzellerin yanına götürsünler; onlar, kendi rezilliklerini, o Rûm iline mensup ruhanîlerin katında görürler; hasret çekerler; yanar-yakılırlar amma hiçbir faydası olmaz. İşte bu yüzdendir ki onlar aynaya da düşmandırlar, ayna ıssına da.

**Bir Zenci yolda bir ayna buldu; aynaya bakıp yüzünü gördü.
Yassı bir burun, çirkin bir yüz, ateş gibi gözler, kömür gibi bir çehre.
Ayna, onun aybını gizlemediğinden, hemen onu yere vurdu da dedi ki:
Böyle bir çirkinlik ıssı olan, aybı, çirkinliği yüzünden elbette yere atılır.
Benim gibi işe yarar birisi olsaydı, güzel bir yüz ıssı bulunsaydı bu yolda böyle hor-hakıyr kalır mıydı bu hiç?**

Ama Türk ilinden, Rûm ülkesinden olup da çocukluğunda tutsak edilerek Zengibar'a götürülen kişinin yüzündeki karalık zenciliğinden değildir. Onun yüzüne bir düşman o karayı sürmüştür. Aynaya bakıp

bembeyaz yüzündeki karalığı görünce acaba der, yüzüme ne sürmüşler; bütün yüzüm neden ak değil? Demek ki aklıkla karalık savaştadır; hani **"Andolsun kıyamet gününe ve andolsun kendini kınayıp duran nefse"**(37) denmiştir ya. Yahut da o, kara yüzlüler arasına düşmüştür; onlar, sen aksın, biz karayız; sen bizden değilsin diye onu yabancı sayarlar. O da yapayalnız, kimsesiz kalır. Onlarla uzlaşmak için kendisini yabancı tutmasınlar diye yüzüne bir kara sürer; **"Şüphe yok ki eşlerinizin ve evlâdınızın bâzısı düşmandır** size^{1*381} hükmünce kara kızlar kendisinden ürküp kaçmasın diye yüzünü karalar. Bu kara kızcağızlar, şu geçici âlemin güzelleridir, dilberleridir, tadlarıdır, şehvetleridir. Onlar sizin ay gibi yüzünüze düşmandır. Onlar için yüzlerinize kara sürüyorsunuz ama kendinize gelin, kendinize; şu karalığı yüzünüzden giderin; olmaya ki çok kalması yüzünden yüzünüzdeki karalık asıl renginiz! boza, onlarla sizi aynı renge boyaya; yüzlerinizdeki o aklık, o kızılık ışığı, zaman geçtikçe o karalığın altında pörsüye; eğreti karalık asıl renginiz ola. Tez o renkten ayrılmayı dileyin; yüzlerinizi onların o berbat kara renginden artın; çünkü eğreti şey,zaman geçtikçe, eskidikçe huy olur-gider. O vakit yüzünüzde, aklıktan armağan olan o ak renk kalmaz; karalık can yüzünüzü kaplar; **"Kim bir günah kazandı, vebali kendisini sardı, kapladıysa işte o çeşit adamlardır ateş ehli; onlar, ateşte ebedî kalırlar"** (39) denmiştir. Bir kez huy oldu, adama yamandı mı adam, kara yüzlülükten kurtulamaz. Netekim **"Birgündür o gün ki yüzler ağarır, yüzler kararır"**(40) denmiş. Çünkü bir bölük halkın yüz karalığı, gönüllerindeki karalık, eğretidir; bâzı kimselerinse aslıdır. Yarın kıyamet deresinin suyu göründü mü, hemen başkaldırırlar; mahmur bir halde ölüm uykusundan uyanıp kalkarlar, yüzlerini yıkarlar; hani uyuyan kişi de yatağından kalkınca **"Yüzlerinizi yıkayın"**⁴¹ hükmünce yüzünü yıkar ya; yüzlerini yıkayınca **Türk** olan. **Rûm** ülkesinden bulunan kişilerin yüzlerindeki karalık, o kutlu suyla gider, ama asıl bakımından Zenci olanlar, yüzlerini ne kadar yıkarlarsa yıkasınlar, yüzleri daha da kararır. Başlarını dereden çıkardılar **mi**, her iki bölük de hallerini apaçık görür. **"BİR gündür o gün ki yüzler ağarır, yüzler kararır."**(42) Azizim, sakın şu geçici dünyanın kara işli sevdası, karalığı, şu buğday gösterip arpa satan, şu kara yüzüne ak boya çalmış olan, kendisini genç gösteren şu yalancı, şu düzenici kart dünyanın sevgisi, onun kötü, kara rengi huy olmasın sana; sakın ha; sonra Tanrı aynasına düşman kesilirsin; yarasalık, güneşe düşmanlık huyu, pekişir sende; güneşe düşman olursun sonra.

Gündüz pek aydındır ama, günün ışığından

Nasipsizdir pencerelerini kapatan kişiler.

Kötü, çirkin huyları yüzünden pencere açmayı âdet edinenlere, bunu hatırlıyanlara düşmandır onlar;

Gözlerinin derdi yüzünden, aydın güneşe düşman kesilmişlerdir onlar.

O tay anasına dedi ki: Ana, biz su içerken

Boyuna bize ıslık çalıyorlar;

Anası ne dedi? Dedi ki: Yürü, boş lâf etme;

Sen işine bak; onlar aslı olmayın birşeyle uğraşıp yatarlar'(43)

Türk çocuğu, babasına, yüzünü yıka, yüzünü yıka diye usandırdın beni; yüz karalığı kötü bir şeyse o kara yüzlüler neden neşeli; biz yüzümüze düzgün sürünce neden bize gülüyorlar, niçin bizimle eğleniyorlar der. Babası da, sen der, işine bak, Ay gibi yüzünü, ebed ve ezel padişahı için beze; **"Gerçekten de Allah güzeldir, güzelliği sever."** Onlar kendi çirkin suratlarına gülmedeler. **"Şüphe yok ki suç işleyenler, inananlara gülerler."**(44)

Hepimiz Kuran okuyanların en üstünü filâneddîn'e uyalım da canla-gönülle Rahmân'ın adını analım: **"Rahman ve rahîm Allah adıyla."**(45)

Gönül senin olgunluğundan bir nişan bulunca

Can, aşkını canının ta içinde buldu.

Can, senin konağını aradı, diledi;

Mekânsızlık âleminin ta içinde buldu.

Senin civarında yere kapanan, yüz üstü düşen her can,

Senin kokunu aldı da onunla ebedî bir yaşayış elde etti.

Âşıklarının feryadlarını, coşup köpürüşlerini,

Ne varlık âleminde bulmıya imkân vardır, ne mekân âleminde.

Canımız derdinle ağlayıp inlemeye koyuldu ama,

Derman da senin yüzünden sonsuz bir derde düştü.

Senin derdini elde edince de her derdin altında,

Bütün dünyanın dermanını buldu.

Canımız, sana bir bakınca, seni bir görünce,

Her aradığını sende gördü, sende buldu(46).

Bu adın tadını alanın himmetine karşı, arşın ta yücesinden fersin ta altına dek ne varsa, bir sinek kanadı değerinde bile değildir. Bu ad, güzelliğiyle kimi avlamışsa, hiçbir güzellik, hiçbir şöret, hiçbir renk ve koku, artık onu avlayamaz. Hangi kulübeye bu adın güneşi vurmuşsa, hangi kulübeyi o güneş ısıtmışsa, dünya padişahlarının köşklerinin, saraylarının burçlarını, kubbelerini yollasınlar da o kulübeye kulluk etsin onlar. Kim bu adın kulluk küpesini kulağına takmışsa, dünyayı da unutmuş-gitmiştir, ahireti de. Kim bu adın tatlı mı tatlı kaynağından su içmişse, dünyanın mâmurluğu onun başgözüne de yıkık-dökük görünür, can gözüne de. Kutluluk güneşi, devlet burcundan bir gün doğar görünür; eski dost, gönül bucağından ansızın belirir; hani **"Allah'ın, İslâm için gönlünü açtığı kişiye kim benzer ki"** ¹⁴⁷¹ denmiştir. Yani Tanrı der ki, seçtiğim, topraktan kaldırıp satın aldığı, bilgisizliğim, kendine tapmanın elinden kurtardığım, beğendiğim, kendisine beğenilecek, özenilecek huylar bağışladığım, kendisini, beğenilecek, özenilecek kulluk edelerine lâıyk kıldığım, seçip ayırdığım ve gönlünü vefa ve temizlikle yoğrup açarak yumuşattığım inanan kulumun gönlünü, bizzat ben yardım; ben açtım; **Cebrâil'e** de bırakmadım, **Mikail'e** de havale etmedim. Açtı, genişletti, bezedi, ısıttı sözleri aynı anlama gelir. Göğüs alanı bedeninin ortasındadır. Göğüs, gönül Kâ'besidir; o harem, yer yüzünün ortasında olduğu gibi kinden arı olan bu gönül de bedeninin ortasındadır. **"İşlerin hayırlıları da ortalama olanlarıdır."** En iyi mücevher gerdanlığın ortasında bulunur. Yanlarına bir zarar gelirse ona zarar vermesin diye o mücevheri ortaya takarlar. Yanlarda bulunanlar adetâ bekçilere benzerler. Gönül de ortada bir hazine gibidir. Sonra ne buyuruyor? **"İslâm için."** Bazı müfessirler burda **"Lil İslâm"** sözündeki " I " harfini temkil anlamına işaret saymışlardır. Yâni müslümanlıktan başka, gönülde hünerlere, bilgilere aid ne varsa hepsi de eğretidir; müslümanlıksa gönüldeki hakıyktır ve maksat da odur. Netekim evden maksat gelindir; cariyecikler de değil, geline bakan, oda perdeciliğini yapan kocakarılar da değil, gelip gidenler de değil.

Bismillah o addır ki **İmrânoğlu Mûsâ**, Rahman rahmet etsin ona, Fir'avn'ın yüzbinlerce kılıcını, kılıç vuran, mızrak sacan, demiri çiğneyip ezen ateş gibi ayakları bulunan ordusunu o adla altüst etti, bozdugitti.

Bismillah o addır ki, **İmrânoğlu Mûsâ**, İsrailoğulları'nın geçmesi için denizde o adla oniki kupkuru yol açtı; o adla denizden toz kopardı.

Bismillah o addır ki **Meryemoğlu İsâ**, o adı ölüye okudu, apak saçlarıyla ölü, o adın heybeti yüzünden dirildi; mezardan baş çıkardı. Ey mezarda **Münker** ve **Nekîr**'in sorusunu inkâr eden, yoksa İsa'nın seslenip ölüyü dirilttiğini de mi inkâr ediyorsun? İsa'nın çağırmasıyla ölü mezardan baş çıkarır, kalkar da neden Münker'in, Nekîr'in sesiyle ölü, kefeninden baş çıkarıp kalkmaz, soruya cevap vermez?

Bismillah o addır ki hergün bunca topal, bunca belâya uğramış, bunca hasta ve kör, her sabah **İsâ**'nın, esenlik ona, kulluk ettiği yerin kapısı önünde toplanırdı. O, evradını bitirince dışarıya çıkar, onlara bu kutlu adı okurdu. Hepsisi de hastalığından kurtulup sağ-esen evlerine giderdi.

Bismillah o addır ki, Allah'ın rahmeti ona, **Mustafâ**, ayın ondördüncü gecesi **Kâ'be**'nin çevresinde tavaf etmedeydi. **Mekke**'de, sıcağın şiddetinden halkın çoğu geceleyin dışarıya çıkardı. **Abû-Cehl**, onu gördü; kızdı, hasedi coştı, kabardı, köpürdü. Tanrı bilir, gene bu büyücü hangi düzeni kurmada dedi. Allah rahmet etsin, **Mustafâ**, esirgeme yoluyla cevap verip ona dedi ki: Düzen nerde, ben nerdeyim? Ben halkı, senin gibi yol yitirmişlerin düzeninden, tuzağından kurtarma için gelmişim. **Abû-Cehl**, peki dedi, büyücü değilsen avucumda ne var, söyle. Daha önce, bilerek avucuna çakıl taşları almıştı. **Cebrâil-i Emin** gelip erişti, yâ **Muhammed** dedi, Hak sana selâm ediyor; selâm sana ey **Peygamber** ve Allah'ın rahmeti ve bereketleri sana. Diyor ki: Hiç düşünme; sana onlar büyücü derlerse desinler, biz sana iyi adlar taktık; o adların bâzısını halka söyledik; bâzısını, anıyamazlar diye, **"Halka akılları mikdarınca söz söyleyin"** hükmünce söyledik. O kim oluyor ki sana ad takabilsin? Kula efendisi ad takabilir; kapıdan giren aşağılık kul, efendiye, efendisinin oğluna nasıl ad takar? Taksa bile, taktığı adı onun boynuna asarlar da cehenneme yollarlar onu. Seni sınamak için avucumda ne var diyor. Cevap ver de de ki: Hangisini istersin; ben mi

avucunda ne olduğunu söyleyeyim; yoksa avucundakiler mi benim kim olduğumu söylesin? Esenlik ona, **Mustafâ, Rahman ve rahîm Allah adıyla** diye bu adı söyledi ve ona cevap verdi. **Abû-Cehl**, avucundakilerin senin kim olduğunu söylemesi daha kuvvetli dedi. Tanrı'nın tertemiz adıyla, avucundaki çakılların her biri, Allah'tan başka yoktur tapacak **Muhammed** Allah elçisidir diye ses verdi, dile geldi. Bir bölük halk inandı. **Abû-Cehl** pek büyük bir kızgınlıkla çakılları yere vurdu; pek pişman oldu sözüne ve gördün mü dedi, kendi elimle neler ettim ben. Sonra gene kendini tuttu, inadla dedi ki: Lât'a, Uzzâ'ya andolsun ki bu da büyücülük. **Abû-Cehl**'in bâzı dostları, büyücülük dediler, yerde olur, göke tesir etmez; gel onu bir de bu yönden sınavalım. Geldiler, dediler ki: Bu yaptığın büyü değilse, gerçekte, Tanrı'dansa şu ondört gecelik ayı ikiye böl; çünkü büyü göke tesir etmez. Hemen **Cebrâil** erişti. Düşünceye dalma, tertemiz, kutlu, zevali olmayan adımızı an, **Rahman ve rahîm Allah adıyla** de ve iki mübarek parmağını birbirinden ayırarak göke tut, aya işaret et de gücümüzü görsünler diye Tanrı dan haber getirdi. **Mustafâ** öyle yaptı, hemen ay iki parça oldu; yarısı **Peygamber**'in sağ parmağının hizasına gitti, yarısı sol parmağının. **Yaklaştı kıyamet ve yarıldı ay.**⁽⁴⁸⁾ Öylesine korkunç bir ses işitildi ki, şehirde ve ovada binlerce hayvan öldü; geri kalan hayvanlar yem yemekten kesildiler, tir-tir titremeye başladılar ve bunca halk hastalandı; bir bölük halkın yüreği kan kesildi. Hepsi de, kendisinden haber verdiği Tanrı hakkı için dedi, tez şu Ay'ı düzelt, eski haline gelsin; yoksa şu anda bütün âlem altüst olacak. Allah rahmet etsin ona, **Peygamber**, gene bu adı söyledi, **Rahman ve Râhîm Allah adıyla** dedi; iki parmağını bitişirdi, Tanrı buyruğuyla ve bu cana can katan adın kutluluğuyla Ay'ın iki parçası birleşti. Birçok kimse inandı Müslüman oldu. **Abû-Cehl**'inse derdi arttı; adam, elden çıktı da öfkeyle, inadla güç kendini tuttu; dedi ki: Bu doğrusya, gözbağcılık değilse, kulaklarımızı bağlamadıysan, aklımızı-fikrimizi çelmediysen, başka şehirlerin de bundan haberi olması gerek. Derken, âlemin her yanından dostlardan dostlara adamlar, kervanlar, haberciler, mektuplar gelmeye başladı; bu ne olaydı ki deniyordu, gökleri yaratan, bu kubbede şu iki mumu aydınlattığı, bu iki gevherle karanlıklar perdelerini yaktığı, **"Güneşi parlak, ziyalı Ay'ı aydın ışıklı yarattı"**⁽⁴⁹⁾ hükmünce ikisini halkettiği günden beri bu çeşit görülmemiş, eşsiz, şaşılacak bir olay olmamış; atalarımızdan, babalarımızdan hiçbir kimse böyle birşey anlatmamış, hiçbir kitap böyle birşey yazmamıştır. Çevredeki şehirlerden mektup üstüne mektup geliyordu. **Abû-Cehl**'in ve benzerlerinin her solukta, **"Ama gönüllerinde hastalık olanların pisliklerine pislik katarak küfürlerini arttırdı (50)** âyetinde bildirildiği gibi daha da fazla yüzleri kararıyordu. İnananlarınsa, **"İnançlarına inanç katsın** diye⁽⁵¹⁾ hergün, gönülleri daha da kuvvetleniyor, imanları daha da artıyordu.

Ay ışığını saçar, köpekse havlar, ulur-durur;

Ay'ın ne suçu var. Köpeğin işi-gücü, huyu-husu budur.

Gökün direkleri Ay yüzünden ışıklanır;

Yeryüzündeki tikenin dibinde uluyan köpek de kim oluyor?

Oku, yüceler yücesi Rabbin sözünden, ana yolda yürüyenlere yol göstermek için ey Kur an okuyanların padişahı. **"De ki: Ey nefislerine uyup hadden aşırı hareket eden kullarım, Allah rahmetinden umut kesmeyin."**⁽⁵²⁾ Ulu padişah, bol-bol veren, dünyaya sahip olan, gizli şeyleri bilen, parça-buçluğu da, tümü de yaratan, tikene de, güle de rızık veren, hiçbir buyruğa uymayan, buyruk ıssı padişah, gerçek saltanata sahip olan, gönülleri ölmüş olanları diriltmek, gönülleri porsumuş olanları tazeleştirmek için böyle buyurur: **De ki ey kullarım; de ki ey Muhammed, çünkü söz, helâldir sana; çünkü sözün, ululuk ıssı Tanrıdandır senin.**

Hikmet ıssı olanlara, ululuk sofrasında.

Lokma da, söz de, sihir de, her üçü de helâldir.

De ki ey sözü, halden daha iyi, ey sözü, olgunluğun da olgunluğu kesilmiş peygamber, **"Ey kullarım."** Ey, uzağa sesleniştir; yâni ey kapkara şeytanın vesvesesiyle ana caddeden uzağa düşenler. Bir kervan, çölde yolunu şaşırınca kimisi yol bu yandadır der, kimisi o yanda. Şeytan da, hah der, fırsatı buldum; vakit bu vakit. Yoldan adamakıllı aykırı olan, uzak bir yere gider, kervana, onların yakınlarının sesine benzer, dostlarının inandıkları kişilerin seslerini okşar bir sesle fasih bir surette, esirgeyici bir edâ ile gelin, gelin, yol burda diye bağıırır. Aklınızı başınıza alın ey inananların kervanındakiler, aklınızı başınıza devşirin, kulağınızı açın; sakın aldanmayın ki o seste fitneler vardır, sınavışlar vardır. Kervan, o şaşkınlıkla,

yakınlarının sesine benzer esirgeyici bir ses duyunca kervan ehli, o yana gider. Bir hayli giderler, bizi çağırın burdaydı derler; nereye gitti ki? Geriye dönmek isterler; oysa bu gulyâbânîdir, kervanın yolunu vurandır. Der ki: Bunları bırakırsam, geriye dönerlerse yazık olur. Gene uzaktan, o yol yitirenlere, önceki sestem daha tatlı bir sesle gelin diye seslenir. Kervan ehlinden bâzıları, bizim gamımıza düşmüşse ne diye yerinde durmadı, neden aşinalıkta bulunmadı diye şüpheye düşerler. Bir o yana bakarlar, gidelim derler; bir de geriye bakarlar, geldikleri yere yönelirler; belki birisi belirir; belki bir kimse görünür derler. Kimisi de Tanrı yardımından uzaktır; bu çeşit kişiler, o sapıklık, o inat ve fırsat çölünde, o şeytanın ardına düşüp böylece yürüyüp giderler; o kadar giderler ki ne dönmeye güçleri kalır, ne geri gelmeye. Açlıktan, susuzluktan, o sapıklık çölünde ölürler, kurtların yemi, yiyeceği olurlar. Tanrı yardımına mazhar olanlarsa sapıklık çölünün ortasında **"Rabbimiz, biz nefsimize zulmettik"**⁽⁵³⁾ diye yalvarmaya koyulurlar; zulmettik; yoldan pek uzak düştük; kurtulursak şaşılır bu işe derler. Yüce Tanrı, onlara bir melek, hattâ masum, şeriat ıssı seçilmiş, arınmış bir peygamber gönderir; o peygamber, Tanrı dilinden seslenir onlara doğru ana yol yanından; der ki: **"Nefislerine uyup hadden aşırı hareket eden kullarım."**⁽⁵⁴⁾ Ey hadden aşırı hareket eden Tanrı kulları, ey yoldan pek uzak düşenler. Sen sanma ki hadden aşırı hareket, israf, birkaç kuruşu boş yere harcamandır; yahut birkaç eşek yükü buğdayı hesabını bilmeden sarfetmendir; yahut da mirasa konduğum birçok malı yemeye-içmeye harcedip elden çıkarmandır. Asıl büyük israf, aziz ömrünü harcamandır; çünkü bir anlık ömür, yüzbinlerce kuruşa alınamaz. Mücevherler vakitle alınabilir ama, vakitler mücevherlerle alınamaz. Yâni, ömür mühlet verirse, vakitle yakutlar da elde edilebilir ama yüzbinlerce yakutla, yüzbinlerce mücevherle Ömrün vakitleri satın alınamaz.

Canı altınla satın almadın da, o yüzden kadrini bilmiyorsun;

Hindli de bedava malın kadrini bilmez.

"Ey nefislerine uyup hadden aşırı hareket edenler." Sandınız ki başkalarına zulmettiniz, fakat bu zulmü kendinize ettiniz. Düşmanlarınızın dükkânını yakıyorsunuz diye seviniyordunuz; oysa ki kendi dükkânınızı ateşe verdiniz, kendi sermayenizi yaktınız. Kötülük etme, kötülüğe uğrarsın; kuyu kazma kendin düşersin.

Yoksulun gönlünü kebab edip yiyen zâlim

İyice dikkât edersen görürsün ki kendi budunu kızartıp yemededir.

Hikâye ederler: Kasabın biri veresiye et verirmiş. Bir çocuk da çırağıymış. Dükkânda veresiyeleri yazarmış. Kasap yaz dermiş; filân bu kadar borç aldı, filânda bu kadar alacağımız var. Günün birinde leş yiyen bir kuş uçup havadan iner; bir parça et kapıp havalanır gider. Kasap, çocuk der, yaz; etin dörtte bir parçası, şu leş yiyen kuşa; onda da bu kadar alacağımız var. Bir başka gün, leş yiyen kuş, âdet edindiğinden gene gelir, et kapmaya uğraşır. Kasap, bir düzen kurmuş; kuş tuzağa tutulunca başını koparır, kanaraya, öbür kuşlara ibret olsun diye asar. Çocuk, usta der, senin kuştaki alacağını yazdım; **"Ey nefislerine uyup hadden aşırı hareket edenler"** hükmünce hani; şimdi kuşun da sende alacağı var, ne kadar yazayım? Usta, yenini-yakasını yırtar da der ki: Et işi kolay, fakat baş isterlerse ne yapacağım ben? **"Allah rahmetinden umut kesmeyin"**⁽⁵⁵⁾; yâni bu boğucu, bu derin suya düştünüzse umutsuzlanmayın. Bâzi tefsir imamları derler ki, bu âyet Allah ondan razı olsun **Hamza**'nın kaatili Vahşî'nin hakkında gelmiştir. **Hamza** önce savaş arslanıydı, sonra Tanrı arslanı oldu. Önce Peygamberin amcasıydı, yakınıydı; sonunda oğlu oldu. Müslümanlıktan sonra bu **Hamza**, savaşa giderken zırh giyinmezdi. Ey Arabin arslanı derlerdi, gençken pek yiğit ve kuvvetliyken zırh giyerdin, başına tolga vurunurdun; şimdi yaşlandın, bedenim zayıfladı; sebep nedir ki zırh giyinmiyorsun, zırhsız olarak savaş safına giriyorsun? **Hamza**, o vakit derdi, arslanda nasıl yaradılıştan bir yiğitlik varsa, nasıl yaşamak, diri kalmak umuduyla canıyla oynamazsa, huyutabiati oysa ve bu yüzden de ölüm korkusu ona görünmezse, ben de yaradılıştan yiğittim, huyumda yiğitlik vardı, pervanede, **İbrâhîm**'in ışığı yoktur ki Tanrıya dayansın. Netekim susuzluk illetine tutulmuş adam da, su içme yüzünden elinin, ayağının şiştiğini görür; görür ama su içmekteki tat bütün bunları ondan gizler, ölümü düşünmez bile. Ben ki **Hamzayım**; o yiğitliği, o cesareti, tabiatım dolayısıyla yapıyordum; ölümde bir yaşayış gördüğümde değil; o ışık yoktu bende. Şimdi ise inandım, tabiat karanlığı, gözümün, gönlümün önünden kalktı; ölümden, öldürülmekten sonra cana ne dirilikler var; canların, salt canlar meclisinde huzur şarabını nasıl içtiğini, elsiz kadeh tutup, ağızsız, dudaksız içerek, başsız nasıl baş salladıklarını, ayaksız nasıl

ayak vurup oynadıklarını gördüm. **"Allah yolunda öldürülen kişiyi ölü sanma; diridir onlar ve Rableri katında rızıklanırlar, ferah-fahûr bir halde;"**⁽⁵⁶⁾ yâni, bedensiz, midersiz, dudaksız, ağızsız yerler, içerler. Canlar, huzur şarabını içtiler mi, gayb âleminde hay-huyalar ederek derler ki: Ey toprak kalıpta umutsuz kalanlar, bu toprak kalıp kırılırsa yemekten-içmekten kalacağız, aydın günden mahrum olacağız, daracık mezarda mahpus olacağız diye umutsuzluğa düşüyorsunuz ama, bir de bizim halimize bakın da görün. Ey mezarda kör kalan; o bakış, o görüş, kâfir bakışıdır, kâfir görüşüdür, inananın bakışı, görüşü değil; kâfir, kendini kör görür, fakat arslan kendini kör görür mü hiç? Kâfirler, **"Öldükten, toprak olduktan sonra mı dirileceğiz"**⁽⁵⁷⁾ derler. Durağını, konağını mezar gören kişinin ayağında ne kuvvet kalır ki? Hangi gönülle konaklardan uçar, durakları aşar, beden, gönülle yol alır, gönül de görüşle hareket eder. Birisinin görüşünün Kiblesi mezar olursa onun ne gücü kalır, ne kuvveti kalır ki? Gözü görenlerin ayaklarının bastığı toprağı gözlerinize çekin de gözünüz, toprak görmesin, mezar görmekten vazgeçsin. Çünkü bu yan toprak ve mezar değildir, tertemiz ışıktır. Mezarla toprak nerde, tertemiz ışık nerde?

İnsan görüşten ibarettir; ötesi ettir, deridir;

Gözü neyi görürse odur, o şeyden ibaret tir .^{<58>}

*

Gördüğün, bildiğin pisse, bil ki osun sen.

Sonunu toprak biliyorsan topraksın; kendini temiz biliyorsan temizsin. Evet, **Hamza** onlara cevap verdi de dedi ki: O vakit ben, savaş zamanlarında zırh giyiyordum; çünkü, ölüme gidiyordum, yaralanmaya gidiyordum. Ölüme zırhsız, engelsiz gitmek, akıl kârı değildir. Şimdi ise inanç ışığıyla görüyorum ki savaşa giderken yaşayışa gitmekteyim. Diriliğe, yaşayışa zırhla, engelle gitmek de akıl kârı değil.

Hiçbir gönül o tapiya kendi dileğiyle gitmez, (odur gönlü kendisine çeken);

Hiç kimse, o güzelle, sırtında gömlek olduğu halde yatıp uyumaz.

Vahşi, Arab büyüklerinden bir kadının kölesiydi. **Hamza**, savaşta, o kadının yakınlarından üstün bir kişiyi öldürmüştü. Kadının gönlünde **Hamza**'ya kin vardı. Kölesi **Vahşi**'ye, bir çare bulur da **Hamza**'yı öldürürsen seni, bu kadar sermaye vererek âzad ederim dedi. Savaşta yakınlarını öldürdüğünden dolayı **Hamza**'ya kin güden başkaları da, bu işi başarırsan filân atı sana bağışlarım, falan halayıkcağızı sana veririm diye Vahşi'yi kandırdılar. Altın ve mal gözünü bağlayan, kulağı sağır eden büyücüdür. Kılın içindeki kılı gören, bilgisiyle, hüneriyle bir kılı kırk yaran kadı ve hâkim bile mala, rüşvete tamah etti mi, o mal, o rüşvet gözünü bağlar; apaydın günde, zâlimi mazlumdan ayırd edemez olur. Netekim, Allah ondan razı olsun, **Alî**, hutbesinde, **"Size dünyadan çekinmenizi tavsiye ederim; çünkü dünya, aldattıcıdır, gaddardır, düzencidir, büyücüdür."** buyurur. Allah ondan razı olsun, **Râbia**'dan hikâye edilmiştir; hizmetçisi bir gün, ona iki kuruş getirdi; eline verdi. **Râbia**, bir kuruşu sağ eline aldı, bir kuruşu sol eline. Yemek yeneceği vakit, yesene dediler. Lokmayı dedi, ağzıma verin, ellerim dolu. Kolay bir şey bu dediler, iki kuruşu da bir eline al, öbür elinle yemek ye. Allah saklasın dedi, o kuruş da bir büyücü, bu kuruş da; bu iki kuruşu bir elime almam ben. İkisi bir araya geldi mi, bir fitne, bir bozgunculuk düşünürler. Onlar buluştular mı, bizi, birbirimizden ayırma işine girişirler. **"Onlardan, karı ile kocanın arasını ayıran şeyleri öğreniyorlardı"**⁽⁵⁹⁾ buyurulmuştur. Zahir ehli, tefsir ederken, erkekle kadının arasını ayırırlar demişlerdir. Gerçek ehline canla bedeninin arasını ayırırlar demektir. Çünkü canın, Önüne ön olmayan ebedî çifti, gerçeklik durağıdır. Onun çifti, onu çiftlikten ayırıp birliğe ulaştıran, dertten kurtarıp tek edendir.

Bütün âlemde çifti olmayan o tek,

Kuluyla uyuşturdu da tek mi- çift mi oyunu oynamaya koyuldu.

Derken bana, tek mi istersin, çift mi dedi;

Seninle çift olmak isterim dedim, fakat bu âlemden tek olmak.

Herşey, bir başka şeyle dost oldu mu, iki olur. Fakat bu gerçek, şaşılacak bir gerçektir ki sen, onunla beraber oldun mu bir olursun; onsuz kaldın mı, iki-iki olursun; üç-üç olursun, dört-dört olursun. Bunun benzeri canla bedendir. Can, bedende oldukça, bütün birbirine aykırı olan parçabuçuklar bir soluk haline gelirler, birleşirler, fakat can, bedenden ayrıldı mı, bu bir şey yüzbin şey olur. Göz bir yana gider; kulak bir

yanı tutar; kemik bir yanı çeker; eti de, her dalayan, yiyen hayvan kaplar, didiklemeye koyulur. Neden dağıldı bu parça-buçuklar; tek değil miydi, bir değil miydi? Toprak oldu mu da bir parçasını testi yaparlar o toprağın; bir parçasından testi düzerler; bir kısmından küp yaparlar. Her biri, kendi başına birşey olur; birbirine yabancı kesilir-giderler. Biz birdik derler, neden yabancı olduk? Canın sohbetiyle birleşmiştik, bir olmuştuk çünkü.

Kadehler boşalınca ağırlaşır;

Arı-duru şarapla doldular mı hafifleşirler;

Havada uçacak kadar hafif olurlar;

İşte bedenler de canlarla böyle hafifleşir.

Vahşi, o mallara kandı, **Hamza**'yı öldürmeye bel bağladı; fırsat gözetmeye koyuldu. Nihayet Allah ona rahmet etsin, esenlik versin **Mustafâ'nın** ordusu, Uhud Savaşında, ilk saldırıda bütün kâfirleri bozdu. **Mustafâ**, okçulara, şu geçitte durun, geçidi gözetleyin, burdan bir yere gitmeyin buyurmuştu. Okçular, İslâm askerlerinin kâfir ordusunu bozduğunu, Müslümanların ganimetler almaya, develeri, atları, köleleri yağma etmeye koyulduklarını, kâfirlerin bozulduğunu gördüler. Biz dediler, ne duruyoruz; ganimete konmak vakti. Bir bölüğü, **Peygamber**'in emri, geçidi korumamız; ne diye ganimet kaydına düşelim dedi. Bir bölüğü ise, bu buyruk, savaş olurkendi, artık savaş kalmadı dedi. Öbürleri, bu akılla **Peygamber**'in emrini değiştiremeyiz, bir başka şekilde yoramayız dediler; onlara uymadılar. Fakat okçuların çoğu yağmaya koyuldu; geçidi, pusu yerini bıraktılar. **Abû-Sufyan**, askeriyle pusudaydı; geçidin boşaldığını görünce saldırdı. Müslümanları bozdu. Müslümanlar ganimetle meşguldü. Sahabeden de biri vardı ki silâhlandı da oturdu mu, onu, Peygamber'den, esenlik ona, pek az kişi ayırdedebilirdi. O bozgunda bu zat öldürüldü. Müslümanlardan onu görenler, Peygamber sandılar; bozulup kaçmaya başladılar. Esenlik ona Peygamber, onların ardından, ben burdayım, durun diye bağıyordu. **"O anda boyuna uzaklaşıyor, hiç kimseye bakmıyordunuz bile. Peygamberse arkanızdan sizi çağırmadaydı."**⁽⁶⁰⁾ Rivayet edenler derler ki: Bu olayda **Ömer**'i gördük; ordudan bir yana çekilmiş, silâhlarını bir tarafa koymuş, oturuyordu. Neden kaçmıyorsun dedik. Dedi ki: Kime kaçayım? Bedenimdeki can onun içindi; yaşayış, onun için gerekti bana. Onu o halde gördük; geçip gittik; derken **Hamza**'yı gördük. Ordunun bir yanında boz renkli esirmiş bir arslana benziyordu. İnananların arkasına düşen kâfirlerden kime rastlıyorsa onu ikiye biçiyordu. Rivayet edenlerden görenler, yemin ettiler de dediler ki: Savaş erlerinden biri **Hamza**'nın önüne çıktı. **Hamza**, kılıç salladı. Biz, yanlış hareket etti, kâfirin başına rastlamadı sandık. Bir de gördük ki o savaş erinin başı, **Hamza**'nın önüne düşmüş. Kâfirlerin başlarından, önünde tepeler yığılmıştı. Bu halde o, kâfirleri öldürmekle uğraşırken **Vahşi**, **Hamza**'nın yanına yaklaşmaya fırsat bulamadı. **Hamza**'nın ön tarafında, bir taşın ardına gizlendi. Her an, **Hamza**'yı iyice savaşla meşgul bir halde yakalamak için başını çıkarp gözetlemekteydi. Ansızın, bir bölük kâfir geldi. **Hamza**, onları kırmaya uğraşırken fırsat buldu. **Hamza**, zırhsızdı. **Vahşi**, mızrağını attı,

Hamza'nın beline geldi, sancıldı. **Hamza**, mızrağı tutup bedeninden, kuvvetle çekti, çıkardı. Fakat bu işi başarınca dek de pek çok kan kaybetti. **Vahşi**'nin ardına düşmek istedi; fakat çok kan kaybettiğinden gücü pek azdı, yere yıkıldı; üç kez, Allah'a hamdolsun ki İslâm dini üzere can veriyorum; dünyayı ve parayı-pulu size bağışladı, 'dini ve Tanrıya ulaşmayı bize verdi; bu paya sevinmedeyiz biz dedi; **"Biziz geçimlerini aralarında paylaştıran"**⁽⁶¹⁾ buyrulmuştur hani; o anda dünyayı terketti; **"Biz Allahın'ız, gene de gerisin geri ona döneceğiz."**⁽⁶²⁾ Ondan sonra esenlik ona, **Mustafa Hamza**'nın şehid olduğunu duydu. Bacağından yaralıydı; kâfirler, mübarek dişlerini kırmışlardı; bunca dostları kırılmıştı. **Hamza**'nın ölümü üzerine hepsini unuttu. Gidip **Hamza**'nın başını kucağına aldı; mübarek yeniyle yüzünü arıttı; senin yerine öyle kâfir kirayım ki sayıya sığmasın diye andıçtı. Sonunda âyet geldi: Biz **Hamza**'yı devletlere ulaştırmadık mı? Bu öcü gütme; çünkü senin yolun-yordamın lûtuftur, başışlamaktır dendi. Kadınlardan, erkeklerden her bölük kendi şehidine ağılıyordu, feryad ediyordu. Allah rahmet etsin, **Mustafa** buyurdu ki: Ey benim **Hamza**'m, ey benim amcam, sana kimse ağlamıyor; oysa ağlanmaya sen daha lâyıksın; bil ki asıl sana ağlamak, sana feryad etmek gerek. Ağlaya-ağlaya mescide gitti; kadınlar geldiler; Allah ondan razı olsun, **Hamza**'ya, mescit kapısında ağladılar, feryad ettiler. Allah rahmet etsin, **Peygamber**, bir hayli ağladı; ondan sonra ellerini açıp **Hamza**'ya feryad eden kadınlara dua etti. Her şehide bir kez namaz kıldı; **Hamza**'ya yetmiş kez namaz kıldı. **Vahşi**, umutsuz bir hale geldi. Lanetlenmiş İblîs'in bütün soyuyla-sopuyla tövbesi kabul edilebilir de benim tövbem kabul edilmez; ben öyle bir iş işledim ki dedi; bütün peygamberlerin en iyisinin, en üstününün, gökteki bütün meleklerin gönül verdikleri zâtın, benim bu işlem yüzünden mübarek gönlü öyle kırıldı ki **N û h** ömrünce yaşasam bu ömre on kez **N û h** ömrü katılsa, bütün ömrümce sabreden **E y y u b** gibi sabretsem, ummam ki tövbem kabul edilsin, başışlanayım. Ah eder, dumanı göklere ağardı. Bundan sonra, Mekke'de, nerde bir ağlayıcı ağlasa, **Vahşi**, o ölünün mezarının başına

gider, başına topraklar serper, kadınlarla beraber ağlamaya koyulurdu. Ey Vahşî derlerdi, sen bu bizim ölümümüzün akrabasından mısın? Derdi ki: Benim öyle bir yasım var ki, canım öyle bir yasa batmış ki, bütün dünyanın yasları, benim yasım. Bundan sonra, **"Şüphe yok ki Allah, kendisine eş tanıyanları yarlıgamaz, ondan başka dilediğinin bütün suçlarını yarlıgar."**⁽⁶³⁾ diye rahmet âyetleri geldi. Yâni kim, o, kadını, oğlu olmiyan padişaha şirk koşar, birisini eş tutarsa o yarlıganmaz; bundan başka dilediğinin bütün suçlarını bağışlar. Vahşî'ye, böyle vaad geldi diye bu âyeti haber verdiler. Vahşî, dedi ki: Bana şirk koşmayanın, bana eş tutmayanın yaptığı bütün suçları bağışlarım diyorsun ama dilediğim kulumun da diyorsun; biliyorum ben ki V a h ş î'yim, dilemezsin sen. Bu sözü dedi ve gözlerinden kanlı yaşlar akıtmaya başladı. Rahmet denizi coştı, köpürdü; cennet ırmakları rahmet sütüyle ağızlarınadek doldu. Rahmet eserlerini görüyoruz; rahmet denizinin coşup köpürüşünü seyrediyoruz; bakalım, acıyış ve yarlıgayış dalgası, toprak kıyasına ne biçim görülmemiş inciler atacak diye yedi göğün melekleri kanatlarını açtılar. Onlar, bu gürültüdeydi ki ezelde ve ebedde düşkünlerin ellerini tutan, sayısız bağışlarda bulunan, sevgilisi **Mustafa**'ya, Allah rahmet etsin ona, vahiy gönderdi: **"De ki: Ey nefislerine uyup hadden aşırı hareket eden kullarım, Allah rahmetinden umut kesmeyin; şüphe yok ki Allah bütün suçları yarlıgar."**⁽⁶⁴⁾ Ey benim kullarım, ey benim yanıp-yakılan kullarım, ey benim harmanı yanmış kullarım, ey dertlere batmış, gussalara garkolmuş, zindanlara düşmüş, pişmanlık ateşiyle yanmış, ey bilgisizlikle evini barkını, harmanını yakıp kül etmiş kullarım, ey ateşler yiyen, kan ağlayan, haddi aşan, umutsuz kalan kullarım, umutsuzluğa düşmeyin sonsuz rahmetten. Kulu okşayan, işleri başaran efendiliğimizden umut kesmeyin; **"Şüphe yok ki Allah bütün suçları yarlıgar."** O âyette, dilediğimin küfürden başka bütün suçlarını bağışlarım demişti; bu âyette Vahşînin derdine derman olmak üzere, bütün suçları bağışlarım buyurdu, dilediğimin suçlarını buyurmadı; çünkü o, **"dilediğimin"** mızrağı, Vahşî'nin ciğerini yaralamış, delik-deşik etmişti. Ey **"Dilersem, dilediğimin"** sözü, ciğerimi deliyorsun, ey **"Dilersem, dilediğimin"** sözü; sen, yolumda ateşlerle dolu yetmiş hendeksin; atlayıp geçebileceğimi nasıl umayım? Hele benim Gazlara bulanmış bu suçumla nasıl aşabilirim o hendekleri? Gazlara bulanmış suçumla ateşle dopdolu hendeği aşmak düşünülebilir mi Hiç diyordu.

Kendinde oldukça, varlığına büründükçe esiri nasıl geçebilirsin?

Sen bir odunsun, cehennemi, o yakıcı ateşi nasıl aşabilirsin?

Kerem ıssı Tanrının lûtfu, önüne ön bulunmayan rahmet ıssının lütuf dalgaları, o **"Dilersem dilediğimin"** sözündeki harflerden bile tütüp yalım yalım yanan ateş hendeklerini, Vahşî'nin gözyaşlarıyla, **İbrahim**'in ateşi gibi tümünden gül, fesleğen ve yasemin haline döndürdü; güllük-gülistanlık etti. **"Allah, kötülüklerini iyiliklere tebdil eder onların"**⁽⁶⁵⁾ hükmünce ateşle dolu hendeği, o **"Dilersem, dilediğimin"** sözünü ortadan kaldırdı; yeryüzünü de rahmetle doldurdu, gökyüzünü de.

Sevgili bezendi, güzelleşti; yaşadıkça da hep böyle olsun.

Küfrü, tümünden inanç kesildi; oldukça da hep böyle olsun.

Öfkeden zehirler saçan o dudaklar.

Şekerler, ballar saçmaya başladı; oldukça da hep böyle olsun.

Vahşî, "Dilersem, dilediğimin" tarzında bir şartı olmayan yarlıganma sesini duyunca. **"Bütün suçları bağışlarım"** sesini işitince sabır elbisesini yırttı; koşa-koşa, secde ede-ede, nâra ata-ata mescide Peygamber'in huzuruna geldi; topraklara yüz sürüyordu.

Öldürürsen öldür; çünkü benim yolumda-yordamımda

Sevgilinin öldürmesinden yaşayış meydana gelir.

Ey yaratılmışların en iyisi, ey gerçekler padişahı, ey öncekilerin de şefaatchisi, sonrakilerin de, ey gökyüzünün de özü, özeti, yeryüzünün de, yıllardır, senin özleminle elimi ciğerimin üstüne koymuşum; ciğerimin ıssısıyla, ama hangi yüzle tapma gelebilirdim ki? Sonunda zevali olmayan tapının kemendini boynuma attın da beni çeke-sürüye getirdin; sen yaratılmışların en iyisisin, bense yaratılmışların en kötüsüyüm diyordu.

Senin hüküm sürdüğün ülkede, devletinin sayesinde perperişan olmak.

Fayda etmese bile ziyan da etmez.

Böylesine bir suç, ancak öylesine bir bağışlayış bağışlar; böylesine bir cinayeti, ancak öylesine bir inayet yarlıgar. Ölüyü, İsâ'nın soluğu diriltebilir; demiri, Dâvûd'un eli yumuşatabilir; Şeytanı Süleyman'ın buyruğu râmedebilir. Ey Süleyman'ın da övüncü, Dâvûdun da, ey her varlığın can ışığı, can kuşum, kuş olup da kalıp kafesini kırıp çıkacak, uçup gidecek, seni gök ehlinden, yer ehlinden, önce gelenlerden, sonra geleceklerden, seçip üstün eden Tanrı hak'kiyçin canım, beden mihnet yurdundan çıkmadan bana insanı

temizleyen, arıtan o sözü, o yaşayış bağışlayan, devlet bağışlayan, üstün eden o üstün sözü, dile, şeker kamışının özünden daha tatlı gelen o sözü, arştan, kürsiden daha yüce olan Şehâdet kelimesini söyle, söylet de Ölmeden o sözün ağır elbisesini giyerek yüceleym. Yüzbinlerce utancım, yüzbinlerce ihtiyacım, muradım var; o sözü söyle bana, söylet beni de dilimde o söz olduğu, canımda o söz bulunduğu halde o âleme varayım; o söz de. bilirim, bildiririm ki Allah'tan başka yoktur tapacak; bilirim, bildiririm ki Muhammed Allah elçisidir sözüdür. Allah rahmetler etsin, **Mustafâ**, o sözü, ona söyletti; kuş. yavrusunun ağzına yemi, nasıl birer-birer verirse o da bu sözü, kelime-kelime Vahşî'nin ağzına koymaya başladı. Vahşî'nin bir kuş yavrusuna benzeyen canı, aşırı bir istekle boynunu uzatıyor, hırsla ikinci, üçüncü kelimeyi de bir lokma yapıp yutmak istiyordu. Can yavrusu, yuvasından, varlık yurdundan yokluk alanına uçacak korkusuyla boynunu yeme doğru uzatıyordu.

Değil mi ki benim tilkim oldun, arslandan korkma;
Değil mi ki senin devletin benim, devletsizliğe düşmekten ürkme.
Değil mi ki gökteki o Ay, seninle yoldaştır
Gündüz er olmuş, yahut akşam çağı erişmiş; korkma.

Hele yeni yumurtadan çıkmış yavru kuşlar vardır hani; yuvada kalırlar; anaları, onlara yem getirmek için uçar, gider; yemi geç bulur; yemi gördüğü yerden toplamak, yavrularına götürmek ister ama, bir de o yemin altında tuzak olmasın; yem toplayayım derken tuzağa tutulup kalmayayım der; tıpkı onun gibi.

Düştüğümüz bütün eziyet, uğradığımız dert, ham tamahtan ileri gelir;
Nefsin sınavışından, dileğin bizi zorlamasından doğar.
Yem yüzünden tuzağa tutulan kuş,
Daracak kafese tutulur, damın başına düşekalır.

Ey harîs nefis, sen kuştan da aşağısın; çünkü kuş, her yeme gitmez, her yemi devşirmez. Midesi açlıktan yanar-tutuşur da akli o kuşa der ki: Bu yanıp yakılmak, tuzağa tutulmaktan yeğdir; bırak şu yemi; korkusu olmayan, avcısı bulunmayan yerden yem devşir. Öyle bir yeme konar ki orda korku, ürküntü daha azdır; orası, serden, zarardan daha uzaktır. Böyle olduğu halde gene de elli kez sağa-sola bakar; bir leş yiyen yırtıcı kuş; yahut bir kedi pusuda bulunmasın; sakın beni gaafil görüp avlamasın; birisi tutup beni bağlamasın der. Akıllılar, kimi ahmak görürlerse ona gülmek isterler.

Kuşçağız, yemin başında yüz kez
Önüne, ardına, sağına, soluna bakar.
Canı, şu yüzden kuşkudadır:
Can gamı, yem aşkından daha artıktır.

Nerde o gerçek ki kazandığı yeme-yiyeceğe bakar, şu gördüğüm, şu kazandığım lokma yüzünden leş yiyen nefis, sakın pusuda olmasın, yahut şeytana mensup şehvet kedisi bana kasdetmesin, yahut da Tanrının kahr tuzağı, bu yeme-yiyeceğe sataşıp da beni tutmasın der. Şu yabancı kadına bakıyorum, sakın boynum tuzakta kalmasın; mahmur gözlerini seyrediyorum, sakın gayb karaltısı ardında bir gözetleyici bulup da boğazıma sarılmasın diye düşünür.

Güzellere bakma ki sonunda
Bu bakış, ağlayışı meydana getirir.
Önce o tek bakış, önemsiz görünür amma
Ondan sonra kuş uçup gider, yemi de götürür.

İsraîloğulları içinde Barsîsâ denen bir ibadet ehli vardı; zahitliğinin ünü, doğuya, batıya erişmişti. Nerde bir hasta varsa, ona su yollardı; o suyu okur, üflerdi; Hasta içince sağlık-esenlik bulurdu; herkes de bilir, anlardı ki bu, onun soluğunun eseridir. Çok geçmedi ki halk, bu sağlık-esenlik, falan ilâhtan meydana gelir mi ki diye ilâçların tesirinde şüpheyeye düştü; Barsîsâ öyle bir şöhret kazandı ki o zamanın hekimleri işsiz-güçsüz kaldılar. O lanetlenmiş şeytan, o pusuda gizlenmiş eski düşman, o bel kıran mel'un, demir geveliyor, fakat bir çare bulamıyordu. Bir gece lanetlenmiş şeytan, yüzünü oğullarına döndü de dedi ki: Sizden hiçbir kimse yok mu ki beni bu tasadan kurtarsın, bu tek eri tuzağa düşürsün? Oğullarından biri bu işi benim adıma yaz, benden iste, senin gönlünü dertten ben kurtaracağım diye böbürlendi. Şeytan en gerçek oğlum sen olursun, bu işi başarırsan, kör gözümü sen aydınlatırsın dedi. Şeytanın o oğlu şöyle bir mel'un aklına danıştı; halkı genç, güzel kadınlardan daha iyi avlayacak hiç bir tuzak olamaz dedi. Çünkü altın isteği, lokma dileği bir taraftır. Sen altına âşık olursun amma onun canı yoktur ki sana âşık olsun; lokmanın canı yoktur ki seni arasın, seninle konuşsun. Fakat genç kadınların sevgisi, iki yandan olur. Sen onu sever, istersin, o da seni sever, ister. Sen onu aşımaya düzen düzersin, o da o yandan seni aşımak için düzen düzer. Duvarı bir yandan delmeye çalışsan o kadar çabuk delinmez. Amma biri bu yanda, öbürü o yanda dursa da duvarı delmeye koyulsa, duvarı iki yandan delen iki âlet, tez birbirine kavuşur. Şimdi, seninle o kadının arasında bulunan perde, yâni düşmanların korkusu, yabancıların sınav korkusu perdesi, bir duvara benzer ki onunla senin arandadır. Sen bu yandan, o kadının sevgisiyle bir delik delmek için düzene girersin; o kadın da öte yandan, bir düzenle duvarı delmeye girer; böylece iki delik, tezce birbirine kavuşur. Bir hırsız, geceleyin, dışardan kapıyı açmak için bir düzen düzer; amma o hırsızın, evde bir eş-ortağı olur, yahut bir halayıkcağız, içerden kapıyı açarsa bu, hırsızın dışardan para çalmaya uğraşmasına benzer mi hiç? Altın, yahut sandık kalkıp kapıyı açamaz ki. Şeytanın o oğlu da, bütün dünyayı dolaştı. Güzel, akıllı, soylu-soplu, alımlı, işveli bir kadın arıyor, Zahidi avlamak için o çeşit bir dilber aktarıyordu; şeytanlık hasedinin kuvvetiyle pezevenklik aybını, karayüzlülük haysiyetini unutmuş, ev-ev, şehir-şehir gezip dolaşıyordu. Çok aradı; arayan bulur. Ne mutlu o kişiye ki aradığı şey, aranmaya değer. Domuz avlayışına benzemez; o avda insan, hem atı yorar, hem kendini; hem de zamanını yitirir; güzelim avları, domuz avı uğruna yeleverir; sonunda domuzu da atar-gider; hiçbir şeyi işine yaramaz, ne postu, ne eti, ne dişi, ne kılı. Öyle bir nesne için der, ömrümü yele verdim, okları hiçledim.

Bari yük eşeğin kirasına değseydi;

Bari dost, gönlümün gamına değseydi.

Akıllı kişi ona derler ki, bir şey arar da bulamazsa utanmaz; bulursa kendisiyle savaşmaz, pişman olmaz; gözü, her gün o av yüzünden biraz daha aydınlanır; zevki, o güzel yüzünden daha verimli olur; gözü, gül bahçesine döner; güzelliği, kendisini mahmur eder; hasta gönlünü o define, mala-mülke boğar; yel onun kokusunu getirir, insanı sarhoş eder; insan onun cilvesini, işvesini görür, elden çıkar. Ne ölüm korkusu var, ne ayrılık korkusu; ne kocalmak derdi var; ne engellerin yağma etme kuşkusu. **"Hiç kimsecik bilmez onlar için gözleri aydınlatacak ne gizli şeyler var, yaptıklarına karşılık."**⁽⁶⁶⁾ Yüce Tanrı buyuruyor ki: Göğüs halvetinde Belkiys gibi oturan ve hüdhüde benziyen hatırının gagasında, her solukta bir niyaz mektubu bulunan ve **Süleyman**'ın tapısına ondan haber götürün o hoş soluklu can, ne bilsin ki onun varım-yoğunu bengisuya çekmedeler. Böylesine bir yaşayışın, böylesine bir zevk u sefanın nasıl olur da sonu gelir? Hangi ayak bu duraklara varabilir dünyada ve hangi geliş, bu kutlu kademi görebilir? Âlemde nerde o kulak ki bunu duysun; dünyada nerde o akıl-fikir ki bu tadı içsin? Ululuk ıssı Tanrıya andolsun, şimdi şu sözleri söylüyorum, siz işitiyorsunuz ya; gayb âleminin yücelerinde uçanlar da gökyüzü perdelerinde, keskin kulaklarıyla duyuyorlar; **"Büyüktür onlar, yazarlar; bilirler ne yaparsanız."**⁽⁶⁷⁾ Onlar, birbirlerine diyorlar ki: Ne şaşılacak şeydir ki bu sözü söyleyen, bu soluğu alıp veren, nasıl oluyor da göklere uçmuyor; nasıl oluyor da varlık perdesini yırtmıyor? Gözlerini ovuyorlar da acaba diyorlar, bu sözleri söyleyen insan mı? İnsanın da sözü mü olur? Yel, bu sözü bir dağa üfürse dağ saman çöpü gibi sevinçle uçar, o dağın parçaları, sevgi havasında zerrelere gibi taklalar atar. **"Bu Kur'anı, bir dağın üstüne İndirseydik, elbette gördüğün ki dağ, Allah korkusundan eğilip çatlamış, paramparça olmuş."**⁽⁶⁸⁾ Bu varlık, neden paramparça olmuyor? Zerrelere halinde dağılmasına engel olan nedir Yârabbi? Bu kadar şaşılacak şeyleri gönlüne getiren, diliyle söyleyen, yahut insan kulağına da giren yahut da kalemiyle yazan kişi nasıl oluyor da olduğu gibi kalakalıyor? Yüce Tanrı'dan hitab gelir de denir ki: Zerre-zerre dağılmasına engel olan, şüphe perdesidir.

Ey canımın içinde bulunan ve canın haberi bile olmayan dost,

Dünya seninle dolu, fakat dünyanın haberi bile yok senden.

Gönlüm, canım, nasıl izini izlesin ki,
Candasın, gönüldesin, fakat canın, gönlün haberi bile yok senden.

Suretin hayalde amma hayalin senden nasibi yok;
Adın dilde; ama dilin haberi bile yok senden.
Halkın, senden haberdar oluşu, ancak adla, belirtiyle;
Amma gene de bütün bu adla-sanla, belirtiyle halkın haberi bile yok senden.
Senin kühünün incisini arıyanlar
Tam inanç ve şüphe vadisinde; haberleri bile yok senden.
Seni nasıl anlatayım, nasıl bildireyim; çünkü ebedi olarak
Anlatış, senden âciz, bildirişin haberi bile yok senden.
Sineğin, nasıl Cebrail'in kanadından haberi bile yoksa,
Senden haber verenin de o çeşit haberi bile yok senden.

Barsîsâ hikâyesini tamamlamaya geldik: O lanetlenmiş şeytan, o pusudaki düşman, birçok arayıp aktardıktan sonra o ülkenin padişahının kızını seçti; çünkü o kızın güzelliği son derecedeydi, o kızın beynine girdi; onu deli-divâne etti, hastalandırdı. Padişah, hekimleri, hikmet ehlini topladı. Hepsisi de, onu iyileştirmede, ona ilâç tertib etmede âciz kaldılar. Şeytan, bir zâhid elbisesine bürünüp geldi, eğer bu kızın hastalıktan kurtulmasını istiyorsanız dedi, Barsîsâ'ya götürün; o, okusun, üflesin, bu hastalıktan kurtulur. Onlar da başka çare bulamadılar, onun sözünü dinlediler; kızı Barsîsâ'ya götürdüler. Barsîsâ duâ etti, şeytan da kızı bıraktı; kız iyileşti. Böylece de şeytan, padişahın, bir dahaki seferde de kendi sözüne inanmasını sağlamış oldu. Kız iyileşince sevindi. Bir zaman sonra şeytan, gene çıldırttı onu. iyileştirmede âciz kaldılar. Şeytan, aynı suretle tekrar geldi; bunu dedi, gene Barsîsâ'ya götürün; amma bu sefer, geri getirmeyin; uzun bir zaman, o size iyileştirmeye haber yollayınca dek yanında kalsın. Kızı, yüzbinlerce güzel kız nasıl götürüyorlarsa, öylece Barsîsâ'nın yanına götürdüler. Bu dediler, iyice iyileşinceye dek senin yanında kalsın; bize öyle dediler; öyle salık verdiler. Kızı, zahidin ibadet yurdunda bırakıp döndüler. Kız, zâhid ve şeytan o ibadet yurdunda kaldılar. O zâhid, bilgin olsaydı, kızla yalnız olarak o ibadet yurdunda kalmaya asla razı olmazdı. Esenlik ona, **Peygamber** dedi ki: "**Bir kadın, bir konakta bir erkekle beraber kaldı mı, üçüncüleri şeytandır onların.**" Bir kadın, bir yerde bir erkekle beraber kalınca şeytan, onların aracısı olur. Hâsılı uzun bir zaman, kız, zahidin yanında kaldı: tut-kap derken Barsîsâ. iyice gönül kaptırdı: kızla buluştu; kız gebe kaldı. Bu sefer şeytan, bir insan şekline bürünüp Barsîsâ'nın yanına geldi; onu düşünür buldu. Neden düşüncelisin dedi. Barsîsâ, hikâyeyi anlattı, kız gebe kaldı dedi. Şeytan, kızı öldürmekten başka çâre yok dedi: öldürür, sonra. Öldü gömdüm dersin. Barsîsâ başka bir çâre bulamadı; onun dediğini yaptı. Şeytan, gene insan şeklinde padişaha geldi; kız iyileşti, gidip getirin dedi. Padişahla perdeciler gidip kızı istediler. Barsîsâ, kız öldü, gömdüm dedi. Geri dönüp yasını tutmaya koyuldular. Şeytan, bu sefer başka bir şekle girip, padişahın yanına gitti; kız nerde dedi.

Padişah, Barsîsâ'nın yanına götürdük, orda öldü dedi. Şeytan, kim söyledi diye sordu. Padişah, Barsîsâ söyledi deyince Şeytan, yalan söylüyor dedi; onunla buluştu; kız gebe kaldı; sonra kızı öldürdü; falan yere gömdü; inanmıyorsan orayı kazdır, görürsünüz. Padişah, tam yedi kez yerinden kalktı, bir başka yere oturdu, sonra gene yerine geldi. Şaşkına döndü, hâli değişti, kafası ateşlendi, kızdı. Sonra bir toplulukla atına binip Barsîsâ'nın ibadet yurduna gitti. İçeri girip kız nerde diye sordu. Barsîsâ. öldü, gömdüm deyince peki dedi, bize neye haber vermedin? Barsîsâ, evrâdla meşguldüm, evradımdan kalırım diye korktum dedi. Padişah bu sözün aksi çıkarsa ne yapayım dedi. Bu söz üzerine Barsîsâ kızdı, ileri-geri söylenmeye koyuldu. Padişah, Şeytanın bildirdiği yeri kazdırdı; kızı çıkardılar; öldürülmüştü. Barsîsâ'nın ellerini bağladılar; boynuna ip saldılar; halk toplandı. Barsîsâ, kendi kendine, ey kutsuz nefis diyordu; duan kabul oluyor diye seviniyordun; halkın gönlüne, gözüne üstün, büyük görünüyorsun diye seviniyordun; halk seni beğeniyor, övüyor diye seviniyordun; halkın inancı azalır diye de korkuyordun değil mi? Gerçekte bunların hepsi de yalandı, akrepti; evet, halkın beğenişi, zehirlerle dolu bir yalandı diyor, içten içe ah ediyordu ama faydası yoktu. Onu yüce bir darağacının dibine getirdiler; merdiven dayadılar, boynuna ip taktılar. O anda Şeytan, bir insan şekline girip kendisini gösterdi; bunların hepsini de ben yaptım sana; hâlâ da gücüm var, çaren benim elimde, bana secde et, seni kurtarayım dedi. Barsîsâ, nasıl secde edeyim, boynumda ip var dedi. Şeytan, secde niyetiyle başıyla işaret et; akıllıya işaret de yeter dedi. Barsîsâ can korkusuyla, secde etmiye niyetlendi; can tatlıdır ya. Fakat başını eğince ip, boynunu daha da sıktı. Şeytan; **"Ben, senden**

tamamiyle uzağım⁽⁶⁹⁾ dedi. Şâni ululandıkça ululansın. Tanrı buyurur ki: Ey insanlar, ey inananlar, sizi kötü bir dost, tutar da kötülüğe çağırırsa, bu iş, sizin faydanızdır derse, kötü dostlar sana, sen yaşarken de bizimsin, Öldükten sonra da; biz de seniniz diye vaadde bulunursa ona inanmayın; onlar bu düzenle kendileri gibi sizi de bozmak, bozguna uğratmak, kötölemek, kötülüğe çekmek isterler; sizi pis bir hale getirdiler mi, ne dostunuz kalır artık, ne eşiniz; sizden bezerler; hani anlattığımız o Şeytan gibi: Onun derdine ortak oldu, ona dostluk gösterdi; sonunda onu tuzağa düşürünce, ondan bezdi-gitti.

Sana gönül bağlayan, boyuna kendine gülmüş olur, kendini aldatmış olur;

Çünkü senin gibi ehl olmayan kişi senden başkasını sevmez, beğenmez.

Şöyle bir işvelensen de yeniden aşkla dolu bir keseyle gelsen bile,

Sana karşı yenlerini-yakalarını yırtarlar; fakat aleyhine de bellerini bağlarlar.

Candan ibaret bile olsan gönlümü nasıl almayayım senden ben?

Bir gözün boyuna ağlamakta; öbür gözünse güldükçe gülüyor.

*

Senin gamını yemeden, derdine uğramadan senden birşey umana

Aldanma sakın; aldatıyor seni, yalan söylüyor sana.

Sevinç gününde bütün dünya dostundur;

Amma gam gecesi dost olanı kolay gösteremez kimse.

*

Gam gecesi dost olan, Tanrı dostudur ancak.

Onlardadır Tanrı vefası. **"İnananlar ancak kardeşirler.**⁽⁷⁰⁾ Yüce Tanrıdır onların arasına kardeşlik salan. Tanrı'nın bağlayıp pekiştirdiği çözülmez, kopmaz.

İnsanlar, akıllı kişilerden usanmaz;

Akıldan doğan sevgi azalmaz.

Bin gareze dayanan sevgi geçicidir, eğretidir; çürümüş, üzülmiye yüz tutmuş ipe benzer; ona yapışsın kopuverir. Amma garezsiz, gerçek sevgi, Allah ipidir; asla kopmaz. **"Kim putları inkâr edip Allah'a inanırsa, şüphe yok öyle sağlam bir kulpa yapışmıştır ki.**⁽⁷¹⁾ Bilgin, bilgisiz, akılsız, akıllı, buyruk tutan, isyan eden, inanmayan, inanan, herkes, aciz zamanında, bunda kaldığı vakit elini Allah ipine atar; şeytana mensup sebepleri bırakır. Amma ilk safta olan o kişidir ki, işlere iyi dikkat eder; işin önündeyken sonunu görür. Yoksa hangi Fir'avn vardır ki boğulurken, **"İnandım gerçekten de İsrâiloğullarının inandıkları Tanrıya, ondan başka yoktur tapacak ve ben Müslümanlardanım"**⁽⁷²⁾ demesin? Padişahın biri bir gün bir saray yapın diye emreder. Bahar geçer, yapmazlar; yaz geçer, yapmazlar; güz geçer, yapmazlar. Derken kış gelir-çatar; dünyayı buz kaplar, her taraf donar; kalkarlar, kerpiç dökmeye koyulurlar. **"Fakat şimdi mi? Bundan önce isyan etmiştin."**⁽⁷³⁾

Horoz, vakitsiz öttü mü,

Vakitsiz öten horozun başını kesmek vaciptir.

Esenlik ona. **Peygamber** der ki: **"Can gırtlığa gelmeden edilen tevbe Allah kabul eder."** Amma söz şurda: Can gırtlığa gelince tevbe edilebilir mi, yoksa edilemez mi? Sağ-esenken, tevbe etmek istidadına sahib olan bir kişi, görünüşte aykırı, içyüzden uygun olur; dışardan uzaktır amma, içyüzden yakındır; o kadar yabancılık da can gırtlığa gelince gider, tevbe eder. Fakat ne görünüşte, ne içyüzden tevbeyle lâyük olmıyan kişiye gelince: Onun aslı, kökü, ters bitmiştir; onu bir solukta, bir yelle doğrultmaya imkân yoktur.

Kardan testi yapılabilir amma

Hiç kimsenin onu suyla doldurmasına imkân yoktur.

Îmân, gönlün gerçekleşmesidir; îmânın yeri gönüldür; **"Allah gönüllerine îmân nasip ve mukadder etmiştir"**⁽⁷⁴⁾ denmiştir. Amma gönülle dil arasında bir ilgi vardır. Gönülde îmân mayası oldu mu, dil, Tanrıyı noksan sıfatlardan tenzîh etmiye, onun birliğini söylemeye koyulur; O maya, kuvvetlenir. Hani, otta azıcık bir ateş olur da, üflemeyle kuvvetlenir; alev yücelir, soluktan yardım bulur, o soluk da

ateşin ta kendisi kesilir ya, onun gibi işte. Gönülde de hidâyet ışığından bir esas olursa, tertemiz sözü, Tanrıyı bir bilme sözünü dile getirirsen, o ışık artar; **"İnançlarına inanç katsın diye."**⁽⁷⁵⁾ Amma otta ateş yoksa, ordaki külden-gübürden ibaretse, ne kadar üflesen, külden, gübürden başka birşey tozamaz. **"Vay hallerine o namaz kılanların, öylesine namaz kılanların ki namazlarını unuturlar onlar; bütün işlerini gösteriş için yaparlar."**⁽⁷⁶⁾ Yâni, biz üfürüyoruz diye gösterirler kendilerini; onları gören de üfler, püfler, bilmezler ki otta ne var? Üfliyen, onu, ateş yakıyor sanır; bilmez ki gönül tandırında külden-gübürden başka bir şey yok. **"Bu, ağızlarıyla söyledikleri sözdür"**⁽⁷⁷⁾ buyurur. Pek az da olur ki adamın dilinde Tanrıyı noksan sıfatlardan tenzih etmek, onun birliğini söylemek olur da, gönülde bir maya bulunmaz. Bu da olur, olur amma pek azdır bu; çünkü işin aslı gönülden doğar, dilden değil.

Her akıllı bilginin nazarında,

Dönen şeyi, bir döndüren vardır elbet.

Evet, gönlünde duran bir maya bulunmayan, fakat dilinde olan azdır; bu az olan şey de her itaat edenin, itaatinde, pişecek şeyin, korku ateşi olmadıkça pişmediğini anlatmak içindir. Bu yüzden büyükler demişlerdir ki korku erkektir, umutsa dişi; onlardan, ölümsüz temiz şeyler doğar. Doğar sözü, anlatmak içindir. Korku karanlıktır, umut aydınlık, dış yüzde böyledir ama gerçekte aksidir. Çünkü umutta, kulun tasarrufu yerindedir, durmaktadır; korkudaysa tasarrufu kalmaz; ne çeşit bozukluk, gevşeklik meydana gelirse, kulun tasarrufundan meydana gelir; ne tarzda olursa olsun bir düzen, bir iyilik-hoşluk meydana çıkarsa, Tanrıdandır. Bu söze ait soru, tümünden bütün soruların cevabıdır; çünkü söz, tüm aynasının cilâsıdır. Tüm aynasına bakarsan, bütün yüzünü görürsün; hem burnunu, hem gözünü, hem alınım, hem kulağını, hem küpeni görürsün. Şimdi nasıl olur da parça-buçukla uğraşsın, tüm aynasından gaflet edersin? Tümünü bıraktığın vakit, onun şomluğu yüzünden, o parça-buçuk da anlaşılmaz. Bu yüzden buyurur ki: **"Kur'an okununca dinleyn ve susun."**⁽⁷⁸⁾ yâni, esenlik ona, **Mustafâ** Kur'an okurken, vahyi söylerken ey sahabe, işitmeye, dinlemeye koyulun, hiç soru sormayın da **"Acınanlardan olun"**⁽⁷⁹⁾ bu dinlemenin kutluluğuyla tüm aynası olun; susun da size acısınlar; sizi bütün işkillerden, kuşkulardan arıtsınlar. Çünkü kul, Tanrı rahmetimle işkilden, kuşkudan kurtulur, dedi-koduyla değil. Bak da gör; kelâmcılar, cevap ve soruda kitaplar tasnif etmişler; incelikte sözü, öyle bir hadde vardırımlardır ki, binlerce akıllı eren istekliden biri bile, gözün inceliği yüzünden yazdıkları, bahsettikleri meseleye yol bulamaz; Öyle olduğu halde kendileri, hâlâ şüphe ve işkil karanlığından çıkamamışlardır. Bunu gör de bil ki kulu, işkilden, kuşkudan, ancak Tanrı rahmeti çıkarır. **"Gaybin anahtarları onun katındadır; ondan başka kimse bilmez."**⁽⁸⁰⁾ Nice kişiler vardır ki dedi-koduyla uğraşmadılar, can kulaklarını, olgunların sözlerine diktiler, onların sözlerini dinlediler de bütün şüphelerden, işkillerden kurtuldular. Ancak, şüpheden, işkilden kurtulmak istemeyenler, buna erişemediler. Çünkü onlar, dedi-koduyla oyalanmayı huy edinmişlerdir. Onların zevki, soru-cevap satrancını oynamaktır. Hani kendisini kaşıyan uyuz gibi. Uyuz, uyuzluktan kurtulmak için kaşınmaz. Maksudı kaşınmaktaki tadı tatmaktır, sağ-esen olmak değil. Hekim, bu kaşınmaktan sağ-esen olmazsın; ben bir ilâç süreyim; sürdüğüm yeri kaşıma, koyduğum ilâcı yerinden oynatma; orası gene kaşınır amma ilâcı yerinden oynatmazsan o kaşıntı öylesine gider ki bir daha hiç kaşınmazsın der. Şimdi olgun arifin sözü, soru-cevap kaşıntılarının ilâcıdır; dedi-koduysa, adamı tâ doğuya, batıya iletir. Çünkü söz özün özüdür; derinin derisi değil. Özün özünden sağlık-esenlik meydana gelir; bütün soru-cevap, şüphe-işkil, inkâr ve karanlık kalkar, gider; bütün illetler, hastalıklar, insanın gönlünden, özünden yok olur; İnsanın dînine, îmanına sağlık-esenlik gelir; adam bu sözle sağhğa-esenliğe ulaşır. **"Biz Kur'andan, inananlara şifâ ve rahmet olan âyetleri indirmedeyiz."**⁽⁸¹⁾ Vahyi bildirirken, Kuran okurken susun buyurdu. Bu meydana ki tertemiz sahabe, esenlik ona, Peygamber Kur'an okurken birbirlerine masal söylemiyorlardı; hikâye anlatmıyorlardı; soru soruyorlardı. Şu halde susun buyruğunun anlamı, o söz söylerken soru sormayın demektir. Ondandır sahabe demiştir ki: Biz, esenlik ona, Peygamber söz söylerken, başlarımıza kuş konmuş gibi bir hâl gelirdik. Güzelim bir kuş, uçar-gelir, birisinin başına konar. O kuş uçuverir diye o adam, ne elini oynatabilir, ne başını, ne de söz söyleyebilir. Hele o kuş, dilekler-istekler zümrüdü ankaası olursa, inayet kaf dağından uçup gelmiş bulunursa, artık, onun. o devlet kuşunun gölgesinden faydalanması, müşküllerinin sözsüz halledilmesi için kılını bile kıpırdatmaz. O. bir av değildir ki tutasın da, o yana koşasın; böyle sanırsan, hayale kapılmış olursun. Şimdi sana, o, bir hayaldir deseler de, delil getirseler de, söyleyenin, delil getirenin sözünü kabul etmezsin. Hayale kapılan sensin dersin; çünkü bu sözü kabul edecek istidat yoktur sende. Nitekim önce çocuktun, çocuklar, oyun oynayacaklar da sen oyundan kalacaksın diye çocuklara koşar, oyuna daldın. Bu bir hayaldir, aslı yoktur, ondan bir şey eline geçmez; ne karnın doyar, ne giyecek bir şey elde edersin derlerdi de hiç mi, hiç dinlemezdin; hattâ söyleyene de düşman kesilirdin, ondan kaçardın. Büyüyünce, aklın başına gelince, aklınla-fikrinle, yavaş-yavaş bildin-anladın ki o oyunun aslı yokmuş; bir hayalden ibaretmiş. Koştığımız şeyin gerçekten de aslı yokmuş; öğüt verenler doğru söylüyorlarmış dedin. Böylece bil ki, içinde azıcık bir aydınlık olmayana, dışardan verilen Öğüt fayda vermez; amma içinde ışık

bulunan kişinin kulağına, ariflerin sözleri girer, içindeki ışıkla bağdaşır. Hani, gözünde görüş ışığı bulunmayana güneşin aydınlığı fayda vermez; amma gözünde ışık olan kişiye, güneşin ışığı fayda verir; güneşin ışığı, onun gözündeki görüş ışığıyla birleşir, çünkü gün ışığı da aynı cinstendir; ışık, ışığın bulunduğu yere gider.

Işık, yüz binlerce şey görse de,

Kendi aslından olmayan yerde karar etmez.

Ey sahibimiz, ey padişahımız, herkesin gözünü, doğru yolu görmesi için ışıklandır; herkesin gönlünü, işin sonunu düşünme lütfuyla gül bahçesi gibi beze. Herkesin gönlünü, önüne ön olmayan sevgi ve ihsanının muhabbetine, merhametine, sonu olmayan ebedî bağışlarına alıştır; onlara eş-dost et. Herkesin hayal kurma kuvvet ve kabiliyetini, görünüp duran kâfirlik, suç işleyiş düşmanlarından ve gizli olan gösteriş, şüphe, münafıklık, hased, nefret ediş, kin güdüş düşmanlarından korusun. Şu din kalesinin bekçilerini uykudan, yanılmadan, usanmadan korusun da, **"O bilginlerle rahiplerin çoğu, boş yere insanların mallarını yerler ve halkı Allah yolundan men ederler"**⁽⁸²⁾ âyetiyle bildirilen, yüzleri örtülü hırsızlardan o kaleyi korusunlar, onlara üst gelsinler. Şehvet susuzlarını Şeytan, dünyanın zehirli suyuyla aldatır, kandırır; çok susuz olduklarından o şerbete kanarlar; zehrinden gaflet ederler; bu susuzları, rahmet ve esenlik ona, gerçek Peygamberin havuzundan, Kevser suyundan suvar; şeriatın tatlı suyuyla çiğnerlerini serinlet de Şeytanın zehirli suyuna kanmasınlar. Gece-gündüz, tapında kulluk etmeyi dileyen, o kulluğa koyulan, şeriata uyan ibadet ehlini, kendilerine tapmaktan, nefis putlarına kanmaktan korusun da ibadetleri, Yahudilerin, Hıristiyanların ibadetleri gibi sapıklık yoluna sapmasın, hiçlenip gitmesin. Geceleri kullukla geçirip uyumayanlar, gündüzleri oruç tutanlar, nefisleriyle savaşanlar ordusuna, yardım muştuluğunu gönder de ayaklarını dairesinler; **"Atlı, yaya, bütün ordunla yürü üstlerine"**⁽⁸³⁾ âyetiyle bildirdiğin karalar giyinmiş Şeytan ordusuna, her gün altı yüz kere saldıran, Tanrı dileyenlerin ordusunu bozan orduya üst gelsinler. Tanrıyı arayanların, gerçeği dileyenlerin ayaklarını diret; **"Şüphe yok ki sizinleyim; inananların ayaklarını diretin"**⁽⁸⁴⁾ muştuluğunu senin tapından getiren sana yakın olan melekleri gönder de seni dileyenlerin gönüllerinde bulunan ve bozgunluk veren korkuyu, vesvese veren şeytanların gönüllerine sal; şeytanları gönüllerindeki gücü-kuvveti, din yolundaki zayıfların gönüllerine ver; ver de azıcık bir savaşla, bir tek yardımla, **Dâvud** gibi, **"Allah'ın izniyle onları bozdular"**⁽⁸⁵⁾ hükmünce şeytanları bozguna düşürsünler; nefsi emâre **Câlût**unu, akıl **Dâvud**'una karşı bozguna uğrat, tutsak et; **"Dâvud da Câlût'u öldürdü; Allah kendisine saltanat ve hikmet ihsan etti"**⁽⁸⁶⁾ hükmü zuhur etsin. Bu dünyanın saltanatı da senin elinde, o dünyanın saltanatı da. Ey iki saltanatın da sahibi, zayıf kulların din düşmanlarının ayaklarının altında ezdirme. Az da olsa dileğimiz bu, büyük de olsa kabul senden, lütuf ve icabet ancak senden. Biz, zayıf bir halde, âciz bir halde dileğimizi tapına arz ettik; artık birbirine ulanan, zevali olmayan, sınırı bulunmayan rahmetinden sen ihsanda bulun ey âlemlerin Allah'ı, ey yardımcıların en hayırlısı.

"Rahman ve rahim Allah adıyla" sözünün anlamı:

Adıyla sözünde, bütün tefsircilerce bir gizli anlam vardır; çünkü Arab, "b" harfiyle söze başlamaz. Yalnız o gizli şey nedir? Bu hususta, aralarında ayrılık vardır. Derler ki: O gizli şey, emirdir, yüce Tanrıdan. Yâni, Tanrı, ey kulum der; değil mi ki Şeytandan sığındın; öyleyse bu hayırlı işe, benim adıyla başla da onun şerrinden kurtul. Bâzı tefsirciler derler ki: O gizli şey, kulun haber verişidir; yâni kul, ey Tanrı der, Şeytandan sana feryat ediyorum, sana sığınıyorum; sana sığınmam da, işime senin adıyla başlamamdır, senin adına kaçmamdır, işime, sana, senin adını anarak sığınıp başlamamdır; çünkü senin kutlu adıyla başlanmayan her iş, noksan kalır, sonu gelmez, verimsiz olur; bundan başka bir şey bilmiyorum ben. Esenlik ona; **Peygamber** demiştir ki: **"Allah'ın adıyla başlanmayan her hayırlı işin sonu gelmez."** Yâni Peygamber, korkulan, hayırlı ve iyi olan, faydalı bulunan her hangi bir iş, Allah adıyla başlanmazsa, o işe ne kadar çalışılırsa çalışılsın, sonu gelmez, tamamlanmaz; sonunda o iş, pişmanlıkla, ziyanla biter buyurur. İnanmıyorsan Fir'avn'a, Şedda'da, Nemrûd'a bak; Bu kadar bin araçla, adama, orduyla, güçle-kuvvetle çalıştılar, düşündüler, dünya hazinelerini harcadılar; o saltanattan faydalanmak istediler, kendilerinin iyi bir ada-sana sâhib olmalarını, uzun yıllar, iyilikle, ululukla anılmalarını dilediler; buna gönül verdiler; fakat işlerinde, Tanrının adına sığınmadılar; bütün işleri tersine döndü; bütün umutları baş aşağı geldi. Dostluk istediler, âleme düşman tanındılar; iyi ad-san ıssı olmayı dilediler; âlemde adları kötüye çıktı; gönüllerde ulu olmayı, saygı kazanmayı dilediler; sinekten, sivrisinekten daha hor, daha rezil bir hale geldiler. Bu sözün daha da aydınlanmasını istiyorsan, Peygamberlerin hallerine bak. Onlar, ne işi başarmak isteseler, bu adla başlardı o işe ve bu ada sığınarlardı; bu ada tapı kılarlardı; bu ada, canlarının, gönüllerinin içinde yer vermişlerdi; mallarım-mülklerini bu ada feda etmişlerdi. Halk bizi beğensin kaydına düşmemişlerdi. Halk onlara iyi demiş, kötü demiş, umurlarında bile değildi. Onlar, halkı bu ada saygı göstermeye, bu ada sığınmaya çekmeğe uğraşıyorlardı. Halk içinde, halk arasında iyi bir ada-sana sâhib

olalım, adımız-sanımız kalsın kaydına düşmüyorlar; bu Tanrı adının yüce ve ulu olmasına, bu adın ululanmasının kalmasına uğraşıyorlardı. Hattâ kendi adlarının kalmasını isteseler bile bu ad için istiyorlar; bu adın halk tarafından işitilmesini, bu büyük adın, kendi adlarını da nasıl büyüttüğünün, nasıl üstün ettiğinin bilinmesini diliyorlardı. İstiyorlardı ki halkın gözleri açılsın; yolunuzu sapıtmayın; adınızın kalmasını istiyorsanız, kendi adınızdan-sanınızdan geçin, kendi adınızı-sanınızı unutun; bu ada yapışın; saygı görmek istiyorsanız, bu adı koruyun; kendi adınızı unutun, bu adı anın; kim kendi adını-sanını arar, gözetirse kaybeder adını-sani; amma kim, bu adda kendi adını-sanını yitirirse iyi bir ad-san elde eder, ebedî olarak unutulmaz diyorlardı. Allah rahmet etsin, esenlik versin, **Mustafâ**, peygamberler arasında, bu ada hizmet etmekte daha çevikti; başkalarından daha ileri gitmişti. Bu ada el vurdukları, bu ada sarıldıkları için de zayıf ebâbîl kuşları, esrik develerin akıllarını aldı; **"Fil ashabına rabbın neler yaptı, neler etti görmedin mi"**⁽⁸⁷⁾ âyetini oku; oku bu adı inkâr edenlerin inadına. Bu ada sığındı İbrahim de, bir sivrisinek padişahlar padişahı Nemrûd'un beynine girdi, tozunu havaya savurdu; kökünü kesti; bütün ordusunu kırdı-geçirdi. Bu adın ululuğunu sinadılar, bu adın hürmetine on dört gecelik Ay ikiye bölündü. Nûh, bu adı sığınak edindi; doğudan batıya dek tufan dalgaları coştı-köpürdü; yüz binlerce orduyu, yüz binlerce soyu-boyu birbirine vurdu. Derler ki dünya, Nûh'un zamanındaki kadar hiç mâmur olmamıştı; insanlar o devirde olduğu kadar hiç ün kazanmamıştı. Herkes kendi adına güvenir, adıyla-sanıyla ovunurdu, sarhoş olurdu. Nûh, bu adı onlara söyledikçe onlar kabul etmemişlerdi; bu adı hor görmüşlerdi; çünkü görünüşe tapıyorlardı. Bu adsa, mâna denizinden coşmuş bir dalgaydı. Görünüşe tapanların gözleri bu adı göremezdi, gözlerinde o güç yoktu; bu adı görebilmek için yetmiş kez yıkanmaları gerekti; **"Ancak temiz olanlar dokunabilirler ona."**⁽⁸⁸⁾ Nûh, onlara diyordu ki: siz bu adın ne kadar ulu, ne kadar büyük olduğunu göremiyorsanız gözlerinizi gözyaşlarıyla yıkayın, zârı-zârı ağlayın da körlüğünüzü, görüşten mahrum olduğunuzu anlayın. Siz ağlayıp feryâd edemezseniz ben size ağlıyayım, ben feryâd edeyim; çünkü Tanrı, size ağladığım, feryâd ettiğim için benim adımla Nûh taktı. Şu anda, sizin hakikatleriniz, helak suyuna batmış, boğulmuş olduğundan, kurtulursunuz umuduyla size ağlıyacağım. sizin için feryâd edeceğim. Hani hastaya ölüm yaklaştı mı feryâd eder ama yaşayacağından da umudunu kesmez; onun gibi işte. Bu, helak oluş, bu olup gidiş tufanıdır. Ben görüyorum, fakat siz görmüyorsunuz; gittikçe yaklaşıyor, yüzlerinize dokunuyor. Ben geminin içindeyim; ama gene de feryâd etmedeyim. Yalnız bu seferki feryadım umutsuz bir feryâd. **"Sulara boğuldular da ateşe atıldılar; derken Allah'tan başka bir yardımcı da bulamadılar."**⁽⁸⁹⁾ Yâni bu adı hor tuttular, bu adı ululamadılar; bu adın devlet tellalı olan N û ha bakmadılar bile; sonunda bu adın üstünlüğü onları kahretti; adlarını-sanlarını batırdı-gitti. **"Böylece de zulmeden kavmin kökü kesildi ve hamd âlemlerin rabbı Allah'a."**⁽⁹⁰⁾

(1) Kurân-ı Kerîm; X, 57.

(2) bu sözler, şu âyetlerden alınmıştır : II, 18, 171; VII, 179, 195, 198; X, 43; XXVII, 85; XXXVII, 92.

(3) Bu söz de VII. sûrenin 191, XVI, sûrenin 20., XXII. sûrenin 73. ve XXV. sûrenin 3. âyetlerinden alınmıştır.

(4) XXXV, 3.

(5) XVI, 72.

(6) VII, 26

(7) K, 111.

(8) XXXIX, 10.

(9) IV, 69.

(10) CJH, 39.

(11) CI, 6.

(12) II, 30.

(13) XXXIV, 3.

(14) LIV, 55.

(15) XXXVI, 12.

(16) XXI, 107.

(17) LXXXK, 28.

(18) XXXIII, 72.

(19) XXXIII, 72.

(20) XVII, 70.

(21) LXXV, 22-23.

(22) XII, 72

(23) VII, 143.

(24) XXXVIII, 36.

(25) XXXIV, 12.

(26) VII, 23.

(27) Bu beyit, bizim nüshamızda yok.

(28) XLDE, 2.

(29) VIII, 53.

(30) XVIII, 109.

(31) LVI, 10.

(32-33) XVI, 120.

(34) F. N. U. basımında bu beyitler yoktur.

(35) XXXVIII, 42.

(36) LXXX, 16.

- (37) LXXV, 1-2.
(38) LXIV, 14.
(39) 11, 81.
(40) 111, 106.
(41) V, fi.
(42) 111, 10fi.
(43) Bu beyit, F. U. basımında yok.
(44) LXXXIII, 29.
(45) XXVII, 30.
(46) Bu şiir F. N. U. basımında yok.
(47) XXXIX, 22.
(48) UV, I.
(49) X, 5.
(50) IX, 125.
(51) IX, 124
(52) XXXIX, 53.
(53) VII, 23.
(54) XXXIX, 53.
(55) XXXK, 53.
(56) III, 169-170. (57) XXIII, 82. XXXVII, 16, 53. L, 3.
(58) İkinci mısra, bizde yok. F. N. U. ta tarzında; fakat siyaktan da anlaşılıyor ki doğrusu» dur.
(59) II, 102.
(60) III, 153,
(61) XLIII, (32)
(62) II, 156.
(63) XXV, 70.
(64) XXXIX, 53.
(65) XXV, 70.
(66) XXXII, 17.
(67) LXXXI1, 12-13.
(68) LK, 21.
(69) LIX, 16.
(70) XLIX, 10.
(71) II, 256.
(72) X, 90.
(73) X, 91.
(74) LVIII, 22.
(75) XLVIII, 4.
(76) CVII, 4-6.
(77) IX, 30.
(78) VII, 204.
(79) Aynı.
(80) VI, 59.
(81) XVII, 82.
(82) IX, 34.
(83) XVII, 64.
(84) VIII, 12.
(85-86) II, 251.
(87) CV, 1.
(88) LV1, 79.
(89) LXXI, 25.
(90» VI, 45.

Allah, onun manevî rızıklarıyla, irfan yemekleriyle bizi rızıklandırın, faydalı sözlerinden meydana gelen

(İkinci Meclis)

Hamdolsun Allah'a ki varlık âleminde üstün olan ve yaratılışları şaşılacak bir tarzda düzüp koşan; çeşitli yaratıkların aralarını takdir ettiği gibi uzlaştırdı; bağışlarım, dilediği şekilde insanlara bölüştürdü, paylaştırdı: güzelim takdiriyle her baş kaldıranı aşağılık yularına çekti, bağladı; her yaratığı, yaratış, tedbir ve tasarrufta bulunuş meydanlarına götürüp eğiltti, alçalttı. Ona hamdederim ve hamd, nimetlerinin fazlasını dileyiştir; O'na şükrederim; şükür, kereminin, ihsanının görülmemiş lûtuflarını çoğaltmasını isteyiştir. Bilirim, bildiririm ki Allah'tan başka yoktur tapacak, ortağı yoktur onun ve bilirim, bildiririm ki **Muhammed**, her varı, her varlığı dilediği gibi yaratan padişahlar padişahının elçisidir; güzel işleri yaptıran, hevâ ve hevese uymaktan, kötü işlerde bulunmaktan alıkoyan güzel ve yüce huyları bildirmek için gönderilmiştir. Allah ona, tertemiz soyuna-sopuna, sahabesine ve zevcelerine rahmet etsin, çok-çok esenlikler versin.

Münâcât:

Ey padişahlar padişahı, bu kulların, bu kölelerin, şu gerçek yalvarışla, özden gelen temiz niyetlerle surda toplanmış olan yalvaranların, senin rahmetini umanların her birerini kutluluklara eriştir, din ve dünya dileklerini vermek suretiyle beze; her birerinden lûtuflarının yardımlarını kesme. Gaflet uykusuna dalmış olanları lûtfunla uyar. Her birerinin yaradılış ağaçlarını kulluk meyvalarıyla süsle. Vaktin padişahı olan, yeryüzünde, uzakta bulunanların da, yakında olanların da kaçıp sığındıkları ulular ulusu padişahı da tehlikeler, zararlar güneşinin hararetinden koru. Dosdoğru saltanatının esâsını, temelini yardımınla, korumanla kuvvetlendir; devlet sancağını yardım âyetleriyle, kutluluk tuğrasıyla, iyilikle, yomlukla beze. Dünyanın, insanların oturduğu dörttebir bölüğünü, uzun yıllar boyunca onun adaletinden, onun saltanatından boş bırakma. Onun hizmeti yüzünden mevki külahını giyen, ona itaat kemerini kuşanan ve devlet direkleri mesabesinde bulunan kisilerin her birerinin kutluluğunu, devletini arttır. Müslümanlığa ve müslümanlara yardım eden, padişahlarla sultanlara öğüt veren, bid'atin kökünü söküp atan, şeriata yardımcı olan, görüş ve anlayışın temelini kuran, insanlara fetva veren millet ve dînin fülânının da özünü beze ve bu duacının üstadı olan, bize Öğüt veren, bizi yetiştiren, esirgiyen, bu duacıyı kutlu hatırından hiç çıkarmayan, bizi hiç unutmayan zâtın bu bezentisini, dîninin, dünyasının kutluluğuna sebep et. Farzıyın olan, sözün başında da, sonunda da duâ edilmesi gereken ve bu duadan başka bir duâ ile söze başlanması, sözün bitirilmesi doğru ve yerinde bulunmayan gerçek duâ, anaya-babaya duâ etmektir. Bu fidanın büyüyüp gelişmesine sebep olanlar onlardır; Yârabbi, onları lûtfunun sığınağında rahat-esen kıl. Bu zayıfı nasıl geliştirme kanatlarının altında geliştirip yetiştirdilerse, sen de onların başından, lütuf ve ihsan kanadını çekme.

Nazımızı-niyazımızı çeken babayla anay

Peygamberler, akılla can olarak kabul etmişlerdir.

Burda toplanmış olan büyüklerin, yakınların, dostların her birerini kendi rahmet tapına al, hepsini de esenlik yurdunda topla ey âlemlerin Allah'ı, ey yardım edenlerin hayırlısı, rahmetinle duamızı kabul et ey merhametlilerin merhametlisi.

Kim bizi iyilikle anarsa.

Dünyada iyilikle anılsın.

Şeriat bilginlerince, ümmete vaaz edenlerce sünnet, âdet şudur: Bu işe başlarlarken Ademoğullarının ulusunun tertemiz hadisleriyle başlarlar. Şimdi bu özü doğru duacı da, o dosdoğru yola ayak basmak, o pekişmiş ana caddeye girip yürümek ister.

Baht sana yârolur, yaver kesilirse
Aşk, seninle işe-güce girişir.
Aşksız ömrü hesaba sayma;
O, sayıdan dışarda kalacaktır çünkü.

Allah ondan razı olsun **Hattâboğlu Ömer**'den rivayet edilmiştir: demiştir ki; Allah rahmet etsin, esenlik versin, **Allah'ın Peygamberi, "Kim suçların, isyanların aşağılığından çıkar da Tanrıdan çekinme sınırına girerse, Allah onu malsız-mülksüz zengin eder; hısımlı, aşireti olmadan üstün kılar; Allah'ın verdiği az rızka razı olanın, az kulluğundan razı olur Allah."** Yâni, müminler emîri **Hattâboğlu Ömer**, Allah ondan razı olsun, o şeriat şehrinin hesabını gören, o tarikat temelini başköşesinde adalet ıssı olan, **"Gerçekten de Şeytan, Ömer'in gölgesinden kaçır"** hükmünce adalet kamçısını akla uyuş eline aldı mı, İblis'in haddi yoktu ki vesvese pazarında yankesicilik edip hırsızlıkta bulunsun da bir gönül cebini karıştırıp kessin. **Peygamber'e** öylesine âşıktı ki münafıklık, onun Peygamber'e uyuş yolunu asla vurmadı; hizmette öylesine gerçektir ki, dalkavukluğu âdet edinmiş zaman, onun dindarlık başını hainlik yağıyla asla bulaştıramadı.

Tabiatten doğan olayların haddi mi vardır ki
Bizim ordumuzun kopardığı toza yaklaşabilsin, o tozun çevresinde dönüp dolaşsın.
Biz, göklere doğru uçup ağmadayız;
Çünkü bizim yaradılışımızın aslı, mayası arştır.

Peygamber, ona, **"Ben gönderilmeseydim sen gönderilirdin yâ Ömer"** buyurdu; **"Sana da Allah yeter"** hitabına mazhar olan, ey **"Sana uyanlara da Allah yeter"**⁽⁹¹⁾ sözüne muhâtab bulunan, ben ki **Muhammed**'im buyurdu; **"Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım"** hücrelerinden gönderilmeseydim, sen ki **Ömer**'sin, adaletin yüzünden ona ehildin, kullarıma bildir fermâniyle âhır zaman halkına peygamber olarak sen gönderilirdin. İşte bu, üstünlüklerinden, birazcığını duyduğun, işittiğin **Ömer**, böyle rivayet eder memleketler ulusundan, yollar ıssından, o zattan ki Ay, **"Yaklaştı kıyamet ve yarıldı Ay"**⁽⁹²⁾ hükmünce o erin hizmet kemerini kuşandı; muhabbet seher çağında ilk gerçeklik sözünü söyleyen oydu; herkesten önce birlik şarabını o içti; istidat elbisesini o giyindi.

Allah sırlarının definesi biziz,
Sayısız, sonsuz inciler denizi biziz.
Padişahlık tahtına oturan biziz;
Aydan balığa dek her yana hükmeden biziz.

Henüz varlık alanından geçenler, görünüş pazarına oturmamışlardı. Henüz ne melek velvelesi vardı, ne felek meş'alesi; ne yeraltında balık çırpınmadaydı, ne gökyüzünde Simâk parlıyordu. Henüz kader ressamları gökyüzü safının kireçle sıvanmış sofasına lâcüvert renkli perdeyi çekmemişti. Henüz kaza döşemecileri bu dört unsur çardağını varlık alanına kurmamışlardı. Öyle bir anda. görünüş ve görüş sabahı olan varlığımın ışığı. **"Seni biz gönderdik"**⁽⁹³⁾ doğusundan parlamıştı, **"Ol"** buyruğuyla varolmuştum; **"Söyle"** şarabiyle esrimiştim; benim peygamberlik vaktim gelinceyedek kaza ve kader nöbetçileri, **Adem**'in çadırının kapısına el vurmamışlardı; hiçbir melekte o güç. o kuvvet yoktu ki **Adem**'in tahtının basamağını öpsün.

Alemde maksat insandır;
insandan maksat da o soluktur.

Varlık âlemine gelince zaman habercileri hâlimi-hatırını sormaya geldiler.

Ey durağı-konağı göklerden de ötede olan,

Senin kadrin nerde, hâşâ, şu bir yığın toprak nerde?

Senin ululuk tuğran "Ömrüne andolsun" âyetidir⁽⁹⁴⁾

Senin vilâyetinin fermanında "Sen olmasaydın" sözü yazılıdır.

Dokuz hokkayla yedi mühre önündedir de

Senin elin de onlardan tertemizdir, eteğin de.

Bayrağının yüzünde, üstünde "Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım" yazısı yazılmıştır.

Ey **Muhammed** dediler; adalet ıssı sensin; şeriat şehrinde hüküm yürüten sensin. Dedim ki: Bu sözün de yeri mi? Bütün peygamberler, vekillik işine âit fermanı bende buldular, benden aldılar; **Adem**'in soluğu, **Nûh'un** feyizleri, murada erişleri, **İd rîs**'in dersi, **Mûsa**'nın uzlaşması, **Şis**'in sözü, **İsmâil**'in ululanması, **İbranîm**'in dost oluşu, hep benimledir, benim sâyemdedir.

Bilgin kişinin varlık gemisi şaşılacak birşeydir.

Gözü gören kişinin kuyuya düşmesine şaşılır.

Denizde yüzen gemiye şaşılmaz;

Bir gemide binlerce denizin bulunuşuna şaşılır.

Ey **Muhammed**, ne iş başarmaya geldin dediler. Dedim ki: Kâfirlik mahallesindeki rindleri, külhanbeyleri edebe sokmaya, müşriklik meyhânesindeki sarhoşlara had vurmıya geldim. Evet, birgün o, âlemin en ulusu, o, Âdemoğullarının başı, başbuğu oturmuştu; sahabe önünde halka olmuştu. O dosdoğru gerçekler, o konuştukları halde susanlar, gönüllerini, hiç kimseye niyazı olmıyan Tanrı tapısına vermişler, gayb âleminin ankaasının, "**Söyle**" sözüyle söze başlamasını, o marifet gülbahçesi bülbülünün gül dalına konup âşıkçasına çilemesini, şakımasını, din ve dünya isteğinin elde edilmesini bekliyorlardı. Alemin ulusu, sırlar kutusunun kapağını açtı da canlarıyla oynayıp mâna sevgilisini dileyen o tacirlerin önlerindeki tahtaya şu sözü koydu ve şöyle buyurdu:

"Kim suçların, isyanların aşağılığından çıkar da Tanrıdan çekinme sınırına girerse," kim, gösteriş yapmamak, böyle bir töhmete düşmemek, gaflet etmemek şartıyla suçların, isyanların aşağılığından geçerse, **adımını** çekinmek, korkmak ovasına atarsa, Tanrıdan çekinmek kimyasını, mânayı dileyiş eliyle alır da büyücü, gaddar, düzenci, kötülükleri buyurup duran nefse sürerse, savaşmak, didinmek ayağını, gerçeği görüş yanına atar da o yana giderse **"Allah onu malsız, mülksüz zengin eder."** Tanrı tapısının üstün olgunluğu, geliştirip yetiştirme lûtfuyla o kulu malsız-mülksüz zenginleştirir.

Rûm ve Çin ülkelerini çok duydun, işittin, yeter artık;

Kalk, bir de Senâyi'nin ülkesini gör, saltanatını seyret.

Seyret de, baştan başa, hırsı, nekesliği olmayan gönlü gör;

Seyret de kibirsiz, kinsiz canı gör.

Bas ayağını; arş, ayağının altına serilsin;

Koy elini; saltanat, yüzüğüne tâbi olsun.

Kimi, eren der ona, öyledir o;

Kimi de düşman der ona; dediği gibidir o;

Ama o, hepsinden de dışarıdır, hürdür, hoştur;

Gül gibidir, süsen gibidir, yasemin gibidir.

Tanrıdan çekinmek, o kişinin süsü olur; şüpheli şeylerden kaçınmak sermayesi kesilir; ticarete bulunanlarsa zenginliği, mal çokluğuyla sanırlar.

Arı-duru, tatlı sudan haberi olmıyan kuş,

Bütün yıl acı suya gagasını daldırır-durur.

Ama yanılmışlardır; çünkü âlemin ulusu, **"Zenginlik gönül zenginliğidir, mal zenginliği değil"** buyurur. Zenginlik, gönül zenginliğidir, mal zenginliği değil. Birkaç gümüşü, altını, yok olup gidecek mâdenden çıkarırlar; elden ele, şehirden şehire dolandırmayı âdet edinirler. O tapının aşk oyununa

girişenlerine, gayret ıssı padişahlara lâıyk mıdır bu?

Ay, dün gece sarayına girdi de yastığının başucuna geldi;
Kıskandım onu, Ay'ı ayağımın altına alayım, başını ezeyim, ayağını kırayım dedim.
Ay kim oluyor ki seninle bir yerde yatsın?
O, geceleri âlemi dolaşan, dünyâyı seyreden, parmakla gösterilen biri ancak.

Kendilerini akıllı sananlar, zenginlik bununla olur demişler, böyle bilmişlerdir ama, yanılmışlardır. Tanrı tapısının âşıklarınca zenginlik, namaz darphanesinde basılmış naz ve niyaz parasına sâhib olmaktadır. Yüce padişahlar Padişahı gaddar âlem hakkında "**Artık ibret alın ey cangözleri açık olanlar**"⁽⁹⁵⁾ demiştir.

Zemâne, insanı aldatan bir oyundur, bir oyuncaktır;
İyice bakarsan görürsün ki adam yeyen bir yamyamdır o.

Hikâye etmişlerdir: Tilkinin biri bir ormana daldı; orda bir ağacın dalına asılmış, ağacın gövdesine yaslanmış bir davul gördü. Yel vurup ağacın dalı sallandıkça davul da sallanıyor, davulun kuvvetli sesi, tilkinin kulağına geliyordu. Tilki davulun büyüklüğünü gördü, çıkardığı yüksek sesi duydu. Eti, derisi de cüssesinin, sesinin miktarıncadır deyip tamaa düştü. Bütün gün geceyedek uğraştı; başka hiçbir işe koyulmadı. Davulun çevresinde tikenler vardı, düşmanlar vardı; birçok düzenlere başvurdu, sonunda oraya vardı; davulu yırttı; içinde yelden başka birşey bulamadı. Hani dünyaya âşık olanlar gibi; onlar da gece bastı da ölüm çağı gelip çattı mı feryada başlarlar:

Avım elden çıktı, tuzağı, ağı yırtıp gitti; kötü birşey bu;
Şarap tortulandı, kadeh kırıldı; kötü birşey bu.
Gönül yandı-yakıldı;iş pişmedi, ham kaldı; kötü birşey bu;
Din yitti-gitti, dünya da tamamına ermedi; kötü birşey bu.

Ama marifetle gözleri açık olanlar, Tanrı tapısının sürmesini gözlerine çekenler, tilkinin daldığı bu ormanda, davul sesine aldırılmazlar; ölümsüz avı avlamaya bakarlar; onu ararlar.

Halvet gecesinde, geceleyn yol alanlar, yola düşenler,
Padişahların taçlarına hakaretle bakarlar.

Kulağında "**Söyle**" vahyinin sesi olan kişi, davul sesine kulak mı asar hiç?

Binlerce canın kurban olduğu düğünde,
Parasız-pulsuz davulcuların yeri mi var?

Himmette doğan ol, ululukta kaplan.
Avlanmada güzel ol, savaşta kutlu.
Bülbülle, tavus kuşuyla pek eğleşme;
Çünkü orda tümünden afat vardır, bur da tüm renk.

Gerçekler, gönül parasını gerçeklik mâdeninde ararlar; ayarı tam ihlâs altınını orda elde ederler; görüş damgasını basarlar üstüne; Mansûroğlu Huseyn gibi başlariyle oynarlar; Bâyezîd gibi "**Kendimi noksan sıfatlardan tenzih ederim; ne de büyük zuhurum var**" damgasını aşk eliyle vurdururlar. Herkes bu altını göremez; her gönül bu derdi çekemez. **Muhammed**'e mensup kişi gerek ki bu gülü, Yemen yeşilliğinden dersin, devşirsin. Hani "**Gerçekten de ben, Yemen tarafından Rahman kokusunu duymaktayım**" buyurulmuştur; Gerçek Mecnun olmalı ki bu remzi duysun:

Sevgilinin kabrini âşıktan gizlemek istediler;
Fakat kabrin güzelim kokusu, kabre delil oldu.

Ey dostum, yol pek yakın ama yolcu pek tembel.

Her zaman bu yemyeşil gül bahçesinden pılımı-pırtımı dışarıya çekmedeyim;
Vahdet âleminden bir âlemi avucumun içine almadayım.
Ne tahtım var, ne yüzüğüm; fakat "Rabbim, bana Öyle bir saltanat ver ki benden sonra hiçbir kimse nail olamasın o saltanata"⁽⁹⁶⁾ demekteyim.
Turdağı da yok, ateş de; fakat "Ben Allah'ım" yücelerinde uçup durmadayım⁽⁹⁷⁾.
Neyi can suyu görürsem denize atıyorum;
Neyi seçer can parası görürsem ateşe fırlatıyorum.
Ben dudukuşu gibiyim; dünyaysa önümde ayna sanki;
Hâsılı hoş görmek gerek beni; kendimden başkasını göremiyorum.
Aklım, aynanın ardında ne söyletiyorsa,
Ben ancak o sözü, o anlamı diie getirmedeyim.
Gezip dolaştığım, eğlendiğim yer, bir konuk yurduna benzeyen tabiatımın dışındadır;
Bakıp gördüğüm yeri seyret de sen de gör; gökyüzü çardağının da ötesinde.
Gönlümü bir ayna haline getirdim de bengisuyu buldum;
İnanmıyorsan bak da gör; hem Hızır'ım ben, hem İskender'im.
Şimdiyedek dilimde "Beni de, oğlumu da putlara tapmaktan uzaklaştır" sözü vardı⁽⁹⁸⁾
Bendeki kılavuzumsa "Ben batanları sevmem" âyetidir⁽⁹⁹⁾.
Köpek yaratılışlı kişilerin boynunda değersiz bir boncuğum ama,
Arslan erlerin tavalısında değeri bulunmaz, paha biçilmez bir inciğim ben.

Ey her yerde yabancı, her vardan-yoktan behresiz, biliyor musun ki işin başarılması gerektir; sözle iş başarılmaz. Allah rahmet etsin, **Edhemoğlu İbrâhîm**'i anlatırlar. Tanrı yoluna aşına kesildi; gönül gözü, bu dünyânın aybını, arını görmeye başladı. Nesi var, nesi yoksa oynadı, yutuldu. A **İbrahim** dediler, başına ne geldi de bedenini yakıp kül ettin, eriyip gittin; acılığın ıssılığı, dilini-damağını acıttığı gibi varlığını da apacı etti; ulanıp dalga-dalga, halka-halka boy serpen din saçında bir tel kesildin; sabrederek Belh ülkesini, bu ülkenin padişahlığını oynadın, elden çıkardın?

O alçalırsa yoksulluktan değildir bu;
Gam kılıcın, yüzlerce padişahın başını uçurdu-gitti.
Bir gündü, Edhemoğlu, bir ceylânın ardından,
Yağz atını seheryeli gibi sürmüştü.
Ona bir şerbet sundun ki kokusundaki tad yüzünden
Sarhoş oldu; başı döndü de attan düşüverdi.
Herkes şaşırıp yoksul Edhemoğlu
Tacını-tahtını bıraktı, kemerini attı dedi.
Senin adınla Süleyman bir kuş yolladı,
Belkiys'in saltanatını bozdu, ülkesini zabtetti.
Muhammed, seni andı da parmağıyle işaret etti;
Ay ikiye bölündü; dünyâda bir gürlütdür koptu.

Allah rahmet etsin, **Edhemoğlu İbrahim** diyor ki: Bir zindan gördüm, bende güç-kuvvet yok. Adalet ıssı bir kadı gördüm, bende delil-hüccet yok. Bir ses duydum, diyordu ki: Ebedî saltanat istiyorsan gel; sevgiliyle buluşmak istiyorsan candan geç. Nimet vereni dilemekteysen âşıklık et; nimet dilemekteysen kulluk et. Hüdhüd ol da **Süleyman**, **Belkiys**'in mektubunu sana versin, seninle yollasın. Yel ol da **Ya'kub**, **Yûsuf**'un vuslat haberini senden sorsun. Sülün gibi renklere boyanmaya bakma Hüdhüd birkaç gün

Süleyman'ın kapısında görünmedi; dünyâ iklimlerinde yolculuk etti, zamanın devrânını seyretti; derken **Belkıys'in** saltanat ününü haber verdi. **Süleyman**, saltanat tahtında oturuyordu. Ordusu toplanmıştı; herkes onun buyruğuna kulak vermedeydi. Hergün güneş, tepenin geçiyeri penceresinden baş gösterir, altında bezenmiş kılıcını doğu kınından çeker, toprak yeryüzündekilere ışık elbisesi bağışlardı. O anda cinler de, insanlar **da Süleyman'ın** tahtının çevresinde toplanırlardı. Arslan, ne buyuruyorsun diye hışmını bırakırdı. Kurt, ne söylüyorsun der, koyunla eş-dost kesilirdi. Şahin, buyruğun nedir diye gagasını, pençesini tutar, sülüne saldırmazdı. Sağır bir kaya içinde bir karıncanın derdi, tasası olsa da söylense **Süleyman**, onun bile sesini duyar, onun bile derdini, tasasını anlardı. Günün birinde yel serkeşlik etmiş, hızlı esip bir ihtiyar kadının un tağarcığına vurmuş, tağarcıktaki ununu dökmüştü. Kocakarı, yelin kızgınlığından **Süleyman'ın** tapısına gelip şikâyet etmiş, ey Tanrı buyruğunu yerine getiren, ey halkın görülmemiş, önemli işlerinde yerinde hüküm veren, yoksul bir kadını ben; **"Ona yeli râmettik"**⁽¹⁰⁰⁾ hükmünce senin buyruğunun altında olan, **"Yelleri yollar"**⁽¹⁰¹⁾ hükmünce esip duran yel, âdetince duyurmadan esip geldi, tağarcığıma vurdu, unumu saçtı-savurdu. Ya unumun karşılığını yelden al, yahut onun terbiyesini ver de bir daha dul kadınların mallarına el uzatmasın dedi. **Süleyman**, hem onu terbiye ederim, hem senin ziyanını öderim dedi; gidin, zenbil örmekle kazandığım paradan, bu ihtiyar kadının ununun değerini getirip verin kendisine; yeli de götürüp zindana hapsedin diye emir verdi. Artık bilin, anlayın; yele teklif yoktur, bir söze muhatap olamaz; böyle olduğu halde bir kocakarının hakkını almak için onu bile hapsederlerse **"Bugün saltanat kimin?"**⁽¹⁰²⁾ buyuran Tanrının adaleti, ihtiyarın, gencin gönüllerini yakıp kavuran zâlimleri bırakır mı hiç? **"Allah'ın, zalimlerin yaptıklarından gaafil olduğunu sanma"**⁽¹⁰³⁾

Buyruk ıssıyla kâtipleri hainlik eder,
Yeryüzünde hüküm verecek kadı da bilerek yanlış hüküm verirse,
Yüceler yücesi olan ve gerçek hüküm veren Tanrıdan
Nelere uğrarlar; vay onlara, vay onlara, gene de vay onların hallerine.

*

Noolurdu, seninle tatlılaşıyordım; yaşayış zâti acı;
Noolurdu, sen razı olsaydın benden de herkes kızsaydı bana.
Noolurdu, seninle aram düzgün olsaydı da
Bütün âlemlerle aram açılsaydı, dünyâ yanıp yıkılsaydı.
Sen beni sevdikten sonra malın-mülkün değeri mi olur?
Zâti toprak üstünde ne varsa hepsi de toprak.

*

Birgün sūfinin biri, Hişâm'a dedi ki:
Ey bizim kanımızı süt gibi içen,
Köy senin düzensizliğinden yoksullarla dolu;
Nerde bir meşid varsa, orda senin yüzünden dilenciler var.
Kanımız senin yüzünden gece gibi kararı,
Senin ekmeğin bembeyazın iş, şaşılır mı buna?
Kūfeli, derdinden Hişâm'a bu sözleri
Söylemekte, hay-haylarla ağlamaktaydı,
Hişâm, bu soğuk sözler yüzünden kızdı, kızıştı,
Ama gene de birşey yapmadı, hilmi yüzünden bu kadehi içti.
Sonra dedi ki: Mevki bakımından aşağı olanlar, insaf istiyorlar ama
Bu istekleri bilgisizlikten, görgüsüzlükten değil.
Senden duyup gördüklerimden geçtim;
Bu sözlerini de bağışladım senin, o hareketini de bağışladım.
Bilgisi olan, tehlikeyi anlıyan kişi.
Padişahın azarına katlanır, onu, başına taceder.
Bilgisiz, ham kişiyse, siteme uğramayı yerinde görmez; uygun bulmaz.
Ocalış, edebe davet olduğunu bilmez.
Dünyâda dönüp dolaşan güneş
Yarasanın hatırı için gizlenir mi hiç?
Yarasa ondan zahmet çekse bile güneş,

Gökün temelidir, defnesidir.

Ululuk ıssı Tanrının zâtına andolsun ki kıyamette İnsanlar, şu üç soruya cevap vermeden bir adım bile atamazlar; netekim âlemin ulusu buyurmuştur: **'Kula, üç soru sorulmadan bir adım bile atamaz: Ömrünü neye sarfetti de yoketti; gençliğini neyle geçirdi; malını nerden kazandı, nereye harcadı?'** Yarın kıyamette bu üç soruya cevap vermeden hiçbir kulu ileriye geçirmezler. İlk olarak aziz ömrünü neyle geçirdin diye sorarlar, ikincisi gençliğini neyle başa çıkardın derler. Üçüncü olarak da paranı pulunu nerden topladın, neye harcadın derler. Herkes dünyâda bir dâva peşindedir. Hele dur, bekle, şu ses, dâvaya girişenlerin kulağına bir gelsin, bu ün, âlemdekilerin kulaklarına bir duyurulsun: **"O gün bütün gizli şeyler meydana vurulur."**⁽¹⁰⁴⁾ Bugün, bir gündür ki perdeleri kaldırırız; herkesi ovaya süreriz; herkesin dilini mühürleriz: **"Bu, bir gündür ki söz söyleyemezler;"**⁽¹⁰⁵⁾

Ey şehvet ateşinde yanıp yakılanlar,
Ey tehlikeler ummanına batıp gidenler,
Niceyebir bu hırs, niceyebir bu şehvet;
Niceyebir bu kötülük, niceyebir bu suç işleyişler?
Niceyebir bu alay ediş, niceyebir bu saçma-sapan sözler;
Niceyebir bu kötü işler, niceyebir bu aslı olmıyan şeyler?
Niceyebir bu düzen, niceyebir bu hiyle;
Niceyebir bu töre, niceyebir bu âdetler?
Sakının bu insanı aldatan konağa bağlanıştan;
Bu afatlarla dolu yurttan kaçın.
Yaşayış baharında hoş bir soluk yollayın
Şu çürümeye yüz tutmuş kemiklere, şu porsumuş etlere.
Bugün devlet davulunu çalın;
Gönül niyazından sancaklar açın.
Umut keselerini dikin,
Çünkü bu an, lütuf, rahmet ve bağış zamanıdır.
Ey Tanrı, lütfun,
Yıla, aya zaman-zaman bağışlar bağışlamadadır.
Senin bir kuyumcu olan sanatın,
Vakitlerin altından bir topa benziyen ziynet gerdanlığını düzmüştür;
Ey kulluk süslerine muhtaç olmayan,
Bizim de özür boncuğumuzu sen kabul et.
Arayışta yel gibi es, yürü; onun zahmet zehirini şeker gibi ye, bal şerbeti gibi iç. Gönüle söyle, afiyete Allahısmarladık desin; bedene söyle, esenliğe düşman kesilsin. Çünkü deniz kıyısına ev kuran, çok dalgalar görür; sevgi dâvasına girişen, belâ ve mihnet zehirini yutar.
Neyin varsa ateşe atmadıkça
Vaktin asla hoş bir hale gelmez

Hafız Kuran okumaya başladı; oku ey hafız, âşıkların her yanlarındaki zincirlerin zillerini Kuran nağmeleriyle oynat; de ki: **Rahman ve rahîm Allah adıyla.**

Sebepleri meydana getiren Allah'ın adıyla;
Kullarına kapıları açan Allah'ın adıyla.
Razi oldum Rahmân'dan; öyle bir Rahmandır ki hesapsız bağışlarda bulunur.
Kendisinden yarhgama umulan, rahmeti, âhirette inananlara hâssolan
Tanrının, suç işlediğim zaman yarlıgamasını ve tövbemi kabul etmesini umarım.

Ey ömrünü yele veren, sarhoş musun sen?
Niceyedek bu hevâ ve hevese tapacaksın sen?
Bütün cefa kapılarını açtın;
Vefa kapılarının hepsini kapattın sen.

Tanrının seninle olan ahdi vardı ya,
O Tanrı ahidini bozdun, kırdın-geçirdin sen.
Ne diye boyuna şikâyet eder-durursun,
Zahmetten, meşakkattan, el darlığından sen?
Ne diye hasret çekersin; bir faydası yok ki sana;
Zahmetle yok olursan, o vakit var olursun sen.

"Rahman ve rahîm Allah adıyla" sözü. o padişahın adım taşır ki kulların kurtuluşları, onun râzilığıyla; kimde bir üstünlük varsa onun lûtfunun,. ihsanının feyziyledir; kimde bir alçalış varsa onun adaletinin tecellisi yüzündendir. Alemdekilerin durması onun dileğiyledir; insanların yok olması onun isteriyledir. Nerde üstün bir kişi varsa onun kerem elbisesini giyinmiş, bezenmiştir de o yüzden üstündür. Nerde bir alçalmış kişi varsa onun kahrına uğramıştır da o yüzden alçalmıştır. Yabancıların bellerine bağladıkları incecik zünnân örgüleri arasından şu ses duyulmaktadır: Odur üstün olan, herşeye gücü yeten. Ariflerin omuzlarına sarkan taylâsının örgüsünden şu ses işitilmektedir: **"Odur lûtfu bol ve herşeyden haberdâr olan."**⁽¹⁰⁶⁾ **"Allah adıyla"** sözündeki ad, bir addir ki **Süleyman**'ın zamanında İblîs'in vesvesesi elinden o addir Belkiys'i kurtaran. **Süleyman**, Belkiys'in, Sabâ şehrinde halkı kendisine bağladığını, gerçek yoldan aslı olmiyan yola götürmekte olduğunu duydu. Ona bir mektup yazdı, mektupta, **"Gerçekten de bu, rahman ve rahim Allah adıyla"**⁽¹⁰⁷⁾ yazılıydı. Hüdhüdü postacı yaptı, elçilikle o yollarını yitirenlerin iline gönderdi; o töhmet çölünü aşmakta olanları, doğru yolu gösterme meş'alesiyle sapıklık karanlığından kurtarmak, Belkiys'i, İblîs'in şüphe veren, vesvese uyandıran elinden gerçeklik ve kutluluk ovasına çekmek istiyordu. O arık kuşçağız, üstünlük kanatlarıyla, ışıklı kanatlarla havanın yücesinde uça-uça o sapıkların iline vardı: Belkiys'in sarayının kubbesindeki bir burca kondu; Belkiys'in tapısına varmak için bir yol aramıya koyuldu. Gördü ki Belkiys'in halvet odasında ovaya açılmış bir pencere var. O pencereye uçtu; Belkiys'in uyumakta olduğunu gördü. Odaya girip davet mektubunu yanına koydu; gagasıyla Belkiys'in göğsünü gagalayıp yaraladı; sonra da özlem kemerinin bir bucağına kondu. Belkiys sıçrayıp uyandı; bu kim olabilir ki diyordu, bu kadar perdecinin, kapıcının önünden, bu kadar yoldan geçip odama giriyor, beni insafsızca yaralıyor; bu pek büyük bir düşman olmalı ki bu kadar sağlam, bunca demir kapılardan geçiyor da odama kadar giriyor; kimseciklere de görünmüyor. Hem bu sözleri söylüyordu kendi kendine, hem de tir-tir titriyordu; şaşırılmış-kalmıştı. Derken **Süleyman**'ın davet mektubunun, yanibaşına düşmüş olduğunu gördü. Mektubu aldı, açtı, yazılmış bir satır gördü. Gözü, **Bismillâh**'ın **"b"** sine düştü; gönlü mîm'in göğsündeki gönülden, bir parıltıdır aldı; bir parıltıdır, elde etti; gönül kekligi, îman doğanına av oldu-gitti. Sonra bu mektubu bir postacı getirdi herhalde deyip gözlerini ovdu, odanın köşesine-bucağına bakmaya başladı. Derken bir arık, bir küçük kuş gördü; sarayın sayvanının bir köşesine konmuştu. Kendi kendine, mektubu getiren postacı bu olacak dedi; ne de şaşılacak şey, bu küçüklükte bir kuş, sonra bu ululukta bir haber.

Ey benim dostlarım, **Süleyman**'dan maksadım Tanrıdır; Belkiys'ten maksadım kötülüğü buyurup duran nefis; hüdhüd'den maksadım da akıldır ki nefis sarayının bir bucağına konmuştur; her solukta düşünce gagasıyla Belkiys'in göğsünü gagalamaktadır; nefis Belkiys'ini gaflet uykusundan uyarmaktadır; mektubu ona sunmaktadır.

İsteyin ey güzel yürüyüşlü âşıklar;
Çalın-çağırın ey işi-gücü tatlı iyi kişiler.
Niceyebir evden, ovanın yolunu tutacaksınız?
Niceyedek Kâ'be'den meyhanecinin kapısına koşacaksınız?
Dünyâda bir güzel var, bizse aldırmamaktayız ona;
Kadehte bir yudumcuk şarap kalmış, bizimse hâlâ aklımız başımızda.
Bundan böyle el bizden, etek sevgiliden;
Bundan böyle kulağımıza sevgilinin küpesini takalım artık.
Kalk da yüzümüzün suyuyla yıkayıp artalım
Şu gaddar toprak yığınının tozunu, kirini.
Bir yürüyüş edelim de kırıp dökelim
Şu kara yüzlü, şu kötü huylu nefsi, yok edelim gitsin.

Allah bizi de faydalandırsın, sizi de; Peygamberimiz Muhammed'e bütün soyuna-sopuna Allah rahmet etsin.

(91) VIII, 64.

(92) LIV, 1.

(93) II, 119.

- (94) XV, 72.
- (95) LIX, 2.
- (96) XXXVIII, 35.
- (97) XXVII, 9. XXVII, 30
- (98) XIV, 35.
- (99) VI, 76.
- (100) XXVIII, 38.
- (101) VII, 57.
- (102) XL, 16.
- (103) XIV,42.
- (104) LXXXVI,9.
- (105) LXXVIH, 35.
- (106) VI, 103. LXVII, 14,
- (107) XXVII, 30.

Allah, herkese umumî olan nimet verişiyle bizi feyizlendirsin, Mevlânâ'nın sözlerinden

(Üçüncü Meclis)

Ululukla bir olan, bir tanınan, herşeyi yaratış bakımından, tek yaratıcı bulunan Allah'a hamdolsun. Karanlıklar içinde ışık belirtir; ışık içinde karanlıklar izhâr eder. Ölülerini diriltendir; dirileri öldürendir. Ululukla, övülüşle üstün olmuştur; zeval bulmaktan, yok olmaktan yücelmiştir. Evveline evvel yoktur; ona bir ön takdir edilmekten münezzehdir. Sonuna son yoktur; ona bir son vehmedilmekten mukaddestir. Ebediliğinin denizinde, akıllıların akılları garkolup gitmiştir. Hiçbir şeye ihtiyâcı olmayışında, herkesin ve herşeyin ona muhtaç oluşunda, bilginlerin bilgileri hayran olmuştur. Biliriz, bildiririz ki yoktur Allah'tan başka tapacak ve biliriz, bildiririz ki gerçekten de **Muhammed** kuludur ve elçisidir onun. Peygamberlerin ulusudur; temiz kişilerin uydukları imamdır; herkese, yaptığığın karşılığı verilecek günde ümmetin şefaathisidir. Göğe ağaların, lütuf ve kereme uğrayıp seçilme yerine varanların, seçilenlerin en hayırlısıdır. Allah'ın rahmeti ona, soyuna-sopuna, inanarak onu görenlere, onunla görüşenlere, bilhassa gerçeklik ve vefa mâdeni **Abû-Bakri's-Sıddîk**'a, gerçekle gösterişin, yalanın arasını ayırdeden **Hattâboğlu Ömer**'e, hilim ve utanç ıssı olan ve iki nûr ıssı bulunan **Osman**'a, kılıç ve cömertlik ıssı **Abû-Taliboğlu Alî**'ye, bütün muhacirlere, ansâra ve emin kişilere; çok-çok esenlik ona ve onlara.

Münâcât:

Ey Allah, ey Padişah, şu anda, bu solukta esenlikler armağanlarını rahmetler bağışlarını şeriat ıssı peygamberlerin ulusu, gökyüzünün, yeryüzünün ışığı, Allah elçisi **Muhammed**'in tertemiz ruhuna ulaştır. Beden çöplüğüne, ten gübürlüğüne ibâdet yumurtaları koymuşuz, sen onları şehvet kedisinin pençesinin zararından koru. Gönüllerimizdeki Ay yüzlü ibâdet güzellerinin, kehlibarın çekişine karşı güçleri yoktur; ey efendiler efendisi, sen bize güç-kuvvet bağışla da dayansınlar, çekilip gitmesinler. Acı hırs suyoluyla çoraklaşan bedenimizi dayanıp savaşma başarısıyla tertemiz bir hâle getir. Gönüllerimiz, hayâllerin, vesveselerin ayakları altında kalmış, çiğnenip dümdüz olmuş, katılmış; başarı yağmurlarıyla, ibâdetler **Hızır**'ıyla beze de kızarmış, kızgın bir hâle gelmiş tabiat saçımızı, taş yüreklilerin delmesinden koru. Ölüm çağında, can kuşumuzun, beden kafesinden çıkacağı zaman, ona yemyeşil kutluluk ağacının dallarını göster de onları dilesin, istesin; o dilekle, o istekle bir hoşça kanat çırpın, ürkmeden, sevinçle kafesten uçup gitsin.

Tanrılığına lâıyk yardımla sen beni,
Dilediğın yere ulaştır.
Beden karanlığından kurtar beni,
Kendr ışığıyla eş-dost et beni.
Beni benden alacağın gün,
O bildiğın şeyi yitirtme benden.
Beni bana vereceğın çağda da
Bir lütuf gölgesi sal benim üstüme.
Seninle oldum da ışığa eş-dost kesildim mi,
Işık gibi gölgeden uzaklaşırım;
Hem de ışıktan uzak kalmış gölgeden değil;
Işık veren mumdan meydana gelen gölgeden bile uzak kalırım.
Kimim-kimsem yok benim, pılım-pırtım da gizli;
Ey kimsesizler kimsesi, ben bilirsin; sen lütfet.
Niceyebir ölümden feryâd edip durayım?

Ölümüm onun yüzündense ölüp gideyim.
Ölümüm senin dileğinse, bunu bilir, bunu görür-anlarsam,
O ölüm, ölüm değildir; bir yerden bir yere geçmektir.
Yemek yenen yerden kalkıp yatağa gitmektir;
Yataktan kalkıp padişahın meclisine varmaktır.

"**Andolsun neş'eli-neş'eli yürüyenlere.**"⁽¹⁰⁸⁾ sözlerimize, Allahın rahmeti olsun ona, **Mustafâ**'ya ait bir hadisle başlayalım: Rivayet edilen inci gibi hadisler arasında, o seçilmiş **Peygamber**'den rivayet edilmiştir; rahmetlerin en üstünü ve yücesi; esenliklerin en olgunu ve üstünü ona olsun, bir günün sabah çağında **Harise**'ye dedi ki: Sabahı nasıl ettin ey **Hârise? Harise**, inanmış olarak sabahladım dedi. **Peygamber**, her gerçeğin bir gerçekliği var; senin inancının gerçeği, gerçekliği nedir buyurdu. **Harise**, nefsimi dünyâdan çektim; gündüzümü susuz geçirdim, gecemi uykusuz; sanki Rabbimin arşını apaçık önümde görmedeyim. Sanki cennet ehlini görüyorum; birbirlerini ziyaret etmedeler; cehennem ehline bakıyorum; feryâd etmedeler, **Peygamber**, gerçeksin, sarıl bu işe dedi de sonra sahabesine döndü, bu, öyle bir kul ki buyurdu; Allah, gönlünü, ululuğunun ışığıyla ışıklandırmış. Allah rahmet etsin, esenlik versin, şeriat ıssı peygamberlerin ulusu, gökünü, yerin ışığı, birgün dostlarının arasında oturmuştu. **Harise**'ye yüzünü döndürdü de ey **Harise** dedi, bugün nasıl kalktın uykudan? **Harise**, inanmış olarak, hem de gerçek inanç sahibi, şüphesiz, taklidsiz inanmış olarak kalktım dedi.

Hür kişilerin oturdukları yerde oturduk;
İyi kişilerin seçip işledikleri işi seçtik, işledik.
Gördük ki yüz çeşit vebal altına girmişiz;
Birtak canımızı verdik de satın aldık kendimizi.
Bütün dileğimiz, Tanrının bağışlamağıydı bizi;
Şükürler olsun ki lütfetti de elde ettik dileğimizi.

Allah rahmet etsin, esenlik versin, **Peygamber** buyurdu ki: Her gerçeğin bir belirtisi vardır; her gerçek şeyin bir anlaşılması olur, senin inancının belirtisi nedir? **Harise**, ey Allah elçisi dedi: dünyâdan uzaklaştım ben; çünkü dünyâyı bir aldatış tuzağı olarak, ışığa bir perde olarak gördüm; gündüzü susuzlukla geçirdim, dayandım: geceyi de uykusuz geçirdim. Şimdicek Rahmanın arşını başgözümle apaçık görüyorum; hani halkın gökü gördüğü gibi. Şu başgözümle cennetlikleri görüyorum; cennette birbirlerini ziyaret ediyorlar, kucaklaşıyorlar. Cehennemlikleri şu gözlerimle görüyorum, feryâd ediyorlar; feryâdlarını da şu kulaklarım duyuyorum. Allah'ın rahmeti ve esenliği ona olsun, **Peygamber**, gerçeksin, sarıl bu işe ey yiğit dedi; doğru yolu gördün; sarıl o gördüğüne; bu yürüyüşte ayak dire de gördüğün şey, o görüş, senin durağın olsun, senin malın olsun. Çünkü görmek başka şeydir; gördüğü şeyin adama malolması başka şeydir. Ondandır, Allah rahmet etsin, esenlik versin, **Peygamber**, dostlara yüzünü çevirdi de buyurdu ki: Bu, bir kuldur ki Allah, gönlünü ululuğunun ışığıyla ışıklandırmıştır. Bu kul, öylesine bir kuldur ki, üstün olsun ve ululandıkça ululansın, Tanrı,

Yüceleri görenlerin gözlerine sürme çeken,
İçerde oturanlara kapı açan,

Bu adamın can gözüne marifet sürmesini çekmiş, onun gözünü, gönlünü ışıklandırmıştır.

Riyâzatla varlık perdeni yakıp yandırırın
Halkın düştüğü şu tehlikeden çıkar, kurtulursun.
Bir uğurdan kendinden de gizli kalırsın, iki âlemde de.
İşte o zaman, bu gizli şey gözüne apaçık görünür.
Bu, herşeyi yok ediş âlemidir, onu ısbat edişle görülebilir;
Halk bu işte, o yüzdendir ki başı dönmüş bir haldedir.

Harise, ibâdetini öne sürdü; gündüz oruçluydum, geceyi uykusuz geçirdim, dünyâdan uzaklaştım da bunları gördüm, bunları duydum, halkın görmediği, duymadığı şeyleri görüp işittim dedi ya; Allah rahmet etsin, esenlik versin, **Peygamber**, namazını görme, yalvarışını söyleme, onu, Tanrının yardımı, bağışı bil buyurarak onu uyardı.

Bizden, bizim kulluğumuzdan birşey meydana gelmez ey can,
Sen yaptın, sen kurdun; artık sen tamamla.
Bizim esenlik yurdumuzu kınanma yurdu hâline getirdin;
Kınanma yurdumuzu da esenlik yurdu hâline getir.

Bir akdoğan, izin alarak padişahın elinden uçtu, damın bir köşesine kondu, çocuklar, o doğanın alımına, güzelliğine hayran oldular, mâşâallah, tu-tu demiye koyuldular. Uzaktan seyrediyorlar da padişahın doğanı, kendisine mâşâallah, tu-tu desinler diye oraya konmuş sanıyorlardı; bilmiyorlardı ki o doğan, padişahın izniyle o yıkık yerin köşesine konmuş, Allah, onun gönlünü ululuğunun ışığıyla ışıklandırmıştır; yâni gündüz böyle

yaptım, gece şöyle ettim deme; ancak gündüzü ışıklandırın, geceyi örten Tanrı, kendi yardımıyla, kendi bağıyla gönlüme, gözüme merhamet etti, lütuf buyurdu de.

**Gönül de kim oluyor ki kendisinden bahsetsin, derdini söylesin;
Gönülün hareketi nereyedektir, meydanda.**

İbâdet, itaat oğulları olmayın, ezel oğulları olun; ibâdete güvenmeyin, ezeli Tanrının lûtfuna, keremine güvenin. Zâhidler şöyle yapalım, böyle edelim diye ibâdeti düşünürler; âriflerse Hak şöyle yaptı, böyle etti diye ezeli lûtfu düşünürler, ibâdet hay-huyunu düşünmezler.

**Arifler önüne ön olmıyandan bahsederler,
Hay-huyun beline vurmuşlardır; ortadan ikiye bölüp atmışlardır onu.
Zâhid, nasıl edeyim der; ârifse nasıl edecek der.
Zâhid, korkuyla ne yapayım ki, Bu kadar mihnetler içinde ne edeyim ki der.
Arif, aşkla, o ne yapacak ki,
Acaba Tanrı benim için ne edecek ki der.
Onun bakışı kendinedir, kendini görür;
iyilik edeyim, kötülüğe çalışmayayım, varmayayım der.
Bunun bakışıysa Tanrıdır, Tanrıyı görür;
Boyuna Tanrı cemâlini seyreder.
Zâhidlerin görüşü ibâdetlere dektir,
Ariflerin görüşüyse yok olmya, dağılıp gitmiye takılmıştır.
Zahidin kendine gelişi ibâdetlerle olur;
Arifin sarhoşluğuysa Tanrı ululuğuna mazhar olmağadır.
İyi iş zahidin dayanağıdır,
Arifin göz diktiğiysa bir olan Tanrıdır.
Bu, iyi işle kendini görür;
O, gizli âlemde Tanrıyı seyreder.
Bunun elde ettiği ihsan sayılıdır;
Tanrı arifi ise haddi, sınırı yıkılmıştır.
Bu, yeryüzünde ömrünü yok eder;
Tanrı ârifiyse Tanrı varlığıyla yücelir-gider.
Zâhid, korkuyla umut arasındadır;
Tanrı ârifiyse dileklerin üstünde uçar-durur.
Zâhidler, yeryüzünde yurdedinmişlerdir, yerlere döşenmişlerdir;
Ariflerin himmetiyse arş ıssına ulaşmaya düşmüştür.**

Zâhid, âh, âh der, ne edeyim? Arif, âh der, bakalım, O ne edecek?

**Zahidin aldığı yol, bir ayda bir günlük yot;
Arifin aldığı yolsa her solukta padişahın tahtınadek.**

**O güzellik sana yüz gösterdi mi,
O olgunluk, seni tümünden kapar-gider.**

**Kime hakıyaktan bir haber gelirse,
Onda beşeriyetten bir eser bile kalmaz.
Tâ yücelerden yer altınadek her yanı sebebler kaplasa,
Onun sebeblere yönelmiye bir meyli olamaz artık.
Kim varlığını darma-dağan eder, benliğinden yok olursa
Hakıykatın ta kendisinden ona bir bakıştır gelir-ulaşır.
Artık o, bezentilerle süslü öyle bir cevher görür ki
O cevher sanki bir bedene girmiş, orayı yurt edinmiştir.
Onun sohbetine erişip de ne diye sureti yeter bulursun?
Yürü, gerçeğe ulaş bir başka şey ol; çünkü o da bir başka şey olmuştur.**

**Zâhidlik nedir? Kötü söz söylemeyi bırakmak.
Âşıklık nedir? Kendi varlığından, benliğinden söz etmemek.**

Hikâye:

Anlatırlar, bir padişah vardı, bilgiliydi, adalet ıssıydı, Tanrıdan korkardı, buyruğu altındakilerin hallerini sorar, soruştururdu. Tanrım, zamanımızın padişahının da ihsanda, insafta, adalette ayağını diret. O padişahın emirleri vardı; bir bölüğü kalem ehliydi: Tanrı emrini yerine getiren meleklerden, ülkeyi, saltanat işlerini idare etmeyi öğrenmişlerdi; kalemleri, sağ ellerinde, ancak hayırlı işlere işlerdi. Defterlerinde hiyle, düzen, mazlumun gönlünü kırış gibi birşey bulunmasına imkân yoktu; kalemleri bu çeşit işlere işlemezdi. Defterleri, kıyamet dîvânında müminlerin amel defterleri gibi parıl-parıl parlardı dîvânda, her yanı ısıtırdı. Bâzi kulları kılıç ehliydi, bayrak ıssıydı, canlarıyla oynarlardı onlar.

**Savaşta demir gibiyiz, mecliste mum gibi;
Dosta kutluyuz; düşmana karşı kutsuz.**

Bir kulu vardı, herkesten daha düşküdü; elsiz-ayaksızdı; ne kalemde bir hüneri vardı, ne alemde bir kudreti. Ama padişah da herkesten artık onu severdi. Padişaha herkesten daha yakındı o. Sırrını ona söyledi de, öbürlerine söylemezdi padişah. Onun elbisesi, elbise parası, öbürlerinden fazlaydı. Vesvese, onların gözlerine hased sürmesi çekiyordu; netekim **Yûsuf**'la kardeşlerine ait hikâyede anlatılmıştır; babalarının **Yûsuf**'a sevgisi fazlaydı; kardeşleri gizlice öfkeyle, kıskançlıkla ellerini kemiriyorlar; **"Yûsuf'la kardeşi babamıza bizden fazla sevgili"**⁽¹⁰⁹⁾ diyorlardı. Bu sözü yalnızken gizlice söylüyorlardı; hangi hüneri yüzünden, hangi kulluğundan diyorlardı o, bu kadar üstün oluyor bizden. Birisi, orda bulunmayan birinin kötülüğünü söyler, onu kötülerse, onun gönlüne, yüzüne düşmanlık dağı vururlar; birbirleriyle karşılaştılar mı, cangözleri açık olanlar, o dağın belirtisini görürler; cangözleri açık olmayanlar, görmeyenler de işkile düşerler.

**Gerçeğe erenler, yolu-izi görenler,
Senin hallerini bir-bir görürler, bilirler;
Ama kerem ederler de kimsenin perdesini yırtmazlar,
Zemâne nasıl yürür giderse onlar da öylece yürüyüp giderler.**

Padişah da, o has kul da beylerin alınlarında, gözlerinde, sözlerinde kötü düşüncelerini, kötü sözler söylediklerini görüyordu. Çâre yok, aleyhte bulunuşun belirtisi, aleyhte bulunanların alınlarında, gözlerinde görünür, sözlerinden anlaşılır. Netekim yüce Tanrı, münafıkların aleyhte bulunuşlarını **Peygamber**'ine **"Yüzlerinden tanırsın elbet ve elbette sözlerinden tanırsın anlarsın onları"** buyurur⁽¹¹⁰⁾ Bilirler ama bilmezlikten gelirler.

**Bil, fakat söyleme de rezil olmasınlar;
Erin güzelliği sır saklamadadır.**

Kendi rezilliğin de ilerdedir; **"O gün bütün gizli şeyler meydana vurulur"**⁽¹¹¹⁾. Belki o günden önce tövbe eder diye şimdi onu rezil etmeyiz. O beyler kızgın-kızgın birbirlerine ne edelim ki diyorlardı, padişah; hüküm onun, el onun eli, insafsızsa, kötü birşey söylerse kim söyleme diyebilir? Gündüze gece derse kim diyebilir ki yanlış söylüyorsun?

**Selvinin boyuna iki büklüm desen,
İki haftalık aya noksan desen,
Bütün âlemin içinde kimde o yürek var, kimin haddine düşmüş ki
Sana, neden böyle söylüyorsun desin.**

**L e y lâ yüzünden deli olduk, o da bir başkası yüzünden çıldırdı;
Bir başkasının bizim için delirmesini istemeyiz artık.**

**Biz sana âşıkız, sense aynaya âşıkısın;
Biz sana bakmadayız, sense aynaya bakmadasın.
Bir âh edeyim de dumanıyla dünyayı karartayım;
Artık ayna bir daha cilalanmasın, içinde birşey görünmesin.**

Birgün, o beylerden daha kızgın, daha sabırsız biri, a beyler dedi, a kardeşler, sizde sabır varsa artık bende yok; bugün gideceğim, padişahın önünde diz çökeceğim, başıma toprak serpeceğim. Nedir, nen var derse diyeceğim ki:

Gözyaşların neden gül renginde dersin;

Değil mi ki sordun, doğru söyleyeyim, neden oldu.
Gönlüm, senin sevdanın kanlı yaşlarını döküyordu;
Kaynayıp coştı o yaşlar da başıma çıktı, akıma koyuldu.

Gamdan işim cana yetti, canıma tak dedi artık,
Dumanım bütün dünyayı kapladı; yeter artık.
Derimi yüzdün-gitti; merhametsizlik etme;
Bıçağın kemiğe dayandı, yeter artık.

Dediler ki: A kardeş, doğru söylüyorsun ama hatırımız için olsun, birkaç gün daha sabret; çünkü, "**Sabır genişliğin anahtarıdır.**" Dedi ki: Sabredeyim ama ne olacak? Fırsatı gözetleyelim dediler;

Vakitsiz öten horozu görüyorsun ya,
Vakitsiz öten horozun başını kesmek gerek.

Peki dedi, vakti ne zaman gelecek? Dediler ki: Padişahın gönlünün ferahlandığı, neşeli bulunduğu, bize güldüğü zaman; o zaman merhameti coşar. Gönlünüz yumuşayınca duayı ganimet bilin. Allah rahmet etsin, esenlik versin, **Peygamber** buyuruyor ki: "**Gönülleriniz yumuşadı, gözleriniz yaşardı mı, sizde bir yanış, bir yalvarış istidadı meydana geldi mi, o an, hacet dileme ânıdır; o çağ ganimet bilin ki rahmet kapısı açıktır; hacetlerinizi dileyin.**"

A seheryeli, o saçları zincire benziyene söyle,
Fırsat bulursan gönlümün halini anlat.
Fakat gönül almayı istemiyorsa, öfkeliyse
Sakin ha, beni görmemiş ol, hiçbirşey söyleme ⁽¹¹²⁾

Nihayet birgün padişah, pek güzel, pek nâdir avlar avlanmış, pek sevinmişti; gülüp duruyordu. Ezel ve ebed padişahının azîz avı, âşıkların gönlüdür. "Gerçekten **de Allah, inanmış kulunun tövbe edişini sever, ondan razı olur.**" Ne rahmettir o rahmet ki kulları, gayretle zâtından uzaklaştırır, kendine âdeta yabancı eder onları; sonra gene rahmetle avlar, kendine maleder onları.

Kara topraktan bir tavla tahtası yaparsın;
Her solukta o tahtaya bir başka şekil atar, o tavlada bir başka oyun çıkarırsın.
Kimi utarsın, Öldürürsün; kimi ayakta tutarsın.
Mâşâallah, kendi kendine oynayıp durmadasın, ne de ustasın, ne de hoş sanatın var.

Beyler, padişahı neş'eli görüp, rahmet kapısının açık olduğunu anlayınca hepsi önünde yere diz vurdular, ey âlem padişahı dediler, niceye bir, niceye bir bu cefâ; öldürdün bizi artık; bu senin âdetin değildi; keremine sığmaz bu iş. Bunca zamandır, gönül ipliğimize düğüm üstüne düğüm vurulmuş; dumanlara bürünmüş gecenin, kanlara bulanmış gecenin korkusundan sıtmaya tutulan kişinin koluna, boynuna bağlanan ipliğe dönmüş.

Perde yırtmayı gözünden öğrendin ya,
Şimdi de kul satın almayı saçından öğren.
Tuzağına düşenin feryadına yetiş;
Yoksa sende, feryada erişmek yolu-yordamı yok mu ki?
Senin tuzağına düştük, sabretmeyi seçtik;
Çaresiz av, tuzağında çırpınmaktan kendinden geçti.
Senin razı oluşun, gamınla, derdinle eş;
Bu yüzden senin gamın, senin derdin, bize şeker tadı vermede
Bu yüzden gamını birden yeyip bitirmiyoruz;
Çünkü şeker emilmekle biter-gider.
Kulun Senaî'nin sözünü duy, işit; cefâ etme ona;

Çünkü kulun Sena î'nin sözü, duyulup dinlenmeğe değer.

Padişah, size ne yaptım ki dedi. Dediler ki: Biz senin candan da azîz kullarınız; senin razı olmadığın hangi iş yaptık? Savaşın kızıştığı birgün herkesin kendi canının kaygısına düştüğü çağda bizim, senin uğurunda canlarımızla nasıl oynadığımızı gördün. Böyle olduğu halde filân kişiyi neden bu kadar üstün tutuyorsun bizden; hangi hüneri yüzünden oluyor bu? Bizden ne kusur gördün; Bizim, buyruğuna uymada ne kusurumuz oldu?

Senin kulun olduğunu ikrar eden kişiye

Böyle yaparsan gönlün razı olur mu ki?

O hangi kullukta bulundu ki o kulluk pek güzel olsun da bize görünmemiş bulunsun? Padişahlık et de bize o kulluğun, hangi kulluk olduğunu birazcık haber ver; Haber ver de biz de çalışalım, hünerimizi gösterelim. Padişah, ne diyeyim dedi, ne söyleyeyim? Onun yaptığını siz yapamazsınız ki.

Sözü, her söyleyenin aklınca söyleseydim

Hiç şüphe yok ki halka pek az söz söyledim.

Nerde o kişi ki sırları duysun da anlayıversin;

Böyle bir kişi bulsaydım hergün, her ân başka sırlar söyledim ona.

Nerde o kişi ki akıl adımını vehimden ileriye atsın da

Ona, arştan üstün şeylerden bahsedeyim.

Nerde o kişi ki göğsünü kürsî haline getirsin gönlünü arş etsin de,

Ben ona "küçük âlem" in belirtisini söyleyeyim.

Nerde o kişi ki karanlıkların dibinden ileriye doğru bir adım atsın da,

Ona apaydın denizin feyiz ışığından söz edeyim.

Nerde inci değerini bilen bir kişi, nerde bir bilgi denizinin kuyumcusu ki,

Ona yedi inciyle dört mücevherin sırrını söyleyeyim.

Nerde bir koku alan burun ıssı ki Yemen'den koku alsın da,

Ben ona Tibet miskinden bahsedeyim, amberleşmiş ödağacından söz açayım.

Nerde şu cehennemden geçip giden kişi ki,

Ona bu geçidi yüz çeşit anlatayım, sayıp dökeyim.

Attar'ın gönlü aşâğılık âleme bağlanmasaydı şu toprağa gönül vermeseydi o,

Şiirimi, yücelikte, yedi yıldızdan da üstün söyledim.

Dediler ki: Ey âlemin padişahı, bizi sına da dediğini yapamazsak, hiç olmazsa kendi kadrimizi anlayalım, onun üstünlüğünü bilelim; hasetten de kurtulalım, vesveseden de; ondan sonra da artık kendimizle savaşalım, padişahla değil.

Bana gönül verirsen, candan geçerim ben;

Canımla oynarım, candan da geçerim, cihandan da geçerim ben.

Bir kulum ki senin dileğince ömür süremiyorum;

Dileğin nedir? Söyle de o çeşit iş edeyim ben.

Kim uğradığı derdi, belâyı kendinden bilirse tövbe eder; padişahı adalet ıssı bilir, öyle över. Bu çeşit kişi aydınlanır, tez kurtulur. **"Ellerinizde bulunan tutsaklara de ki: Allah yüreklerinizde bir hayırlı niyet bulunduğunu bilirse, sizden alından daha hayırlısını verir."**⁽¹¹³⁾ Ey Muhammed, tutsaklara, gam bağlarıyla bağlanmış olanlara söyle, de ki: Hükmü yürüyen Tanrı takdiriyle bana tutsak oldunuz ya; gönlünüzde iyi bir düşünce varsa, ondan önce sâhib olduğunuz ve yitirdiğiniz şeyde"n daha iyisini, daha güzelini verir size. Padişah buyurdu ki; O kulunun bir hüneri şudur: Boyuna bana bakar, gözünü benden ayırmaz. Ey âlemin padişahı dediler, öyleyse tez söyle, bu iş kolay bir iş; bundan sonra gece-gündüz boyuna sana bakalım, başka işlerin başına toprak serpelim; bundan daha hoş ne iş olabilir ki?

Seni görüp de neş'elenmiyen kişinin

Başı kilimin altında kalsın, başı dönsün-dursun.

Bütün beyler buna sevindiler, secde ettiler, silâhlarını çözüp attılar. Kendi kendilerine, bundan böyle silâhımız senin yüzün; düzenimiz senin civarında, senin tapında bulunmak. Haccımız senin kapında, üstünlüğümüz senin tapında dediler. Hepsisi de saf düzdü; padişahın yüzüne bakmaya koyuldu. Padişah onları seyrediyor, kendi kendine diyordu ki:

Bir bakır, altın yaldıza batsa da lâf etse ne fayda?

A lâfazan kişi, sınavış taşını, ayar taşını gördün mü, rezil oldun-gitti.

•

Aşk dâvasında bulunmak kolay;

Ama ona delil gerek, burhan gerek.

Padişah has perdecisinin kulağına, git dedi, davulların-dümbeleklerin bulunduğu yerde ne kadar davul, ne kadar dümbelek varsa dama çıkarsınlar, hepsini birden yere atsınlar. Buyruğunu yaptılar; âlemi birden bir gürültüdür, bir gümbürtüdür sardı; her yan titremeye koyuldu. O korkunç gürültü kopunca beylerin hepsi yüzünü padişahdan döndürdü, birbirlerine bakmaya başladılar; sanki ne oluyor sarayda diyorlardı. O kulunsa gözü, padişahın yüzündeydi, padişah ne hâl alacak, yüzü değişecek mi, ona dikkat ediyordu. **"Gözü ne kaydı, ne haddini aştı."**⁽¹¹⁴⁾

Azizim, bu hikâye padişahı anlatmıyor; maksad o değil, beylerden maksad da beyler değil. Padişahın maksad, yüce ve kutlu üstün Tanrıdır. Bu beylerden maksad da padişahın beyleri değildir, yedi gökün melekleridir. **"Allah ne buyurduysa isyan etmezler ve emredildikleri işi işlerler."**⁽¹¹⁵⁾ Onlara, sizi yeryüzünden menettik, bu iki iktâ' yoluyla Âdem'e verdik diye buyruk gelince hepsi, **"Orda bozgunculuk edecek ve kan dökcek birini niye yaratacaksın? Biz sana hamdederek noksan sıfatlardan arılığını söylemede; seni kutlamadayız"** dediler⁽¹¹⁶⁾. Bizi menediyorsun, oysa ki biz, gece-gündüz ibâdetle meşgulüz, seni tenzih etmedeyiz, takdis etmedeyiz dediler. Şâni ululansın, Tanrı buyurdu ki: Bu buyruk şu yüzden: Onlardan öylesine bir hizmet meydana gelecek, onlar öylesine kullukta bulunacaklar ki siz onu başaramazsınız. Melekler, acaba o hizmet nedir ki tertemiz melekler onu başaramayacaklar da suçlara bulanmış Ademoğulları başaracak dediler. İki âlemin Peygamberi, insanların ve göze görünmez yaratıkların öncüsü **Muhammed Mustafâ**, Allah rahmet etsin, esenlik versin ona, Mîrac gecesi, yedi kat gökün görünmemiş şeylerini görünce, bu görünmemiş şeyler ona gösterilince, arş ve kürsî ona arz edilince hiç birine dönüp bakmadı; gözünü Tanrı cemâlinden ayırmadı. **"Gözü ne kaydı, ne haddini aştı."**⁽¹¹⁷⁾

Gizli, açık herşey sence bir olunca,

Sohbetin daimi olur, hizmetin kolaylaşır.

Güneş başının üstüne gelir, ardında kalmaksızın yüz gösterir;

Zerre kadar bile gölge kalmaz; ne dilersen o olur.

İşte budur sana yönelen devlet, işte budur ömründeki baht.

Artık canlı bir zerre bile uçmaz olur; hepsi de cansız diri kesilir.

Açık söyleyeyim, erlerin sırlarını açayım diyorum ama,

Herkes dayanamaz, başı döner, darma-dağın olur-gider.

Hamd önde de Allah'a, sonda da ve Allah'ın rahmeti **Muhammed'e** ve soyuna-sopuna.

(108) LXXIX, 2.

(109) XII, 8.

(110) XLVII,30.

(111) LXXXVI,9.

(112) F. N. L*. basımında, bu rubaiden sonra, ilk misra'nın vezni bozuk bir beyit var; Konya n. da yok.

(113) VIII, 70.

(114) LIII. 17.

(115)LXVI, 6.

(116) II, 30,

(117) LIII. 17.

Allah, ışıklarının dokularıyla ışıklandırсын bizi, onun sözlerinden

(Dördüncü Meclis)

Hamd kâinatı takdir eden, var ettiklerini tedbîr edip geliştiren, yarattıklarını, yayılma gününde toplanma yerine gönderen, onları yeniden yaratıp toplayan, yemyeşil denizde dönüp duran, gökyüzünü yürüten, gemiyi sular üstünde sürüp götüren, küme-küme bulutları hava boşluğunun bucaklarında belirten, şimşekler yüce dağların, tepelerin sırtlarına, geçitlerine kılıç çektiler mi, yeryüzü bölgelerine yağmur oklarını yağdıran, oraları oklatan, gökgürlemesi hatibine, bulut minberinde, kutlu olsun o Allah ki yağmurların **"Akıp gitmesi de Allah adıyla, durması da"**⁽¹¹⁸⁾ diye nida ettiren Allah'a. Öyle bir bilendir ki bilgisinden, kalemlerin gizli sahifelerdeki yazıları da gizli kalmaz, adımların atılıp gidişleri de. Öyle bir görendir ki sedeflerin içlerindeki çeşitli incileri de görür, yerleştikleri sedefleri de. Bir duyardır ki karanlıklarda halkın ses çavuşlarını da duyar, kuşların ağaç dallarında, yüce yerlerde ötüşlerini de. Önüne ön olmıyan, sonuna son bulunmıyan sözleriyle öyle bir söyliyendir ki sözleri, lügatlerin nağmelerinden, lehçelerin hareketlerinden, okuyanların okurken laflarını sığdırdıkları zarf ve harf kayıtlarından münezzehtir, mukaddestir. Biliriz, bildiririz ki birdir, ondan başka yoktur tapacak Allah, ortağı yoktur onun; biliriz, bildiririz ki **M u h a m m e d**, kuludur, elçisidir onun; rahme ona ve soyuna-sopuna. Bilhassa suçlardan çekinen **Abu-Bak r'e**, arınmış **Ömer'e**, tertemiz **Osman'a**, ahdine vefa eden **Alî'ye** ve bütün muhacirlere, ansâra; hepsine de çok çok esenlikler.

Münâcât:

Ey padişah, ey sultan, varlık denizinden çalışıp çabalama gemisiyle geçmiye uğraşan, sana ulaşmak özliyen kişilerin canlarını esenlikle, kutlulukla rahmetinin kıyasına, lûtfunun kıyasına ulaştır. Senin ayrılık derdine düşenlere, kendi katından aman veriş, derman ediş melhemiyile ebedî bir sıhhat ve afiyet nasîb et; her birerinin gözlerini gayb bahçesinin ışıklarını, o bahçenin çiçeklerini görüp seyretmesi için aç, nurlandır. Hevâ ve hevese uyuş, isteklere kapılış karanlıklarında yalnız başına geceleyin yol alanları sapıklıktan, yolsuzluktan koru. ey **"İnin"**⁽¹¹⁹⁾ buyruğuyla can kuşlarımızı, topraktan düzölmüş beden tuzağına, cisim yemine mahpus eden Tanrı, öz lûtfunla, sonsuz kereminle şu pek sarp tuzak yerinden bize, gayb âlemine yol göster ey âlemlerin Allah'ı, ey yardım edenlerin hayırlısı. Allah'ın rahmeti ve esenlik ona; söze, habere gerçek **P e y g a m b e r'in**, özü-sözü doğru **Muhammed Mustafâ'nın** bir hadîsiyle başlayalım: O hayırlıların en fasîyhinden rivayet edilen en doğru haberler arasında rivayet edilmiştir, buyurmuştur ki: **"Gerçekten de, kutlu olsun, yüceldikçe yücelsin; Allah'ın öyle büyük ve dereceleri yüce kulları vardır ki yeryüzünde onlar yağmura benzerler; karaya yağarlarsa hayır ve bereket meydana getirirler, denize düşerlerse inci meydana getirirler."** Her bozgunluğu düzelten, her dileğin anahtarı olan, itaat edenin de, isyan edenin de sığındığı zât bulunan; Tanrıya yakın olana da, Tanrıdan uzakta bulunana da yol gösteren, Allah'ın rahmeti ve esenlik ona; şöyle buyuruyor: Yeryüzünü de, zamanı da yaratan, yedi kat gökü eşsiz, örneksiz kuran, zulmetmiyen, adalet ıssı olan, neliksiz-niteliksiz padişahın, balçıktan yapılmış dünyâda candan da temiz, gönülden de temiz kulları vardır.

Elest⁽¹²⁰⁾ buyruğuna kendilerini kaptırmış olanlar,
O Elest meclisinin ahdinden sarhoş olmuşlardır.
Dert durağında ayakları direnmiş, kalmıştır onların,
Can vermede elleri açıktır onların.
Kendilerinden geçiş şerbetini içmişlerdir de
Korkudan da geçmişlerdir, umuttan da.

**Varlıktan da geçmişlerdir, yokluktan da; onlar asla
Gönüllerini bağlamamışlardır ezele, ebede.
Çevikleşmişlerdir onlar da, bir adımda
Sonradan oluş deresinden atlayıp geçmişlerdir.
Baş olmak, başköşeye kurulmak sevdasını atmışlardır,
Kulluk yerine çöküp oturmuşlardır onlar.
Benliklerinden, varlıklarından geçmişler, sevgiliyle var olmuşlardır;
Şaşılacak şey şu ki: Onlar hem yoktur, hem var.
Birlik ehli olan kişiler bunlardır işte;
Bunlardan başkaları, hep kendilerine tapanlardır.**

Yüce Hak, bir kulu yakınlık durağına lââyık kıldı mı, ona ebedî lütuf şarabını tattırır; zahirini de gösterişten, münafıklıktan arıtır, bâtınını da; kendisinden başkalarının sevgisini gönüne sokmaz; gizli lütfü gösterir ona. Varlık âleminin hakikatine. ibret gözüyle bakar, yapıp düzülen sanat eserlerinden, yapıp düzen sanatçıyı görür; takdir edilmiş olanlardan, takdir edene ulaşır o kul. Artık yapıp düzülmüş şeylerden usanır, yapıp düzenle oyalanmaya kovulur; onca dünyânın bir önemi, bir tehlikesi kalmaz; âhîret de aklından geçmez. Gıdası sevgilinin zikri olur; bedeni kulluk edilenin özlemiyle heyecanlanır, o heyecanla nazlanır; canı sevgilinin sevgisiyle yanar, erir; ne çekinmeye gücü kalır, ne itiraza kudreti. Öldü mü de zahîrî duyguları, feleğin dönüşünden dışarı çıkar, bütün tabîî hareketlerden kalır; ama bütün bu değişiklik görünüştedir; içyüzü, özlemlerle, sevgiyle dolar. Halk katında ölüdür, Rab katında diridir bunlar. Halkla diridirler, Tanrı katında ölü. Buyuruyor ki: Bu kullar âleme rahmettir; belâlar onlarla kalkar; halkın amânıdır onlar; rızık kapısı onların bereketiyle açılır, belâ kapısı onların yüzünden kapanır. Yağmura benzerler onlar; nereye yağarlarsa kutlu olurlar, bereket verirler; yürüyen definedir onlar, yaşayış bağışlarlar; bengisudur onlar. Yağmur yere yağarsa buğday bitirir, nimetler verir, meyveler verir. Denize yağarsa sedefleri incilerle doldurur; inciler, mücevherler meydana getirir. Anlamı gerçekliyenlerin, anlamdaki gerçeği anlıyanların bâzıları derler ki: Bu kuruluktan maksad, insanların cesedleri, bedenleri, suretleridir; erenlerin sohbetlerinin bereketiyle bezenirler; ibâdetler, çekinmeler, yalvarışlar, esirgeyişler, acıyışlar, hayırlar, sadakalar, mescidler, minareler, ibâdet yurtları, köprüler, tekkeler, konak yerleri ve bunlardan başka daha bu çeşit şeyler, bütün bu görünen hayırlar dünyâda, o kulların sohbetinden meydana gelir; bütün bunları halk, onlardan çalmışlardır, onlardan öğrenmişlerdir. Denize yağmaktan maksat, gönülleri diriltmek, gönül gözlerini açmak, gönülleri onların sohbetiyle aydınlatmak, bezemektir; can yeni gelinini bilgi, marifet, şevk ve zevk mücevherleriyle süslemektir.

**Tanrı zuhuruna perde kesilen, zâtın zuhuruna perde olan o zuhuru izhâr eden azizler,
Kaabe Kavseyn⁽¹²¹⁾ meyhanesinde diriler.
Kimi korkulu bir uğrak olan nefisleriyle savaşmak uğrağındadır onlar;
Kimi de sevgiliyi görüp seyrediş meclisindedirler.
Hepsi de hem şaraptır hem sarhoş;
Hepsi de hem yoktur; hem var.
Hepsi de gerçek var olanın yüceliğiyle yok olmuştur;
Yalvarmayı bayrağı ellerindedir.
Bedenleri, Â d e m'in ermişliğinden beri vardır;
Adları âlemin sonunadek var olacaktır.
Susmaktadırlar; candan da daha gizlidir onlar;
Yüzleri ekşidir; fakat baldan da daha tatlıdır onlar.
Yokluk yüklerinde canlarını satmaktadırlar;
Önüne ön bulunmayı tekkesinde hırka giymişlerdir onlar.
Hepsi de yokluğa düşüp şaşırma yüzünden,
Kendisinden başka tapacak bir mâbud olmıyan Allah'ın cemâline karşı yokolup gitmiştir.
Orda yürüyüp giden bir ışık gördüm;
Bir âh gibi gökyüzünde koşup duruyordu.
O ilden boyuna uzaklaşıp durmadaydı;
Hırkaları ışıklarla dopdolu bir halde parlamadaydı.
Ben de o yola girmek istedim; Onlarla yoldaş olmayı arzuladım.
O hem eğri-büğü, hem dosdoğru safdan bir âşık çıkageldi de
Yanıma sokuldu; susuyordu ama her sözü yerliyerinde söz de söylüyordu.
Eliyle bana dokundu da dedi ki:
Sen dur Burda; o yer, senin yerin değildir.
Sen gene caizdir, caiz değildir yanına uç;
İpin ucu henüz suret elinde çünkü.**

Sonunda vardılar, gönül odasının kapısında durdular; Allah'tan başka ne varsa hepsini de gönüllerinden çıkardılar; cennetten, cehennemden, canlardan, bedenlerden, daha başka şeylerden vazgeçtiler; ancak Hakkı dilemekten vazgeçmediler. Böyle olunca da üç şey meydana çıktı: İstiyen, istek, istenen. Bu durağa erişince baktılar, gördüler ki varlıklarının boynunda Hıristiyanlığın, "**Allah için üçüncüsüdür**"⁽¹²²⁾ zunnârı var.

Yücelik perdelerinden "**Öyle demeyin**" hitabını işittiler; gözlerini, gönüllerini öylesine birleştirdiler ki isteyenle istek yok oldu; mutlak olarak eşi bulunmayan tek Tanrı kaldı.

**O şarabı içtim ki can, onun kadehidir;
O şarapla sarhoş oldum ki akıl, ona deli-divâne olmuştur.
Bir duman geldi, bürüdü beni, ateşledi beni;
O mumdan ki güneş, ona pervane kesilmiştir.**

"**Allah'ın, İslâm için gönlünü açtığı kişiye kim benzer ki?**"⁽¹²³⁾ doğusundan. Tanrının mukaddeslik ululuğunun en büyük kaynağı parlayıp coşmaya başladı mı, o ulular ulusu güneş doğup göründü mü, ne duygu kalır artık, ne hayâl kalır. Ne vehim kalır artık, ne akıl kalır.

**A beden, o yola gidecek ayağın yok senin; ne diye koşarsın?
A gönül, o güzelin yerini-yurdunu bilmezsin; ne ararsın?
Ayrı, aykırı yollara giden şu yolculardan sana ne çare var?
Sense tutmuşsun, lafedilecek yer diye dörtyol ağzında durmuşsun.
Aşıksan küfrü, imanı bir bil;
O tek görüş, tek biliş akla göre güzeldir, iyidir.
Sen cansın; öyle olduğu halde kendini beden sanmadasın;
Sen sudan ibaretsin; fakat kendini testi sanıyorsun.
Herşeyi, aramadıkça bulamazsın;
Ancak bu dost öyle değil; bunu bulmadıkça aramazsın sen.
İyice bil ki sen, o olamazsın ama
Sen ortada olmayınca osun sen.**

Ademoğlu, önce erliksuyuydu; sonra bir kan parçası, sonra da et parçası haline geldi. Yüce Tanrı, rahimler meleği denen meleği, ana rahimlerine memur eder; ey melek, ona suret ver diye emreder. O melek, Levh-i Mah-fuz'dan ona verilecek şekli, sureti almıştı; ona göre rahmin dışından, üstün ve ulu Tanrının buyruğuna göre onu düzer. Şekli tamamlanınca, ey melek geri git, bizim onunla gizli bir işimiz var diye buyruk gelir. Ondan sonra ona can verir. Can ne biçim şeydir, hiç kimse bilemez. Ondan sonra da rızkını yaz, kutsuz, yahut kutlu olacağına göre yapacağı şeyleri yaz diye buyruk gelir.

Tanrı, **Adem'i** yaratınca cana, başına girmesini buyurdu. Can girince balçık halindeki başı, et, kemik ve deri haline döndü; başından başka tüm bedeni balçık halindeydi. **Âdem**, gözünü açınca, bütün lütuf ve ihsanların Tanrıdan olduğunu bilmesi için bedenini balçık halinde gösterdi ona.

Hikâye ederler, İsrâîloğulları'ndan **Azim**'in hikâyesini söylerler hani. O, günlerden birgün, bozgunculuk, kötülük yuvası olan evinden çıktı; ovaya doğru gitmiye koyuldu. Bir yere vardı; gördü ki bir topluluk ekin ekmiş, zahmet çekmişti; sonunda da o ekin boy atmış, sararmış, saplar tanelerle dolmuş, biçilecek, harmana götürülecek bir hale gelmişti. Derken o topluluk ateş getirdi, bütün o ekinleri yakıp yandırdı. Adam, kendi kendisine, böyle bir geliri yakmaya acımıyorlar mı ki dedi. Ordan şaşkın bir halde geçip gitti, başka bir yere vardı. Orda bir adanı gördü; bir taşı kaldırmıya uğraşıyordu. Fakat bir türlü de kaldıramıyor, yerinden bile kımılatamıyordu. Derken bir başka taş aldı, getirip o taşın yanına koydu. Bu sefer ikisini birden kaldırmıya uğraşiyor, yerinden kımılatamıyordu. **Azim** der ki: Ne tuhaf şey dedim; taş birken yerinden bile oynatamıyordu, şimdi iki oldu, daha da ağırlaştı; yerinden nasıl kımıdatacak? Derken adam gitti, üçüncü bir taş getirdi, ikisinin yanına koydu. Taş üç olunca üçünü de kaldırıverdi, yola düşüp gitti. **Azim** bu şaşılacak şeyi de gördü; gene ovada yürümeye koyuldu. Bu sefer bir koyun gördü; beş kişi, koyunu korumadaydı. Birisi koyunun sırtına binmişti, biri koyunu sırtına almıştı. Birisi koyunun memesine yapışmıştı; memeyi sağıp duruyordu. Birisi koyunun boynuzunu tutmuştu; birisi de iki eliyle kuyruğunu yakalamıştı. **A z i m**'e soru sormıya izin yoktu; ordan da yürüyüp gitmiye koyuldu. Bir dişi köpek gördü ki karnında köpek encekleri havlamadaydı. **Azim**, ne de şaşılacak şeyler gördüm dedi. Gide-gide bir şehrin kapisına ulaştı. Orda bir ihtiyar gördü. Dedi ki: Şu geldiğim yolda şaşılacak şeyler gördüm. İhtiyar, ne gördün diye sorunca, bir topluluk gördüm dedi ekin ekmişler; ekinleri de yetmişmiş; hepsini ateşe verdiler. İhtiyar, o dedi, yüce Tanrının sana göstermek istediği bir örnek. Onlar, öylesine bir toplum ki kullukta bulunmuşlar, ibâdetler etmişlerdi; sonunda bozgunculuklarla, kötülüklerle, suçlarla uğraşmışlardı; yüce Tanrı da "**Ne yaptılarsa hepsini ele aldık da zerrelere haline getirip dağıttık**"⁽¹²⁴⁾ âyetinde Duyurulduğu gibi onların kulluklarını, ibâdetlerini yoketti. Başka ne gördün dedi. **Âzim**, bir adam gördüm dedi; bir taşı kaldırmak istiyordu; bir türlü kaldıramıyor, yerinden bile kımılatamıyordu; böylece gördüğünü sonunadek anlatınca ihtiyar, bu, şu adama

benzer: Bir suç işler, o suç kendince pek büyüktür; ona tahammül edemeyeceğinden korkar; bu düşüncedeyken bir suç daha işler. Artık bu suç, ona daha kolay görünür; çünkü taş iki olmuştur; görür ki yerinden kımıldatabiliyor. Birinci taş tekti, onu yerinden kımıldatamıyordu. Bundan sonra üçüncü defa bir suç daha işler, başka bir günah daha yapar; artık bütün günahlar ona kolay görünür, hafif gelir. **Azim** ey ihtiyar dedi; bir de bir koyun gördüm. Gördüğünü olduğu gibi anlattı. İhtiyar o koyun dedi, dünyaya benzer. Üstüne binenler padişahlardır; koyunu sırtına alanlarsa yoksullardır; insanlardan bir şey isterler, bir şeyler dilerler. Kuyruğuna yapışan, işi sona varmış, eceli yaklaşmış, ömründen pek az bir zaman kalmış adama benzer.

**Niceye bir gömlek derdine düşeceksin?
Belki de o gömlek kefen olacaktır sana.**

Koyunun iki boynuzunu tutmuş olan, dünyada, ancak pek büyük sıkıntıyla, pek çok zahmetle yaşayabilendir; ama memesini yakalayıp sütünü sağanlar, zenginler, sermâye ıssı olanlar, kâr elde edenlerdir. **Azim**, bir de kancık köpek gördüm; encikleri analarının karnında havlaşmadaydı dedi. İhtiyar, bu da vakitsiz söz söyleyenlere benzer dedi; onlar köpek enciklerine benzerler; daha ana karnındayken havlarlar.

**Başında aklın varsa, gözün görüyorsa
Sat dilini de başını kılıçtan satın al.
Balık, söyliyene dile tama' etmedi de
Bu yüzden balığın başını kesmezler.**

Azim, ey ihtiyar dedi; söylediklerini anladım; şimdi bir de bana, parayla elde edilen, parayla kendini satan filân kadının evi nerde, hangi mahallede; onu göster; pek güzelmiş diyorlar; ben onu elde etmek için geldim. İhtiyar üç kere **Azim**'in yüzüne tükürdü de dedi ki: A bahtsız kişi, sana öğütler verdiler, kulağına bile girmedi. Örnekler gösterdiler, aldırış bile etmedin. Ben ihtiyar değilim, ölüm meleğiyim, **Can alıcı** 'yım; sana bu şekilde güründüm. Şimdicek Tanrı'nın buyruğuyla senin canını alacağım; bir yudum su içmene bile vakit bırakmayacağım. **A z i m**, hemencecik sararmıya, rengini atıp erimiye başladı. Ölüm meleği de o anda, âlemlerin Rabbinin buyruğuyla canını alıverdi.

**Ey mal ıssı olanlar, ibret alın, ibret.
Ey söz ıssı olanlar, özür getirin, özür.
Ey öğüt alacak gönülleri kararmış olanlar, öğüt alın.
Ey vanaklarındaki sakalı ağaranlar, özür dileyin;
Hem de şu özür getiren can, söz söylemekten kalmadan önce.
Hem de görüp ibret alan şu göz, işten-güçten kalmadan önce.
Dünyada nice padişahlar vardı ki saltanatlarının gökünden
Atılan okları, Ü l k e r y ı l d ı z ı n ı vururdu, mızrakları i k i z l e r b u r c u n u geçirdi.
Bir bakın da görün; şimdi ölümün elinden B i n â t ü n - n a ' ş e dönmüşler; okları şahrem-şahrem,
mızrakları param-parça
Sende bir hayvan, bir şeytan, bir de rahman sıfatı var;
Hangisinden sayılırsan, saygünü ona katılırsın.
Hele bir dayan da gör; İ s r a f i 'in sûru üfürüldü de âleme deprem düştü mü,
Güzel huyun, güzel yüzün gizlenir de çirkin huyun meydana çıkar.**

Mesnevi

**Varlığında üstün olan hangi huysa,
O huyun suretine uygun olarak haşredilmen vâcibdir⁽¹²⁵⁾**

Ama gerçekten tövbe eden, bir daha suç işlemiyen kula gelince: Yüce Tanrı, onun bütün suçlarını ibâdet yapar. **"Onlar, o çeşit kişilerdir ki Allah, kötülüklerini iyiliklere tebdil eder onların."** ⁽¹²⁶⁾ Ticaretle uğraşan hangi kişi bundan daha ziyade kâr edebilir ki kulun suçu, ibâdet olmadadır; cefâ, vefa halini almadadır; uzaklık, yakınlığa dönmededir; yabancılık, bilişlik kesilmededir; kapıda duran kul, tapıya alınmadadır. Rahmet ve esenlik ona, Allah elçisi buyurdu ki: Ademoğlu, uçsuz-bucaksız bir çöle varır,

konaklar; devesinin dizini bağlar; yeryüzünü döşek edinir; elini yastık; bir saatçağız uykuya dalar. Uykudan uyanınca bakar, görür ki deve gitmiş; azığı, ayakkabısı, giyinecek elbisesi de devenin üstündeydi; deve gidince hepsini de götürmüş. Kimi sağ yana koşar; kimi sol yana. Hiç bir yerde devenin izinin tozunu bile bulamaz. Gönlü, helak olacağını anlar. Derken deveyi yitirdiği yere döner; bir de bakar ki deve oracıkta. İnsan, bundan daha artık hiçbir şeye sevinmez. Görür ki yular elinde; yere kapanır da yüzünü deveye tutar; hani sevincinden boyuna Allah'ım sen rabbimsin, ben senin kulunum derdi ya; bu kez Allah'ım der, sen benim kulumsun, ben senin rabbimim. Sevincinin çokluğundan yanılır da bu sözü söyler; sen benim Tanrımsın, ben senin kulunum diyeceği yerde şaşkınlığından sen benim kulumsun der, ben rabbimim. Allah rahmet etsin ve esenlik versin ona, Allah elçisi bundan sonra buyurdu ki: Yüce Tanrı âsî kulunun tövbesine, deveyi bulup sevinen adamın sevincinden daha fazla sevinir. Tanrının, kulun tövbesine sevinmesinin anlamı şudur: Kul, birşeye sevindi mi, o şeyi üstün tutar. Şimdi o tövbe eden kul da yüce Tanrı katında pek üstündür. Gene buyurdu ki: Bir kul suç işler; o suç onu cennete sokar. Nasıl olur ey Allah elçisi dediler. Buyurdu ki: O suç, kulun gözünün önünde durur; her solukta pişman olur, özür diler o kul. Bu pişmanlık, bu özür dileyiş, sonunda onu cennete sokar. Bir kul, kıyamet günü suç defterini görür, cehennemini yolunu tutar. Ona derler ki: Defterin öbür tarafını da oku. Okuyunca görür ki tümünden ibâdet, tümünden kulluk; sebebi de **N a s û h** tövbesiyle tövbe etmesidir.⁽¹²⁷⁾ Yüce Tanrı bu yüzden onun suçlarını kulluğa, ibâdete çevirmiştir. Kumu **Hafil'e** un haline getiren, demiri **Dâvûd'a** yumuşatan, balçığı **İsâ** için kuş yapan, hayız kanını çocuklara gıda eden Tanrı'nın, âlemde suçları da kulluğa, ibâdete çevirmeye gücü yeter. Allah rahmet etsin ve esenlik versin, Allah elçisi dedi ki: **M u k b i l - i T a m m â r** adlı biri vardı; hurma satardı. Bir kadın hurmacının dükkânına geldi, hurmaların iyi olduğunu gördü. Hurmacı, dükkânın içinde daha iyileri var dedi. Kadın dükkâna girince kadını öptü, çarşafına sarıldı. Kadın, onu kovmıya çalışıyor, bir yandan da kötü iş işliyorsun, Tanrıya âsî oldun; müslüman olduğun halde kızkardeşine hainlikte bulundun diyordu. Maksat **M u k b i l**'in hikâyesini anlatmak değil; maksat, senin de bildiğin gibi günahın dermanı nedir, ne yapmak gerek; onu anlatmaktır. **Mukbil**, bir daha suç işlemek üzere tövbe edince şu âyet geldi: **"Onlar kötü bir iş işlediler mi, yahut nefislerine bir zulümde bulundular mı Allah'ı anıp suçlarının bağışlanmasını dileyenlerdir ve Allah'tan başka kimdir günahları bağışlayan?"**⁽¹²⁸⁾ Bir topluluk bu âyetin, mezar açıp kefen soyan **Behlül hakkında** geldiğini söyler. Allah ondan razı olsun, **Câbir** rivayet eder; Ansardan bir genç vardı; adı **A b d u r r a h m a n o ğ l u S a ' l e b e**'ydi. **Peygamber'e** hizmet ederdi. Birgün ansardan birisinin kapısının önünden geçerken evin içine baktı; gözü, yıkanmakta olan bir kadına ilişti. Orda durdu; dileyerek kadını seyre koyuldu. Derken ansızın gönlüne yüce Allah'tan, esenlik ona, **P e y g a m b e r ' e** benim hakkımda vahiy gelirse düşüncesi düştü; o şehvetle bakışa pişman oldu; utancından **Medine'den** çıktı, **Mekke'yle Medine** arasındaki bir dağa vardı. Kırk gün, kırk gece o dağda ağlayıp inliyerek kaldı. **P e y g a m b e r**, onu sorup soruşturmadaydı. O kırk gün içinde de vahiy gelmedi; hattâ kâfirler **"Onu rabbi terketti; ona darıldı"**⁽¹²⁹⁾ dediler. Derken **C e b r a i l** geldi; o kul, cehennem ateşinden bana feryâd edip durmada diye haber getirdi. Esenlik ona, **Peygamber**, her ikisinden de Allah razı olsun, **Hattâboğlu Ömer'le Selmân-ı Farisî'yi, Sa'lebe'yi** bana getirin diye yolladı. İki de **Medine'den** çıktılar. Oralarda koyun otlatan bir çobandan sordular. Dedi ki: Sizin istediğiniz kişi, kırk gündür, iki elini başına koymuş, ne olurdu, canlılar içinden benim canım kıyamet gününde bana verilmeseydi, ölüp gitseydim diye ağlayıp inlemede. Dağa vardıkları zaman gecenin bir kısmı geçmişti. O genç, dağdaki yerinden çıktı; keşke ruhlar arasından benim ruhum kabzediliverseydi, bedenler içinde, benim bedenim dağılıp gidiverseydi diyordu. **Ömer** onu tutunca, suçlardan kurtuluş ne vakit dedi ve yâ **Ömer** dedi, beni **Peygamber'in** yanına, **Peygamber** namaz kılarken, yahut **Bilâl** kaamet getirirken götür. **Peygamber'in** Kur'an okuduğunu duyunca **Sa'lebe'nin** aklı başından gitti, yere yığıldı. **Peygamber** namazı bitirince **Sa'lebe'nin** yanına vardı. **S a'lebe, Peygamber'in** ışığıyla kendine geldi, canlandı; ey Allah'ın elçisi dedi, suçun verdiği kaygı ve utanç yüzünden kaçtım. **Peygamber**, sana bir âyet öğretyim ki dedi, kulu o âyet yüzünden bağışlarlar: **"Rabbimiz, dünyada da iyilik, güzellik ver bize, âhirette de iyilik, güzellik ve ateşin azabından da koru bizi."**⁽¹³⁰⁾ **Sa'lebe**, benim suçum bundan daha büyük dedi. Esenlik ona, **Peygamber**, Allah'ın kelâmı ondan daha büyüktür buyurdu. **Sa'lebe** evine gitti; üç gün, üç gece namazda ağlayıp inledi. Esenlik ona, **P e y g a m b e r** dolaşmıya gitti; **Sa'lebe'nin** başını dizine aldı. Onun suçundan geçtik diye ferman gelmişti ki **Sa'lebe** de o anda dünyadan göçtü. Ona namaz kıldılar; **"Biz Allah'ınız; gene de gerisin geriye ona dönenleriz."**⁽¹³¹⁾

Dünyâyı yakan kıyaamet gününden kork;

Gönüllere batan Öc alma okundan kork.

Ey hırs gecesinde uzağıp giden uykuya dalıp uyuyan,

Ecel sabahın ağardı; gündüzden kork.

*

**Bir mektuptur yazdım ama gönlüm azâb içinde;
Kalbim râzılık közünün üstünde çevrilip kavrulmada.
Ölüm, ayrılık bakımından çok güçtür sanırdım;
Sizden ayrılmak bence daha çetinmiş, daha güç.**

Rahmet **Muhammed**'e ve kadri büyük soyuna-sopuna.

- (118) XI, 41.
(119) 11.38.
(120) VII, 172.
(121) LIII, 9.
(122) V, 89.
(123) XXXIX, 22.
(124) XXV, 23.
(125) bu beyit F. N. U. basımında var (s. 86).
(126) XXV, 70.
(127) LXVI, 8.
(128) 111, 135.
(129) XCIII, 3 den alınmadır.
(130) 11, 201.
(131) 11, 156.

Allah, irfanının nuruyla bizi nurlandırсын, beyanlarından

(Beşinci Meclis)

Hamd her varlıktan evvel olan Allah'a. Ne bir hüküm çıkarıp yol-yordam kuran, onun büyüklüğünün hakkını edâ edebilir, ne bir çalışıp-çabalyan. Hamd, her varlıktan sonra mevcûd olan Allah'a. Her var olan onun ululuk eşiğine yönelir. Hamd o kudretiyle, hikmetiyle görünen Allah'a. Akıllara delilleri apaçık görünmektedir; hiçbir münkir inkâr edemez. Hamd o zâtiyle görünmiyen Allah'a. Göklerde ve yeryüzünde bulunan her zerre onun birliğini bildirmeye çekilmiş olan ve tanıklık eden bir bayraktır⁽¹³²⁾. Gökyüzü kubbesidir, sayvanı; yeryüzü döşemesidir, meydanı; dümdüz görünen yer yaygısıdır, şadırvanı. Gerçekten de ariflerin gönülleri toplarıdır onun, kaza ve kader çevgânı. Cennet rahmetidir, cennetin bekçisi **R i d v â n**'i; cehennemın âmiri zındancısıdır onun, cehennemse zıندانı. Kıyamet, onun, en büyük topluluk yeridir, zulümlerin sorulacağı en ulu mahkemesi, en ulu dîvânı. **"Kim bir zerre ağırlığınca hayır işlerse görür onun karşılığını; kim bir zerre ağırlığınca şer işlerse görür onun karşılığını"**⁽¹³³⁾ hükmü, ölçegidir onun, mîzânı. Bütün âlemleri kaplamıştır esirgemesi, ihsanı. Âsîleri de kavramıştır, hükmüne almıştır rahmeti, gufranı. Kim onun vasıfları denizine daldıysa boğulup gider, görünmez nişanı. Kim onun ululuk meydanında yeler-yortarsa yorulur, beli bükülür, sınar erkânı. **"O, hergün bir iştedir"**⁽¹³⁴⁾ Artık çekinin onun buyruklarına aykırı davranmaktan ki budur sâni. Peygamberimiz **Muhammed**'i göndermiştir; Allah'ın rahmeti ve esenlik ona; ezeli yardım onun bilgi sermayesidir; Ay'ın yarılması⁽¹³⁵⁾, işaretidir; **"Ve az kalmıştı ki kâfirler Kur'ân'ı duydukları zaman seni gözleriyle yeyip helak etsinler"** âyeti⁽¹³⁶⁾, nazardan, kötülükten koruyucusu, **"Gözü ne kaydı, ne haddini aştı"** âyeti⁽¹³⁷⁾ himmetidir, rütbesi. Dünya onun için yok olmuştur da âhiret vardır. Rab mabududur onun, ma'bûd da maksûdu. Allah koruyucusudur onun, **C e b r â î l** hizmetçisi. Burak bineğidir onun, mîrac yolculuğu. Son **sınırağacı**⁽¹³⁸⁾, makaamıdır, **Kaabe Kavseyn**⁽¹³⁹⁾, dileği, meramı. **Siddiyk** âşıktır ona, ondan feyiz diler. **F a r u k** adaletidir onun, azmidir, kuvvetidir. **Z i n - n û r e y n** damadıdır onun, kendisine uyulacak dostu. **Murtazâ** yiğidir onun, kılıcıdır, kudretidir. Allah'ın râzilığı onlara olsun ve selâmi.

Münâcât:

Ey padişah, zâtın zeval bulmaz; durup durur. Verdiğin devlet ve saltanat da sonsuzdur; sürüp gider. Seni, bir bilme mülkünü, sana önceden bir hizmette bulunmadan sen verdin bize. Altın bir tac olan **"Andolsun ki biz yücelttik Âdemoğullarını"**⁽¹⁴⁰⁾ tacını, sana hiçbir itaatte bulunmadan sen koydun başımıza. Sana şükretmediğimizden, sana karşı kusur işlediğimizden dolayı o tacı kahr yağmasıyla alma başımızdan. Düşman olan **İblis**, bize kasederek yaltaklanmada; çevremizde dönüp dolaşmada; bildiklik elbisesini, gözümüzün aydın oluşu, görüşü libâsını eğnimizden almak, başımızdan sıyrıp çıkarmak için düzenler düzmede. Ey düşmanı da yaratan, dostu da; şu kullarını onun düşmanlığına râmetme. Şefaathçi dost olan, yüce bir ışık bulunan, **P e y g a m b e r**'imizdir bizim; Allah'ın rahmetleri ona olsun; şefaath kemerini beline bağlamıştır; sıratın bir ucunda durmuştur; ümmeti azab dumanından esenlikle geçirmeyi sağlamak ister; sen o âlemin güneşini, o Âdemoğullarının rahmetini bize esirgeyici kıl, merhametli kıl; suçları örtücülük sıfatıyla sen ört suçlarımızı da bizi ona karşı utandırma. Ey padişah, buyruğuna uyanlara sevap vermekten bir ziyân gelmez sana; suçlulara azâb etmekten de bir kâr elde etmezsin sen. Sevginin ateşindeki ısıyla yanıp kavrulmuş ciğerler hakkıyçin sen bizim ciğerlerimizi ebedî ayrılık ateşile yakma. Her ne dilersen yapabilirsin;

bize ne çeşit darılırsan lâyükz ona biz; Senin lûtfundan, rahmetinden özge bir hiyle, bir çâre de bilmiyoruz biz. Ey çaresizlere çâre bulan, ey nereye gideceğini bilemeyenlerin, yeri-yurdu olmiyanların sığınağı olan, ebedî lûtufların gölgesini sal bizim başımıza; dostların gönüllerini tevhiid incisinin sedefi haline getiren ve herkesi, herşeyi kavriyan nîmet vericiliğini bizden de esirgeme; o nimetlerle bizi de beze. Gönül sedefimizi yok edip gidiş eline verme; bizi gelmişlerin, geçmişlerin karşısında rezil-rüsvay etme. Değil mi ki âlem senin dileğince geçip gitmede; gök sana köle olmuş, kulluk etmede. Gökte, yerde, herkesi, herşeyi kahredenler sana karşı kahrolmada; parıl-parıl parlayan yıldızlar senin ışığını dilenmede; padişahlarla sultanlar senin yardıma muhtâc olmiyan devletinin zekâtıyla geçinmede; değil mi ki bize öylesine bir devleti duyurdun. bizi bu devletten mahrum bırakma; dudağımızı değirdiğın, dudağımızı ıslattığın o şaraptan bizi ayırma ⁽¹⁴¹⁾: bizi varlığımızdan geçir, bizde varlık bırakma.

**Ey saki, aşk şarabını ver;
Ver de akıl lâfı bir yana gitsin.**

Can zerreleri, Elest günü, o şarabı içmişti de sarhoşçasına belâ demişti hani⁽¹⁴²⁾; kadehimizi ağzınadek doldur o şarapla, sun bize de al bizi yüzbinlerce düşüncenin, vesvesenin elinden.

**Ey saki, önceden sunduğın o şaraptan,
İki koca sağrak sun da arttır neş'emizi.
Ya o şarabı tattırmaman gerekti bize;
Ya da değil mi ki tattırdın; küpün ağzını açtın; tamamiyle sarhoş etmen, yerlere yıkman gerek bizi.**

Bu habere, âlemin de, âdemin de en başı, en büyüğü, en iyisi, insanlarla cinlerin peygamberi, iki âlemin güneşi, âlemin rahmeti, Âdemoğullarının övüncü olan Zâtın eserleri hoş haberlerinden biriyle başlayalım:

"Öyle bir varlıktı o ki varlığının güneşi balçık doğusundan doğmadan önce ışığının parıltıları, sabah gibi âlemi nura garketmişti." Netekim hikâye ederler; bundan önce, yâni daha peygamber değilken Mekke'de bir kıtlık yüz göstermişti. Kâfirler, birisi gerek ki rahmet kapısının halkasını oynatsın; kaza ve kader kapısını çalsın ki kıtlık, halkın tozunu svurdu; ne hayvan kaldı, ne insan, ne bitki, yaşayış bitmek-tükenmek üzere; ne yapalım, ne edelim diye **A b d ü l m u t t a l i b**'in katına geldiler. **A b d ü l m u t t a l i b**, benim ne gökyüzüne yüztutacak, yalvaracak yüzüm var, ne yeryüzüne dedi; ancak alınımda **Adnân**'da karar eden, ondan **Abdimenâf**'in göbeğine geçen ve **A b d i m e n â f** tarafından bir müddet için **Abdullâh**'a verilen bir nur vardı ki **Abdullah**, onu emanet olarak Amine'ye teslim etti; şimdi o nur zuhur âlemine gelmiştir; onu getirin de onun hürmetine Tanrı'ya duâ edelim; dileğimizi dileyelim; belki onun yüzüsuyu hürmetine bir iş olur. **M u h a m m e d** 'i getirdiler; **A b d ü l m u t t a l i b**, onu görünce ayağa kalktı; onu alıp bağrına bastı; götürüp başköşeye oturttu. Bir çocuğu başköşeye oturtuyorsun dediler. Evet dedi; görünüşte başköşede ben oturmuşum ama bâtin tapısından, o, senden ziyade onun hakkı diyorlar. Ondan sonra **A b d ü l m u t t a l i b**, kullar, şehzadeleri nasıl okşarlarsa öylesine okşadı onu ve alıp **K a b e** kapısına getirdi. Onunla oynamakta, âdet olduğu gibi onu havaya atıp tutmaktaydı. Yârabbi dedi, bu, senin kulun **Muhammed**'dir. derken kendisini tutamadı, ağlamaya başladı. Önüne mı olmayan lûtufların dadısı merhamete geldi; rahmet denizi coşup köpürdü. Yerden bir dumandır koptu, göke ağıdı; bulutun gözüne vardı; yağmur yağmaya başladı. Çevredeki kuyular, çukurlar doldu; bitkiler suya kandı; ölmüş âlem dirildi. Daha çocukken, kutlu zâtı yüzünden puta tapan kâfirler belâdan kurtuldular; bu kıyamet şefaatsi, bir gün şefaate kemerini beline kuşanıp şefaate girişirse o sonu olmiyan, sınırı bulunmiyan rahmet, nasıl olur da inananları dertte, belâda bırakır? Bu, üstünlüklerinden birazıcığını duyup dinlediğın ulular ulusu şöyle buyurmadadır:

"Bilgi, gönüllerin yaşayışıdır. Kullukta bulunmak, ibâdet etmek, suçlara kefarettir. İnsanlar iki çeşittir: Halkı yetiştirip geliştiren Tanrı'ya mensup bilgin, kurtuluş yolunda birşey belleyip öğrenen, bilgi elde etmiye çalışan kişi. İnsanların, bu iki çeşidinden gayrisi, hayvanların yüzüne gözüne konan küçücük sineklerdir. Cennet bahçelerinde yayılın, gezip tozun. Cennet bahçeleri nereleridir diye sorulunca dedi ki: Zikir halkalarıdır. Oralarda gezip tozmak ne demektir denince de, duaya kendini vermek, duâ etmek; kim bilgiyi ve bilginleri severse onun yanlı işleri, yanılarak işlediği küçük suçları hiç yazılmaz, dedi." Doğru söylemiştir Allah'ın elçisi.

Allah'ın rahmeti ve esenlik ona, kâinatın peygamberi, var olanların en ulusu, en iyisi şöyle buyurmaktadır: Bilgi, gönüllerin yaşayışıdır. Çünkü bilgi, gönlün anlayışıdır. Anlayış diriliktir; anlayışsızlık ölümdür. Söz gelişi, elin birşey duymasa, soğuktan, sıcaktan haberi olmasa, yaradan haberi olmasa, elimden hayır yok, elim ölmüş dersin. Şimdi gönül ele testiyi al diye buyursa, el gönlün buyruğuna uymasa, elin bir

özrü, bir derdi varsa o ele ölmüş demezler; çünkü gönlün buyruğunu anlamaktadır; o buyruğu yerine getirmeyi istemektedir; fakat derdinin savuşmasını bekliyor. Fakat gönlün buyruğundan hiç haberi olmıyan, o buyruğu hiç yerine getirmiyen, soğuk, yahut sıcak; ateş var, yahut yaralıyım diye duyduğunu gönüle haber vermiyen el ölmüştür. Böylece ibâdet sıcaklığının eseri nedir, suç işlemek soğğunun eseri nedir, Tanrı azarına uğramanın tesiri nicedir; bunları bilmiyen insan da ölmüş ele benzer. O adam, görünüşte adamdır ama gerçekte yoktur. Hani bağların, bostanların başına korkuluk dikerler; geceleyin gören kişi, onu, adam sansın, bağı, bostanı bekliyor bellesin derler ya; ama o adam değildir ki. Gün ışığınca ona bakanlar ,onu görenler ,adam olmadığını anlarlar. **"Görürsün ki onlar sana bakıyorlar; fakat görmezler."**⁽¹⁴³⁾Sen de nefis, hevâ ve heves karanlığından çıkıp gönül sabahının ışığının vurduğu yere girer, gönül ışığıyla bakarsan, halkın çoğunu din bostanındaki korkuluk gibi görürsün.

**Meydan geniş , fakat meydanda dolaşacak er yok;
Âlemin ahvali bildiğin gibi değil.
Görünüşte erenlere benzerler ama,
Özlerinde müslümanlığın kokusu bile yok.**

Allah'a sığınırız. Sonra sevgili **Peygamber** ne buyuruyor? Kulluk, ibâdet, günahlara kefarettir. Yâni temiz işler, kötü ve pis işleri yokeder, temizler. Hani sen, filân kişi benim hakkımda şu çeşitli kötülükte bulundu, şu çeşit düşmanlık etti diye düşünürsün; öfkelenir, onu döveyim, zindana atayım dersin. Derken şu günde bu çeşit bir iyilik de yapmıştı, bu çeşit bir hizmette bulunmuştu, benim için filân kişiyle savaşmıştı diye düşünürsün; öfken yatışır, geçer; böyle bir dostu dersin, incitmek doğru değil; yaptığı hatayı bilerek, isteyerek yapmamıştır; ondan sonra da özer dilemiye kalkışırın. İşte en üstün lütuf ve ihsan ıssı olanlardan daha da üstün kerem ve ihsan ıssı Tanrı da kötülüğe, bozgunculuğa karşı özür dilemek için kullara ibâdetlerde bulunmalarını buyurmuş, onlara kulluklar öğretmiştir. Netekim hastalıkları gidermek için ilâçlar yaratmıştır; günah kılıçlarının, oklarının, mızraklarının yaralarından korunmak için zırhlar, kalkanlar halketmiştir. Bir kılıç ustasına benzeyen Şeytan, keskin kılıç yapar, kalkan ustasına benzeyen akıl ve bilgi de kalkanı pek sağlam olarak düzer-koşar. Ok yonan nefis, temreni pek keskin yapar; tevbe zırhçısı da zırhın halkalarını sık, sağlam düzer-koşar. Bu, kahır yapıcısıdır; o, lütuf ustası. A kardeş, keskin kılıcın üstüne atılmadın; tövbe ve kulluk kalkanını almadan gitme. Başka ne buyuruyor? İnsanlar iki çeşittir: Bilgin ve kurtuluş yoluna düşüp bilgi öğrenmeye çalışan. Bilgin, kılavuza benzer; yola gidenlerin işlerine yarar; fakat âhiret yolculuğuna düşmeyi gönlüne getirmiyen, kılavuzun kadrini ne bilsin? Bilgin, hekimdir; ağır hastalıkları giderir. Fakat hekimin kadrini, ağlayıp inliyen hasta bilir; altınını, malını-mülkünü feda eder; bunu da canına minnet bilir. Ölü ne bilsin hekimin kadrini. İlâç, derdi olan kişinin işine yarar; derdi olmıyan kişi ilâcı duysa bile kadrini ne bilir? Gözü ağnmıyan göz ilâcını ne yapsın? Ama gözü rahatsız olan kişiye yarım dirhem göz ilâcı yüzbinlerce kuruşa değer.

**Hani duymuşsundur; hiç birşeyden haberi olmıyan biri,
Dişi ağrıyan birisinin halini-hatırını sormıya, dolaşmıya gitti.
Kederlenme buna dedi, yeldir, geçer-gider.
Dişi ağrıyan, evet dedi, öyle ama sana göre bu.
Bu gam bana demirden bir dağ gibi,
Ama değil mi ki senin dişin ağrııyor; sana yel gelir.**

Şimdi, birgün, aydınlığı gören, canı birgün o devleti tatmış olan kişi, o devletten ayrılır, mihnet gününe düşerse; güllükten, gülüstanlıktan, elma bahçelerinden, sonu gelmiyen şeker kamışlığından ayrılır, tikenlik bir yerin karanlığına uğrarsa, din yolunun bilgisini, nefsin düzenlerini, o düzenleri savuşturma yolunu, gönül ve din aydınlığına ulaşılacak yolu o kişi bilir. **Adem**'le **H a v v a** gibi; cenneti gördüler onlar; cennet nimetlerini tattılar onlar; derken nefsin kötülüğü, **Ş e y t a n**'in düzeni yüzünden ansızın suç işleme buğdayını yediler; **"Hepiniz de inin cennetten"** ⁽¹⁴⁴⁾ hükmüyle cennetlerin bahçelerinden, o güllük-gülüstanlıktan böylesine bir zindana, böylesine bir yeryüzüne düştüler. Nice yıllar ağlayıp inlediler; ellerine başlarına vurdular; güneş altında dönüp dolaştılar; gözyaşları döktüler. **Â d e m i n** gözyaşlarından **Hindistan**'da bunca ilâçlar, bunca şifâ veren otlar bitti. Suçluların gözyaşları şifâdır, devadır; hem bu dünyâda, hem öbür dünyâda.

**Aşıkların gönüllerinin yanışıyla gözyaşları olmasaydı
Gerçekten de dünyâda su da olmazdı, ateş de.**

Ateş, ağaca ulaşmasaydı nasıl yanardı ağaç? Ağacın, odunun birbaşı yanmasaydı öbür başından nasıl

olur da akardı su?

**Ey sararıp solmuş mum, gözyaşı dökerek
Derde uğramış âşıklara baş olmuşsun sen.
Zamanın F e r h a d'ısın, yan-yakıl, eri, yokol;
Neden Ş î r î'nin sohbetinden ayrıldın sen?**

Bâzıları derlerki: Mum, ateş onun evine kondu, yerleşti de o yüzden ağlamaktadır; bâzıları da derler ki: Tatlı bal, onun evinden gitti de o yüzden ağlamaktadır; hal diliyle de der ki:

**Geceleri benim hâlimi ancak benim gibisi bilir;
Yanıp yakılanların geceleri nasıl geçer; ne bilirsin sen?
Birisî âşıklık nedir diye sordu;
Dedim ki: Benim gibi olursan bilirsin.**

Her gece, Zühal'in altınla bezenmiş tası gökyüzü merdiveninde parlamaya, Nesr-i Tâir, gökyüzü ovasmada gezmiye, Müşteri yıldızı, gökyüzü bahçesinden çıkıp ovanın eteğinden lâle gibi panldamaya, güzelim Zühre, İkizler burcu mumunun önünde, Ülker tezgâhında **Çiğil** güzellerinin giyecekleri ipek kumaşı dokumaya koyulunca. Her gece çağı, karanlığının çadır iplerini gerip çadırını kurunca **H a b î b - i A ' c e m î**, ibâdet yurdundan çıkar, çoluğunun-çocuğunun yanına gelirdi. Çocukları, bütün gün, akşama babamız gelecek, bize bir şeyler getirecek diye beklerirdi. Akşam namazı çağında **Habîb**, utanç terleri dökerek, şaşkınlıktan elini geveleyerek eli boş dönerken karıma, çocuklarıma ne özür getireceğim diye evine geldi. Karısı, bir şey getirdin mi diye sorunca **H a b î b**, ustam, ücretimi cuma günü verecek dedi. O hafta çoluğu-çocuğu cumayı bekledi. Cuma günü geldi-çattı; parıl-parıl parlayan güneş, karanlık doğudan baş gösterdi. **H a b î b**, utancından bir bucağa çekildi, ağlamaya koyuldu. Ey acze düşenlerin ellerini tutan; **H a b î b**'i utandırma demiye başladı. Ululandıkça ululansın, padişahlar padişahı, bir büyüğe rüyasında, onun halini haber verdi; **H a b î b**, bizim keremimize güvenerek çoluğuna-çocuğuna cuma gününü vâde verdi diye o büyüğü haberdâr etti. O büyük kişi **H a b î b**'in evine o kadar altın, buğday, koyun, kumaş ve başka şeyler yolladı ki bunlar eve sığmaz oldu. Konusu-komşusu ve halk, şaşırıp kaldı; bunlar nerden geliyor diyorlardı. Getirenler. Habîb'in ustası dediler, şimdilik bu olanları harcayın hele: daha da yollayacağım diye özür dilemekte. Halk, sübhânallâh; **H a b î b**, hangi kerem sahibinin hizmetini görüyor ki bu kadar hazine, bu kadar nimet yolladı; Bu, insanların keremince değil; olsa-olsa, Hakk'a hizmet etmiş; çünkü o, en üstün kerem sahiplerinden daha da fazla kerem ve ihsan ıssıdır demektedir.

**Lûtfun, bir solucağız hangi zerreye ulaştı da
O zerre, binlerce güneşten daha iyi bir hale gelmedi?**

Akşam çağı **H a b î b**, ibâdet yurdundan binlerce utançla çıktı; giderken bugün ne bahane bulayım, ne çeşit bir özür getireyim diye düşünmedeydi. Bu düşünceyle evine yaklaşınca çoluğu-çocuğu koşarak onu karşıladılar; eline-ayağına düştüler. Komşuları, ne de lütuf ve ihsan ıssı kişiyi seçmişsin de hizmet etmedesin; ne kadar büyük ve eşsiz bağışlayıcıymış diye yerlere kapanıyorlardı. Çoluğu-çocuğu, evimizi, narın içi gibi incilerle doldurdu; ev bu nimetleri, bu malları almıyor, bir başka ev bulmak gerek diyordu. Onlar, nimetleri sayıp dökerken, **H a b î b**, sanıyordu ki ona sitemde bulunuyorlar; onunla alay ediyorlar; bize bir hafta dedin, cuma günü vâde bulundun; cuma olunca da kaçıp gittin, şimdi geliyorsun demek istiyorlar. Darılmayın, sitemde bulunmayın bana demek isterken mekânsızlık bucağından bir ses geldi. Bu ses, öyle bir sestî ki insan, peri, meleğ, bütün âlem, bu sestîden hoşmadaydı, nâra atmadaydı; Rabbimiz demedeydi. O ses diyordu ki: Ey **H a b î b**'imiz, o padişahlar padişahının, noksanlardan münezze olan Tanrı'nın ihsanıdır; o ihsanı anlatıştır, alay değil, sitem değil bu sözler. Onlara gönderdiğimiz bütün o altınlar, inciler, kumaşlar, koyunlar, mumlar, senin kulluğunun karşılığı değil; ihsânımıza, keremimize göre bunlar, ancak onların nefis-köpeklerinin önüne, onların kavgacı, peşin peşin dileyen, kötü düşünceler besliyen nefislerinin önüne attığımız bir kemikten ibarettir; o kemikle oyalansınlar diye attık onları; çoluğun-çocuğun, bunlarla oyalansın da sana sarılarak namazdan, bizim tapımızdan alıkoymasın seni.

Ey nefis, sen o öküzden de betersin. Hani hikâye ederler, söylerler. Kıyılardan bir kıyıda yüce Tanrı bir öküz yaratmıştı, bundan altıbin yıl önce. Hergün tanyeri ağarınca o öküz uykudan uyanır. Görür ki kıyıdan uzanıp gözün varamayacağı yere dek giden ova yemyeşil otlarla dolmuş. Öylesine boy atmış yeşillik ki öküz içine girince kayboluyor. Öküzü men edecek kimsecik yok. Tek başına o otlarla dalar, bütün yeşilliği siler-sömürür. Öküz açlığı sözünü bu hikâye yüzünden söylemişler, bu çeşit açlığa, oburluk hastalığına bu adı demişlerdir. Gece olunca dek öküz, bütün o yeşilliği yer, öylesine semirir, şişer ki deme gitsin. Akşam namazı çağında ovaya bir bakar, bütün ovada bir tek ot bile göremez: kendi kendisine, doymam için bu kadar ot vardı; bugün hepsini yedim, karnımı şişirdim; âh, yarın ne yiyeceğim der. O kadar âh eder, yarının

gamını öylesine yer ki otlamaya başladığı zamandan önceki hâline döner, zayıflar: arıklaşır. Ben defalarca bu çeşit, yok yere gam yedim; yüce Tanrı, benim kötü zannıma aykırı olarak gene bu ovayı terü taze otlarla yemyeşil etti; bunca yıldır bu, hep böyle diye aklına bile gelmez.

O, noksan sıfatlardan tertemiz öylesine bir güç-kuvvet ıssıdır ki yardım sancağını dostlarına apaçık göstermiştir; öyle bir kahır ıssıdır ki düşmanlarına reddedilemez delillerini izhâr etmiştir. Öylesine bir lütuf ve kerem ıssıdır ki dostlarına yücelik ve kutluluk elbisesini giydirmiştir; öylesine bir adalet ıssıdır ki düşmanlarının başlarına taşlar yağdırmıştır; onları yerlere geçirmiştir. O yüce Tanrı, her şeyden haberi olan Allah elçisi **Muhammed**'e, Allah'ın rahmeti ve esenlik ona, vahiy göndermiş de demiştir ki: Ey **Muhammed**, ben ki yaratıcıyım, görünmiyen âlemde her bucakta yüzbinlerce define var, hazîne var ki her akli eren onu bulamaz.

Mahrem olmayanların gözlerindeki perde arttıkça artsın.

Dilediğimizi seçeriz; onun gönül evini gayb hazînelerinin anahtarı yaparız; üstüne sayısız nurlar saçarız; ona, sayıya sığmaz güzel şeyler ihsan ederiz; kötülüklerden kaçınıp çekinmeyi ona elbise olarak biçer, giydiririz; böylece de yaratılmamış olan söz, **"Doğru yolu gösterir kötülüklerden çekinenlere; öyle kişilerdir onlar ki gaybe inanırlar"**⁽¹⁴⁵⁾ diye onu haber verir. Onların elleri, gayb nimetine erişir; lütuflar, nimetler denizine dalarlar, önüne ön olmayış haremde üstünlük döşemesine ayak basarlar; sevgi kadehiyle ülfet şarabını içerler; devletleri yücelir, Ülker yıldızına baş çeker. Kalem, onların devletlerini Levh'e, **"Gerçekten de iyi kişiler elbette cennettedir, nimetler içindedir"**⁽¹⁴⁶⁾ diye yazmıştır. Bu seçişte hiç kimse bana îtirâz edemez; dilediğimi yüceltirim; dilediğimi alçaltırım. Derken birinin gönlünü ayıp heybesi yaparım; hiçbir şeyden haberi olmayış sürmesini gözlerine çekerim; o da, lanet olasıca İblis'in meyhanesinde kulluktan usanç bal şerbetini içer; **"Kötüler elbette cehennemdedir."**⁽¹⁴⁷⁾ Şeriata uymayı dileyenlere, tarîkate sâlik olanlara açılan kapıya hiçbir gece kapanmaz; çünkü bu kapının açılışı temeldendir; esaslıdır; birşeye ulaşma yüzünden, bir sebebe bulaşma yönünden değil. Gayb âleminden açılmıştır bu kapı, şüphe âleminden değil. Bir gerçek âlem yolcusuna, bir âşık, gizli şeyleri bilen Tanrı katından bir kapı açılınca da artık onun, parça-buçukları bile dosdoğru gitmesi, böylece de şu kendine tapan nefsin ucu-bucağı olmiyan denizinden kendisini kurtarması, parlaklığı, yardıma erişmesi olmiyan ve **"Ben sizin en yüce rabinizim!"**⁽¹⁴⁸⁾ diyen ve ben ben diye dâvaya girişen hevâ ve heves **Fir'avn**'ın dan ve nefis timsahının saldırısından halâs olması **"Allah ipine yapışın da kurtulun"**⁽¹⁴⁹⁾ hükmünce pek kuvvetli olan ipe sarılması, bu sözü diline virdetmesi, ben ben demeyi sözlerine başlangıç yapmaması gerektir; çünkü bu mahrum olusun tâ kendidir; benliğe, bencilığe düştü mü. mahrum oluşu, suç defterine yazmış olur; bu yazı yüzünden de **"Derken K a a r û n'u da, sarayını da yere geçirdik"**⁽¹⁵⁰⁾ âyetine uygun bir hale gelir; dünyâ ehlinden olur; cehennem havasına uçar-gider. Onlardan bir topluluk, uzaklık havasına düştüler; korkusuzluktan, pislikten helâli, temizi bıraktılar; kadehle, elbiseyle, köleyle, faydası az şeylerle, binek atlarla, şatafatlarla, lokmanın yağlısıyla, yemeğin tadıyla oyalandılar; sonunda da kendilerini cehennem ateşine attılar; cehennem odunu olup gittiler. **"Onlar tıpkı hayvanlar gibidir; hattâ daha da sapıktırlar, yol yitirmişlerdir."**⁽¹⁵¹⁾ **"Korkutsan da birdir onları, korkutmasan da; inanmazlar."**⁽¹⁵²⁾ Hâsılı kıyamet âleminde, **"Keşke toprak olsaydım"**⁽¹⁵³⁾ sözü, onların dillerine virdolur. Bir topluluksa suçlardan yüz çevirir; dünyâdan vazgeçer, halkla iyi geçinir. Fakat bu, Allah için değildir; onlara ibâdet ehli, şüpheli şeylerden sakınır kişiler denmesi içindir. Onların, bu sözün doğruluğundan haberleri yoktur; münafıklıkla bildik olmuşlar, eş-dost kesilmişlerdir; dünyâda mevki elde etmek için bu çeşit gösterişe ne lüzum var? **"O tıpkı köpeğe benzer."**⁽¹⁵⁴⁾ Halkın sunduğu ayranın parlaklığına kanmışlardır onlar; nefislerinin havasına uymuşlardır; şeriat dersine değil. **"Kim kötü bir yol-yordam korsa suçu kendisindedir ve onunla amel eden kişiyle beraber gene kendisine."** Kıyamette, itaat edenlere, kulluklarının, itâatlarının karşılığı verilecektir; oysa, **"Karanlıklar, karanlıklar üstüne yığılmıştır."**⁽¹⁵⁵⁾ batağında kalakalmıştır. Ne dünyâdan dilediğini alabilmiştir, ne âhiretten. Bu müflisler, özü doğru olanların ardından gelirler ve boyna **"Bizi de bekleyin; nurumuzdan alalım"**⁽¹⁵⁶⁾ derler; Onlara, **"Ardınıza dönün de bir nûr isteyin artık"**⁽¹⁵⁷⁾ diye cevap verilir. O topluluk, kendilerine tapanlardır. Kur'an-ı Kerim, tarikat ulusuna, şeriat müftüsüne der ki: **"Gördün mü dileğini ma'bûd edineni ve hâlini bildiği halde Allah tarafından sapıklığa terk edileni?"**⁽¹⁵⁸⁾ Bir topluluk da o dünyânın aklına sâhibdir; Öz temizliği kokusu onların burunlarına gelmiştir; o kokuyu almışlardır. Bunlar peşin elde edişi ayaklar altına atmışlar, özleri ebedîlik havasına erişsin ve yücelerden yüce cennet, dilekleri olsun diye kutsuz nefsi kahretmişlerdir. **"Orda nefsin istediği sizin içindir"**⁽¹⁵⁹⁾ sesi, bu topluluğun kulağına gelmiştir. Bu toplum, nefislerinin havasından geçmişlerdir ama abdallık mirasını da elde etmişlerdir. Hani, peygamberlik makamının başköşesine sâhib olan haber vermiş de **"Cennet ehlinin çoğu abdallardır"** demiştir. Bir bölük daha var ki nefislerinin dileğini ayaklarının altına atmışlar, dünyâyı da, dünyâ tadını da çiğnemişler, ezmişler; âhireti ve ebedîlik libâsını ellerinin tersiyle itmişler, dâvadan geçip gerçek mânaya sarılmışlardır. İşte bu bölük, gerçek yolun yolcularıdır; gerçeği tam dileyenlerdir; yüce ve noksanlardan münezzehe Tanrı'yı isteyenlerdir. Allah'ın

işıklarına dalmışlardır. Kimi, birlik güzelliğiyle var olurlar; kimi ihtiyaçsızlık sıfatının olgunluğuyla yok olurlar; varlıktaki yokluk lûtfunun tam içindedir bunlar; yokluktaki varlık kahrındadırlar. Bu bölüm peygamberlerdir: Allah'ın rahmeti hepsine olsun.

- (132) LVII, sûrenin 3. âyetinin tefsiri mealidir.
(133) XCIX, 7-8.
(134) LV, 29.
(135) LIV, 1.
(136) LXVIII, 51.
(137) LIII, 17.
(138) LIII, 14, 16.
(139) LIII, 9.
(140) XVII, 70.
(141) Bu cümle F.N.U. basımında var; bizde yok (metin, s. 39).
(142) VII, 172.
(143) VII, 198.
(144) II, 38.
(145) II, 2-3.
(148) LXXXII, 13.
(147) LXXXII, 14.
(148) LXXIX, 24.
(149) III, 103.
(150) XXVIII, 81.
(151) VII, 179.
(152) II, 6.
(153) LXXIII, 40.
(154) VII, 176.
(155) XXIV, 40.
(156) LVII, 13.
(157) Aynı.
(158) XLV, 23.
(159) XLIII, 71.

Allah lûtuflarının nurlarıyla bizi feyizlendirsin, maârifinin bir kısmını ihtiva eden

(Altıncı Meclis)

Hamd Allah'a, zıtlardan ve şekillerden münezzehtir, mukaddestir. Eşlerden-ortaklardan, benzerlerden arıdır. Yok olmaktan, zeval bulmaktan yücedir. Önüne ön olmadığı gibi sonuna da son olamaz. Gönülleri halden hâle evirir-çevirir. Zamanlan, kaza ve kaderi dilediği gibi tedbîr eder. Halleri dönderir; niceyebir, ne vakte dek denemez; önüne ön olmıyana bu çeşit söz söylenemez. Eşi-örneği yokken âlemi meydana getirdi; **Adem**'i ve soyunu-sopunu kokmuş, kurumuş balçıktan yarattı⁽¹⁶⁰⁾ onlardan cennetlikler var, cehennemlikler var; Tanrıdan uzaklaştırılmışlar var, Tanrı'ya kavuşanlar var. Onlardan, gerisin geriye gidiz şerbetini içen var; devlete eriş elbisesini giyen var. Yüceler yücesinin **"Yaptığı şeyden sorulmaz; onlardır sorumlu olanlar"**⁽¹⁶¹⁾ sözü, dilleri itirazdan keser, söyletmez. Rabbimiz, kendisiyle uğraşılmaktan yücedir; artık nerde kaldı halkın îtirâzı, nerde kaldı sorusu, suâli? Yaratıklar yoktu, sonra varlığa kavuştu, sonra harekete girişti, derken dağlar gibi onlar da yürümiye başlar; **"Dağları, yerlerinde duruyor sanırsın, oysa ki onlar kıyamette bulut gibi geçip giderler, dağılırlar; herşeyi adamakıllı, yerliyerinde halkeden Allah'ın işidir bu."**⁽¹⁶²⁾ **'Yoktur Allah'tan başka tapacak"**⁽¹⁶³⁾ **"Çok büyük bir Tanrıdır o."**⁽¹⁶⁴⁾ Bilgisizlerin meydana çıktığı, kâfirlerin ve sapıklığın üstün olduğu bir sırada **Muhammed**'i gönderdi; Allah'ın rahmeti ve esenlik ona. O da ümmetine, sözüyle, hareketleriyle öğüt verdi; onlara haram olan, helâl olan yolları açıkladı; her halde Allah yolunda savaştı; onun yüzünden bâtil denizi, bir görünüşten ibaret kaldı; çalışması gerçeği tam kıvamına getirdi, düzene soktu. Allah'ın rahmeti ona ve en hayırlı soy-sop olan soyuna-sopuna ve onunla inanarak görüşüp konuşanlara; arkadaşı olan ve ona bir çok mallar feda eden **Abu-Bakri's-Sıddıy k'a**, en korkulu zamanlarda ona tam bir itaat gösteren **Ömerü'l-Fârûk'a**, sabah-akşam Kuran okuyup duran, okumayı okumaya ulaştıran iki nur ısı **Osman'a**, putları kıran, bahadırları öldüren **Abû-Tâliboğlu Ali'**ye; gecenin karanlığı âleme yayıldıkça, gündüzün ışığı kılıç gibi parlayıp âlemi aydınlattıkça rahmet olsun onlara, hem de yalvarıp niyaz ederek dileriz bunu.

Münâcât:

Yârabbi, ey kullarını, yaratıklarını besleyip yetiştiren, öldürüp geliştiren, bizi, devlete erdirdiğin, vuslatına kavuşturmak için yetiştirdiğin kullarını besleyip yetiştirdiğin nurla besle, yetiştirip geliştir; ahırlarda beslenen öküzler, koyunlar gibi, yahut eti ve postu için beslenen hayvanlar gibi besleme, yetiştirme; sen düşmanları öyle yetiştirirsin. Duygularımızı, göke uçmak için bilgi ve hikmet yemiyle besle; boğazını kesmek için şehvet yemiyle değil. Oyunbaz felek geceleyin oynayanlar gibi, şu yıldızların hayâl cadın ardından gezeğen oyuncular çıkarmada; oyunlar oynatmada; biz de bu hengâmeye dalıp, bu oyunu seyretmedeyiz; böylece ömür gecemizi sona ulaştırıyoruz; ölüm sabahı gelip çatmada. Feleğin bu oyununun çağı geçiyor; bizse ömür gecemizi yele veriyoruz. Yârabbi, ölüm sabahı gelip çatmadan gönlümüzü şu oyundan soğut da bu seyir-seyrandan vazgeçelim; geceleyin yol alanlardan geri kalmıyalım; sabah olup tanyeri ağarınca senin kabul ediş yurduna ulaşalım. Yârabbi, senin bengisuyu muştulayan sesin, canların kulağına erişmiştir de hepsi de yola düşmüştür. Derken o upuzun çölde bengisuya susamışların önlerine şu âlem çıkıvermiştir de hepsi bu âleme üşüşmüştür. Kılavuzlar, suyu bilip tanıyanlar, bu su, bengisuya benzer ama değildir; bengisu ilerdedir, geçin burdan, yürüyün-gidin; bengisu öylesine bir sudur ki içen asla ölmez; onunla yeşeren ağaç asla sararıp solmaz; o bengisuyla gülen gül asla dökülmez; bu gördüğünüz su değil, ölüm suyudur. Kim bu geçişi yaşayış suyundan daha fazla içerse, o herkesten daha çabuk ölür; görmez misin ki sultanların, padişahların ömürleri kullardan

daha azdır. Hangi ağacın dalı bu sudan fazla içerse o dal daha tez sararır-solar. İşte şuracıkta, bak da gör; gül, bunu içti, buna kandı, terü taze bir halde gülümsemiye koyuldu; her çiçekten daha artık, bahçedeki gelinlerden daha fazla güleç bir hale geldi; ama o, hepsinden önce sararıp dökülür diye bağıryorlar. Bağıryorlar ama bu ses, pek az kişinin kulağına değdi; pek az kişi bu öğüdü duydu; pek az kişi adamlık edebildi de bu kapkara, bu bulanık suyu, adam olmyanlara bıraktı. Efendim, padişahım, bizi o az kişilerden et; bu bulanık sudan kurtar bizi; kurtar da öbürleri gibi karnı, yüzü şişmiş bir halde, bu kaynağın başında ölmeyelim ve bengisuyu aramaktan mahrum kalmıyalım.

Birgün, Allah rahmet etsin ona ve esenlik versin, **Peygamber**'den **Abû-Zerr**, **Mûsâ**'nın sahîfelerinde ne var, ne yazılı diye sordu. **Peygamber** şu yazılı dedi: Şaşarım o kişiye ki öleceğini iyiden iyiye bildiği halde nasıl olur da ferahlar? Şaşarım o kişiye ki cehenneme iyice inandığı halde nasıl olur da güler? Şaşarım o kişiye ki soru sorulacağını iyice bildiği halde nasıl olur da suç işler, kötülükte bulunur. Şaşarım o kişiye ki dünyânın sonu olmadığını, yokluğa döneceğini, ehlini yokedip gideceğini bildiği halde nasıl olur da dünyâya düşer, mal-mülk toplamaıya koyulur, ona güvenir?

Peygamber tapısının kullarından, peygamberlik eşiğinden fayda dileyenlerden ve bulanlardan, **Fütüvvet** odasının hizmetçilerinden bulunan **Abû-Zerr**, şöyle rivayet etmektedir: Birgün, din ehli ordusunun yüzünün suyu, yeryüzündekilerin sığınağı, güvenci, âlem dâiresinin merkez noktası, Âdemoğulları ağacının meyvesi. **"Ve elbette yakında rabbin öyle şeyler verecek ki sana, sonucu razı olacaksın"**⁽¹⁶⁵⁾ tuğrasını çeken, **"Noksan sıfatlardan münezzehtir kulunu geceleyin götüren"**⁽¹⁶⁶⁾ burakına binip seyrân eden, en yüce **"Sonra yaklaştı, yakınlıştı"**⁽¹⁶⁷⁾ makamına varan, dünyâ ve âhiret, ayağının altında. **"İki yay kadar kaldı araları, yahut daha da yakın"**⁽¹⁶⁸⁾ işaretini veren, bu ulular ulusu, **Mescidü l-Harâ'm'da, "Namaz kılan, rabbiyle gizlice konuşur, görüşür"** hücrelerinden dışarıya çıkmış, **"Her namazdan sonra duâ kabuledilir"** hükmünce duasını etmiş, **"Ben, Âdemoğullarının en ulusuyum, fakat övünmem"** tahtına kurulmuş, **"Tokluk benim övüncümdür"** yaygısını yaymış **"Adem de ondan sonrakiler de benim bayrağımın altındadır"** tahtına oturmuş, **"En önce benim nurumu yarattı"** yastığına dayanmıştı. Muhacirlerle ansâr, **"Seher çağlarında istiğfar edenler, yarlıganma dileyenler"**⁽¹⁶⁹⁾ topluluğu, geceleri ibâdetle, gündüzleri oruçla geçirenler, o ulular ulusunun çevresinde halka olmuşlardı. **Sıddıyk** gerçeği tasdiyk etmede sır incilerini deliyor; **Faruk** gerçeikle aslı olmyanı ayırdetmeyi düşünüyor; **Zin-nûreyn**, mezarın karanlığında bir aydınlık yer hazırlıyor; **Murtazâ** rızaâ kapısının halkasını çalıyor; **Bilâl** bülbül gibi **"Bizi ferahlandır ey Bilâl"** sözünü söylüyor; **Suha y b** vefa şarabı kadehini çekiyor; **Selmân** esenlik yoluna ayak basıyordu. Ben ki **Abû-Zerr**'im, onun ululuğunun yolunda zerre-zerre olmuşum. Neşe dilimi açtım da ey bizim ulumuz, ey ulular ulusu dedim; **Mûsâ**'nın sahîfelerinde ne var ki âşıkların gönüllerine ferahlık versin, özlem çekenlerin gönüllerine eş-dost olsun; bu çeşit ne var o kitapta? Ulular ulusu, ölümsüz diri olan Tanrının buyruğuyla herşeyin gerçeğini anlatmak hokkasından susmak kilidini açtı da dedi ki: Şaşarım o kula ki îman meydanına ayak basmıştır; cehenneme, cehennemın tabakalarına inanmıştır; **Mâlik**'le yardımcıların seslerini duymuştur; böyle olduğu halde şu belâ potasında, şu belâya uğrayış zindanında nasıl olur da bir hoş güler? Ey ulular ulusu dedim; faydalanılacak ikinci sözü de buyur. Dedi ki: Şaşarım o kula ki aziz ömrünü sona yetirmiştir de ölüme inanmıştır; ona bir azık düzmemiştir; mezardaki soruya da ikrârı vardır; fakat cevap hazırlamamıştır: iş böyleyken nasıl olur da sevinir, neşelenir? Üçüncü kez dedi ki: Şaşarım o kula ki yaptığı işlerin, söylediği sözlerin zerre-zerre hesaplanacağına. **"Artık kim bir zerre ağırlığı hayır yapmışsa görür onu"**⁽¹⁷⁰⁾ âyetine inanmıştır; adalet terazisinin asıldığını bilir: böyle olduğu halde nasıl olur da olmyacak işlerle oyalanır? Dördüncüsü şaşarım o kula ki dünyânın vefasızlığını görür; azizlerini toprağa verir; Kuran okuyanlardan **"Herkes ölümü tadacaktır"**⁽¹⁷¹⁾ âyetini de işitir, duyar; öyle olduğu halde bu kadar sevgiyle, bu kadar düşkünlükle, bu kadar hırsıyla dünyâ malını toplar; ölümlerin mezarlarını, kefenlerini gördüğü, dostların ayrılığını tattığı halde gönlünü mala-mülke, dünyâya nasıl verir? Ama dostlar kendisinden ayrılış acısını tatmışlar; oysa tatmamıştır bir gecelik bile; artık buluşmanın, kavuşmanın kadrini ne bilsin o adam? Derdi görmiyen melhemin kadrini nerden tanıyacak? Hayır-hayır a kardeş, çalış çabala da şu zindandan dışarıya çık; tövbe ayağını nedamet yoluna bas da bu dünya da, iki âlem de senin olsun. Hattâ bu sözün de yer mi? Himmetini bundan da yüceltir, din bineğini daha da hızlı sürersen dünyâyı seyretmekten vazgeçersin, âhireti seyretmeye de göz açamazsın; sonunda ululuk ıssının manevî cemâline kavuşursun; **Lâ** süpürgesiyle herşeyi süpürür-gidersin. Padişah ve şehzade olanın süpürgescisi olur elbet. **"Allah'tan başka yoktur tapacak"**⁽¹⁷²⁾ sözü de Tanrı tapısının has kullarının, o tapının padişahlarının süpürgescisidir; onların gözlerinin önünden iki âlemi de süpürür.

**Yoldan seni uzaklaştıran şeyden vazgeç; o söz ister küfür olsun, ister iman.
Seni yoldan, dosttan alıkoyan neyse bırak onu, ister çirkin olsun, ister güzel.**

**Bu yolu süpürüp silmekten başka bir çare yoktur;
Kemerini beline kuşanmış, başının üstünde, bu yolda bekleyip duruyor Lâ;
Lâ gönlüne girer de seni şaşkınlık yoluna düşürürse,
Sonra Allah'lık ışıyla İ I â yolundan gel Allah'a.**

Hakkın cemâlinden başka birşey görme; Hakk'ın sözünden başka bir-şey duyma da padişahın hasların hası olan kullarına katıl.

**Gül bahçesinde sevgiliyle bir yoluğrağına geldim;
Haberim olmadan bir güle gözüm düştü; bakiverdim;
Güzelim beni görünce dedi ki: Utan, utan;
Benim yüzüm burda; sense güle bakıyorsun.**

Doğrusunu Allah daha iyi bilir.

(160) XV, 26,28, 33 ve LV, 14.
(161) XXI, 23.
(162) XXVII, 88.
(163) XLVI, 19.
(164) XIII. 9.
(165)XCIII, 5.

(166) XVII, 1.

(167) LIII, 8.

(168)LIII,9.

(169)111.17.

(170)XCIX,7.

(171) III, 185; XXI, 35; XXIX, 57.

(172)XLVT1, 19.

Allah manevî gıdalarının nimetlerini bize tam olarak versin; faydalı sözlerinden (Yedinci Meclis)

Hamd ariflerin gönüllerini buyruklarına uyuş dolaylarında uçurana. Yapma buyruğuyla yapılmasını istemediği şeylerde de buyruklarına uydurup kullara kötülükler yaptırmıyana. Âşıkların gönüllerine sevgi şarabı sunup-sunup sarhoşluklarını gidermiyene. Boyuna anılışını ilham edene ve bu anıştan bir usaç meydana getirmiyene. Belâya uğrattığına, belâsına sabretmeyi göstererek sabredişteki acılığı tatlılaştırana. Zenginlik verdiği kişiye, lütuf ve ihsan bayraklarını dikip, lûtuflarına, ihsanlarına karşı, hamdetmenin, şükretmenin gerekli olduğunu anlatana. Noksan sıfatlardan arıdır o Tanrı ki sevdiklerinin gönüllerini, sevgisinin yatağı kılmıştır, durağı etmiştir; sevgisini de onların gönüllerinin tâ içine yerleştirmiştir. Ariflere birliğinin delillerini duyurmuş, bildirmiş, bu delillerle tevhidinin marifetini anlatmıştır. Ruhlara, cennet bağlarının, bahçelerinin tam ortasına uçmayı, onun ululuğunun cemâlini, büyüklüğünün kemâlini, seyretmeye özlem çekmeyi ilham eylemiştir. Bilirim, bildiririm ki Allah'tan başka yoktur tapacak; birdir, yoktur ona ortak; bu sözdür söyleyişi azabından, kahrından kurtaracak. Bilirim, bildiririm ki **M u h a m m e d** kuludur onun, elçisidir; onun şeriatıyla evvelki şeriatların hükümleri kalkmış-gitmiştir; peygamberliğiyle şeriat ıssı peygamberlerinin peygamberlikleri bitmiştir. Allah'ın rahmeti ona, soyuna-sopuna, onu inanarak görenlere, doğru yolu gösteren halîfelerine; bilhassa sözünde, inancında gerçek olan **A b û - B e k r i s - S i d d i y k'a**, özülle-sözülle doğruyla eğriyi ayırdeden **Ö m e r ü l - F â r u k'a**, kalbini Allah'ın marifet ışığıyla ışıklandıran iki nur ıssı **O s m a n'a**, ahlâkı yüzünden Allah razılığını kazanmış olan **A l i y y ü ' l - M u r t a z â'ya**, ümmeti arasından kendine seçtiği, böylece de zâtına yaklaştırarak, rahmetine mazhar kılarak halktan üstün ettiği **H a s a n'a**, **H u s e y n'e** ve bütün ona uyan muhacirlere, ansâra, sahabesine; hepsine de çok-çok esenlikler.

H a s a n - ı B a s r î dedi ki: **P e y g a m b e r'den** duyan topluluğun hepsi de dediler ki: Peygamber, Allah ona rahmet etsin ve esenlik versin; şöyle buyurdu: **"Yüce Allah der ki: Akli yarattığı vakit ona otur dedi; oturdu akıl. Sonra kalk dedi, kalktı. Sonra gel dedi ona, geldi. Sonra git dedi ona, gitti. Sonra konuş dedi, konuştu. Sonra sus dedi, sustu. Sonra bak dedi, baktı. Sonra bakma dedi, bakmadı. Sonra anla dedi, anladı. Sonra dedi ki: Üstünlüğüme, ululuğuma, büyüklüğüme, kudretime, kuvvetime, yüceliğime, anlam bakımından varlığımın üstünlüğüne, kudretim ve bilgimin arşımı kavrayıp kaplamasına, halkın üstündeki gücüme-kuvvetime andolsun ki bence senden yüce olan bir varlık yaratmadım; senden daha sevgili bir var halketmedim. Seninle tanırım; seninle bana kulluk edilir; seninle bana itaat olunur; seninle birşey verilir bana; senin yüzünden darılırım, azâb ederim birine. Sevab da sanadır. Mücâzat da sana. Allah da gerçek söylemiştir, Allanın elçisi de."**

O seçilmiş elçi, o kadri yüce sefir, **"Sonra yaklaştı, yakınlaştı"**⁽¹⁷³⁾ makâmına yaklaştırılmış olan, **"İki yay kadar kaldı araları, yahud daha da yakın"**⁽¹⁷⁴⁾ âyetiyle durağı bildirilen **M u h a m m e d M u s t a f â**, önce gelenlerin de hayırlısı, sonra gelenlerin de hayırlısı bulunan, peygamberlerin sonuncusu, varlıkların öz-özeti, apaçık delilleri gösteren, sonu, ucu-bucağı bulunmayan, kıyaslanamıyan bir deniz olan, **"Ona bir ışık verdik ki insanlar arasında onunla gezer"**⁽¹⁷⁵⁾ âyetiyle sâni övülmüş bulunan, cennetin, cennet bahçelerinin kilidi, sırlarda ve gerçeklerdeki remizleri açan; o, **"Gerçekten de biziz sana Kevser'i veren"**⁽¹⁷⁶⁾ fermâniyle âlemi aydınlatan ve aydınlanan şöyle buyurmaktadır; Allahın rahmeti ona ve tertemiz soyuna-sopuna; gerçek dileyenlere, aşkla çalışıp çabalayanlara şunu bildirmektedir: Gerçekten de yüce Allah buyurmuştur ki: Akli yaratınca, o önüne ön bulunmayan sanat ıssı, o her yerde hâzır ve nazır olan, o herşeyi gören ve duyan, o her dirinin, diriliği

kendisinden elde eden diri, o her muhtacın aciz çağında tapısına baş vurduğu daima işte-güçte bulunan ve hiçbir ân işsiz kalmıyan, o "**Şüphe yok ki biz, boyunlarına lâleler vurduk**"⁽¹⁷⁷⁾ hükmünce kahr ıssı olanların boyunlarını zincirlere vuran, din ve dindarlık mumuna düşman olanların can damarını "**Elbette şah damarını çeker koparınız**"⁽¹⁷⁸⁾ kılıcıyla kesen Tanrı, ululuğu arttıkça artsın, altın tacı olan akli yarattı ve "**Andolsun ki Âdemoğullarını yücelttik**"⁽¹⁷⁹⁾ âyetiyle kadirlerini yücelttiği Âdemoğullarının başına koydu. Akıl nedir? En ulu âlemin kandili, **Tûr-ı Sıynâ'nın**⁽¹⁸⁰⁾ nuru, "**Ve andolsun bu emin şehre**"⁽¹⁸¹⁾ âyetinde bildirilen şehrin adalet işlerini düzene koyan beyi, âlemler rabbinin tapısının adalet ıssı halifesi. Akıl nedir? Huyu güzel bir sultan, ondan başka yoktur tapacak hükmüyle varlığı-birliği bildirilen padişahın rahmet gölgesi heman. Akıl kimdir? Temizlik sofasının en üstün erleri onun yolunda oturmuşlardır: "**Dünyâ âhiretin tarlasıdır**" mallarına sâhib olanlar onun sayesinde yeyip içmekte, onun nîmetiyle geçinmektedirler. Bunlar akli pek fazla övmüşler, gönüldeki akli anlatıp durmuşlardır da demişlerdir ki: Akıl nedir? Zorlukların düğümlerini çözen; gönülde saklanan en gizli sır gelinlerini süsleyip bezeyen; canlara kılavuzluk edip tanyerlerini ağartan, sabahlan izhâr eden Hakka alıp götürülen bir manevî varlık.

Sırlardan birazcığı remiz yoluyla anlatılmıştır ya. Hak. varlık ovasının, bu kutluluklar güneşiyle aydınlanması için akli, mekânsızlık âleminde, gayb gizliliğinden meydana getirince varlıklara, aklın özünü, aklın gönlündeki şaşılacak, güzel ve eşsiz şeyleri bildirmek, o üstünlükle onu bütün varlıklardan seçip ayırmak istedi. Bu paranın başka mâdenlerle karışık olmadığını, temizliğini, kusursuz bulunduğunu anlamak, meydana çıkarmak için bir mihenk taşının bulunması gerek; aynı zamanda taşın tanıklığıyla beraber bu yüce paranın, bu lâtif ihşanın ağırlığının meydana çıkması için bir de terazi gerek. Onsekiz bin âlemde, hiçbir şey yoktur ki terazisiz üstünlüğü anlaşılabilsin, yahud tartılmadan bayağılığı meydana çıksın. Terazi, çarşılarda bulunan ve dükkânlarda asılı duran terazi değildir yalnız. Terazi Hakkın bir delilidir; Tanrının bir sırrıdır; bilgiden doğan bir anlayıştır ve bu terazi, rûhânî bir terazidir, gökten mîras yoluyla gelmiştir. Dünyâdaki bütün terazileri meydana çıkaran bu terazidir. Meyvaları tartmaya başka bir terazi gerektir; sözleri tartmaya başka bir terazi. Sözü doğru, yahud yalan, gerçek, yahud asılsız olduğu söz terazisiyle tartılıp anlaşılır. İnsanın neye değdiğini anlamak için başka bir terazi gerek, hayvana başka bir terazi. "**Ve melekler derler ki: Bizim hiçbirimiz yoktur ki onun malûm ve muayyen bir makaamı olmasın**"⁽¹⁸²⁾ hükmünce melekler için de ayrı bir terazi gerektir. "**Bizden temiz kişiler de var, böyle olmyanlar da**"⁽¹⁸³⁾ hükmünce cinler de ayrı bir teraziyle tartılır. "**O peygamberlerden bâzısını bâzısına üstün ettik**"⁽¹⁸⁴⁾ hükmünce peygamberlerin de ayrı bir terazisi vardır. Terazi, âlemde güneşten de daha aydın olarak meydana çıkar; çünkü yüce Tanrı onu güneşe eş etmiştir; güneşin yanı başına koymuştur onu. Güneş hangi derecededir, hangi yıldızla aynı hizaya, aynı dereceye gelmiştir, bunu bile teraziyle (gök terazisi demek olan usturlapla tartıp) anlarlar. Terazi, âlemi gökten daha fazla kaplar. Gök teraziye muhtaçtır, fakat terazi göke muhtaç değildir. "**Gökü yüceltti ve ölçüyü, teraziyi koydu; ölçüde, tartıda insafsızlık etmeyin**"⁽¹⁸⁵⁾ diye yüce Tanrı bildirmiştir bunu. Gökyüzü yücedir ama terazi gökten de yücedir; fakat gönül alçaklığı bakımından "**Teraziyi koydu**" tarzında yeryüzüne ait bir sözle bildirilmiştir; yeryüzüne indirilmiştir. Halka der ki: Ben yüce-yüce âlemden gelmişim. Ey terazi, ne iş için geldin sen? Terazi, kendilerine bir öz bulsunlar, ağırlaşınlar, ayak diresinler, oturamalı olsunlar diye akli-fikri hafif kişilere, akıllarının, fikirlerinin hafifliğini göstermek için geldim der.

Samançöpü gibi her yelden titrersen,

Dağ bile olsan bir samançöpüne değmezsin.

Ey terazi, neyle ağırlaşalım? denince de der ki: Değil mi ki derisiniz, bedensiniz, balçıktan ibaretsiz; şu halde kendinize bir öz, bir can, bir gönül peydahlamıya bakın. Peki, bu öz nerden meydana gelir ey terazi denince de der ki: Bütün bu otlar, bu buğday başakları, cevizler, iç taneli şeyler, ilâçlar, önce hep yerden yaprak olarak biter; bunlarda öz yoktur; içleri boştur. Sonra sıcaktan bunalmış, yürekleri yanmış kişilerin soluk almaları gibi bahar havasını alırlar, yeraltından su emerler, balçıktan suyu ayırdedip özlerine çekerler. Diri bir insan, içinde toz-toprak olan bardaktan, testiden su içemez. Yüce Tanrı otlara ne biçim bir güç-kuvvet vermiştir ki balçık içinde, yüzbin şeyle karışmış suyu süzüp arı-duru bir halde emerler; varlıklarını Tanrının o nimetiyle Özleştirirler, bezerler. "**Bilgi gönüllerinin yaşayışıdır, diriliğidir; amel de suçlara kefarettir**" hükmünce insanın özü için de bilgi yelini, kulluk suyunu göndermişlerdir. Yüreğin yanmışsa sen de ağaç gibi bilgi ve hikmet yelini çek; ciğerin yanmışsa susuzlar gibi kulluk bengisuyunu em; çünkü "**Bize kuşdili öğretildi**"⁽¹⁸⁶⁾ hükmünce bahar **Süleymân**'ı adalet tahtına oturmuştur. Bahar yaşayıştır, diriliştir, yel de onun tahtıdır. "**Ona yeli râmettik**"⁽¹⁸⁷⁾ denmiştir hani; bu suretle adaleti dünyâya yayar; güz

kâfirlerinin bağlarda, bahçelerde yurdedinmiş bulunanlara ettiği zulmü, o güzel yüzlülere adalet ve lûtuflarda bulunarak giderir ve çirkin zâlimlerden onların ölçlerini alır. Yerden biten her ot, her ağaç, vaktin bu **Süleymân**'ına karşı dile gelip, ağız açıp, bende bir öz var, bir meyva, bir iç var diye dâvaya girer; işte sürüp çıkan dalım buna tanıktır der. Bahar **Süleymân**'ı , her dâvanın bir ölçüsü vardır der, bir terazisi vardır.

Aşk dâvasında bulunmak, kolay;

Ama ona delil gerek, burhan gerek.

Ey ağızlarını açıp dâva dilini oynatan bitkiler der; işte terazi buracıkta; getirin, gelin de her davacının dâvasının doğruluğu meydana çıksın. O terazi hangi terazidir? Terazinin biri yeldir, biri su. Tohumu, meyvası olan, değeri bulunan, her boy atan bitkinin hüneri, özü bu terazilerle tartılıp meydana çıkar. Hiç bir ağacın hüneri dünyâda bir zerre bile gizli kalmaz. Ekşinin ekşiliği, **'Yüzler asılır, kararır'**⁽¹⁸⁸⁾ hükmünce meydana çıkar. Tatlı da **"Nice yüzler de o gün parıl-parıl yanar, güler, sevinir"**⁽¹⁸⁹⁾ hükmünce tatlılığını belirtir. O ağaçların kökleri yer altında, balçık karanlığında bir hünere, bir anlama sahipti; helâl ve temiz su emmişti; bulanık sudan çekinmişti. Onlar kendilerinde, başkalarının göremedikleri bir öz, bir hüner görmedeydiler, yazıklar olsun diyorlardı; yeraltında bu kadar hünerimiz olduğu halde, bu kadar usul boyumuz-posumuz, bu kadar güzelliğimiz bulunduğu halde başkalarının bundan haberleri bile yok; Tanrı bize bu kadar yardımlarda bulunmuş; başka kökler bunları bilmiyorlar; noolurdu, bir alış-veriş günü gelip çatsaydı da güzelliğimiz görünseydi, özümüz bilinseydi, başkalarının çirkinlikleri de meydana çıksaydı. Onlara gayb âleminden şöyle cevap gelmededir: Ey balçığa hapsedilenler, siz işinize bakın; hünerler elde edin; gönülleriniz kırılmasın; hünerlerinizin gizli kalacağından korkmayın. Bugün kendinizde gördüğünüz bu hünerler, bu meyvalar, sizin varlıklarınıza gelmeden önce bizim gayb âlemimizdeydi; onları sizin varlıklarınıza biz koyduk; onlardan sizin haberiniz bile yoktu; onlar size gelmeden, sizin varlıklarınızla karılmadan önce gayb denizinde parlayıp duruyordu bu inciler; bu topraktan yaratılmış varlıkların hazînelerine doğru koşuyordu bu inciler. Her hüner sahibinde bulunan, her sanatkârda, kuyumcu gibi, mücevherci, simya bilgini, kimya bilgini gibi her iş ustasında, her zanaat ehlinde, bilginlerde, işlerin gerçeklerini arayıp bulanlarda olan özelliği, o bilgiyi biz verdik; onlardaki bu özellik coşup dursun, hünerlerini meydana çıkarsınlar diye onu ihsan eden biziz; o coşup köpürmeyi de biz lütfettik, o arayıp bulma kaabiliyetini de; o yüzden onlar kararsız bir hale geldiler; yeni ergenlik çağına erişmiş kızlar gibi hani. Evlerinde çarşaf giyerler, yüzlerini süsler, aynaya bakarlar; perdeyi bir yana atmak, güzelliklerini hem ileri gidenlere, hem halka göstermek isterler; candan-gonülden derler ki:

İhtiyarlayınca bakılmaz ya bize;

Güzellik çağımız geçince kim bakar bize?

Ama saçları zincir gibi halka-halka olmuş güzeli de

Evde zincire vurup tutmıya imkân yoktur ya.

Bütün güzeller, bütün hüner sahibleri, güzelliklerini, olgunlularını göstermek için bir dükkân ararlar; o dükkânda hünerlerini ortaya dökmek isterler. Ama bu istek elbette hiçbir şeyden haberi olmayan sudan meydana gelmez. Derinin, etin, kemiğin hünerden, sanattan ne haberi olabilir? Hani bir tilki çayırılıkta gezerken bir yere asılmış bir kuyruk gördü. Burda dedi, mutlaka bir tuzak var; bu, bir avcının işi; çayırılıkta kuyruk bitmez ya; kuyruğun çayırda-çimende ne işi var? Şimdi insanın da bu çayırılığa benziyen varlığında, ancak et, deri, kemik meydana gelir; bu himmetlerin, bu isteklerin ne işi var orda? Bu istekler benim tertemiz sıfatlarımdan meydana gelmektedir. Esenlik ona, **Mûsâ** yüzbinlerce şaşılacak şey gördü; coştı; köpürdü, şaşırıp kaldı; onu bu âlemde âleme götürdüler. O âlem, yaşayış içinde yaşayıştı; ferahlık içinde ferahlık vardı o âlemde; ışık üstüne ışık, zevk üstüne zevk coşup dalgalanmada, görünüp parlamadaydı. Dedi ki: Yârabbi, biz şu âlemdeyiz; şehrimiz şu, mâdenimiz şu. Sonu bulunmayan bu mâdenden bizim varlığımızı ne diye tuttun da o yankesicilerin pazarına götürdün? Hikmet neydi ki böyle değer biçilmez bir inciye, o aşağılık âleme götürdün; bunun hikmeti nedir? Ululandıkça ululansın, Tanrı buyurdu ki: Ey **Mûsâ**, **"Ben bir gizli defineydim; derken bilinmeyi sevdim; beni tanımalarını diledim."** **Mûsâ** dedi ki: Sonu olmayanı nasıl tanırlar? Gökte uçan bülbül, **"Kızıl gül benim terimden yaratıldı"** diyeni nasıl bilecek; yanağı güzel güle karşı bülbül, nasıl sarhoş olup kendinden geçmez? O sarhoşluk yüzünden nasıl coşmaz da ağzından, kendisinden geçmiş bir halde nasıl binbir nağme çıkmaz, nasıl ötüp şakımaz? Bir

perdesi, öbür perdeye benzemiyen bu nağmelerle nasıl çileyip durmaz? Ey ebedî aşka tutulmuş bülbül, bu binbir perdeyi hangi anlamdan öğrendin: hangi çalgıcıdan geçtin? Bülbül der ki: Beni doğuran ana, anadan doğma bilgindir, ustadır; onların hepsi de bu çeşittir; bilgileri anadan doğmadır, akılları anadan doğma. Ben insanlık sıfatlarından olan erkeklikten, dişilikten doğmadım; gerçekten de ben, güle âşık oluş anasından doğdum. Aşkı da anadan doğmadır, aklı da anadan doğma. Ben ümmîyim. Ümmînin iki anlamı vardır: Birinci anlamı yazmıyan, okumıyandır. Halkın çoğu ümmî sözünden bu anlamı anlar. Fakat gerçeğe erenlerce, sözün, işin gerçeğini bilenlerce ümmînin anlamı şudur: Başkalarının elle, kalemlle yazdıklarını o, elsiz, kalemsiz yazar; başkaları olmuş, geçmiş şeyleri hikâye ederler; oysa gaybden bahseder; henüz olmamış ve gelmemiş, fakat olacak, gelecek şeyleri hikâye eder.

Canı olan, olmuş şeyi görür;

Olmamış şeyi görense bambaşka bir varlıktır.

Ey Muhammed, sen ümmîydin, yetimdin. Bir baban, bir anan yoktu ki seni mektebe götürsün, yazı ve hüner öğretsin sana. Bu kadar binlerce bilgiyi, irfanı nerden öğrendin? Varlığın başlangıcındanberi âleme gelen, âlemde olan herşeyi adım-adım, onların yürüyüş boyunca anlattın; herkesin kutluluğundan, kutsuzluğundan haber verdin; cennet bahçelerini ağaç-ağaç gösterdin; hurilerin kulaklarındaki küpelere varıncayadek haber verdin. Cehennem zindanlarını çukur-çukur, bucak-bucak anlattın. Alemin sonuna dek, sonu da yoktur ya, ne olacaksa hepsini ders halinde söyledin. Peki, bütün bunları kimden öğrendin, hangi mektebe gittin?

(**M u h a m m e d s. m.**) dedi ki: Benim kimim-kimsem yoktu, yetimdim; Kimsesizlerin Kimsesi hocam oldu benim; "**Rahman, Kur'ân'ı öğretti**"⁽¹⁹⁰⁾ hükmünce o öğretti bana. Yoksa bu bilgiyi halktan öğrenmiye kalksaydım yüzlerce, binlerce yıl gerekti; öğrensem bile bu bilgi, taklitle elde edilmiş olurdu; onun anahtarları, bilenin elinde olamazdı. Eklenti-bağlantı olurdu bu bilgi, özden meydana gelmiş bir bilgi olmazdı. Böylesine bilgi, bilginin yazısı, çizisi, şekli olurdu; bilginin gerçeği, özü-canı olmazdı. Herkes divara bir şekil çizebilir; o şeklin başı olur; fakat akli olmaz. Gözü olur; fakat görgüsü olmaz, eli olur; fakat vergisi-ihsânı olmaz. Göğsü olur; fakat gönlü olmaz. Elinde kılıcı olur; fakat kılıç vurması olmaz. Her mihraba bir kandil resmi yaparlar; ama gece oldu mu bir zerrecik bile aydınlık veremez. Divara ağaç resmi yaparlar; ama silkilip meyvası düşürülemez, devşirilemez. Divardaki resim böyledir ya; ama gene de zindanda doğmuş olan, halkın topluluğunu, güzellerin yüzlerini görmemiş bulunan kimse için faydasız değildir. O zindanda, kapıda, duvarlarda resimler görür, güzellerin yüzlerini, padişahları, gelinleri, padişahların süsünü-püsünü, tahtını-tacını, meclislerinin şeklini, çalgıcıları, rakedenleri seyrederse, insan olduğundan, aynı cinsten bulunduğu sorup soruşturur, zindanın dışında bir âlem olduğunu, şehirlerin bulunduğunu, bu kadar güzel kişilerin, oraya resimleri yapılan bu çeşit meyvalı ağaçların varlığını anlar, içine bir ateştir düşer; âlemde der, bunca şeyler var da biz. diri-diri mezara gömülüp kalmışız; bir nâra atar ve zindandakilere der ki:

Ey toplum, şu olaylar yurdundan çekinin;

Kalkın, yüceler âlemine doğru çıkın yola.

Bedenlerinizde olgunluğa ulaşmış bir can var;

Artık siz de kısa kesin beden lâkırdsını.

İsâ gözünüzün önünde oturmuşken

Eşegin nalına kulluk etmenize nasıl razı oluyor gönülleriniz?

Ey tertemiz canlar, şu toprak yığınlarında,

Cehennemliklerin duyguları gibi niceyebir kalıp duracaksınız?

Ey diri kişilerin oğulları, şu topraktan baş çıkarın diye

Nice demdir ki devlet davulunu çalıp duruyorlar.

Ey dünyayı görmemiş mahpuslar, bir çâreye baş vurmuyorsunuz; hiç olmazsa şu güzel, şu şaşılacak şekilleri görün; onları bir seyredin. Elbette şu şekillerin bir gerçeği vardır. Çünkü hiçbir yalan yoktur ki doğrusuz olsun. Nerde bir yalan söylerlerse, duyanın doğru bellemesi, doğru sanması için söylerler. İşiten, doğruyu da görmüş olmalı ki bu yalanı doğru yerine kabul etsin. Kalp parayı, müşteri, geçer gümüş para sansın diye sürerler. Bu istekle sürerler ama müşterinin de geçer, ayarı tam parayı görmüş olması gerekir

ki o kalpı geçer para sanıp alsın. Nerde bir yalan varsa, orda bir gerçek de vardır; nerde bir kalp varsa, orda ona benzer bir geçer para da vardır. Nerde bir hayâl varsa, orda bir gerçek de vardır. Şimdi, bir zindana benziyen bu geçici dünyâmın duvarında görünen, derken yok olup giden şekiller de böyledir. Bunca binlerce kişiyle âlemde dosttun; onları hısım bilmıştın; onlara sırlarını söylemiştin. Şimdicek onların şekilleri geçti-gitti. Yürü, git mezarlığa; mezarların taşlarını al, kerpiçlerine bak; şekilleri, göreceksin ki mahvolmuş-gitmiş. Adamakıllı bil ki o güzel şekiller, dostların bulunduğu zindanın dışındaki şekillerin vuruşundan ibarettir; hani **"Kalan temiz işler hayırlıdır"**⁽¹⁹¹⁾ denmiştir ya; bu kalan suretler nerededir? **"Rabbinin katında"**⁽¹⁹²⁾ Senin rabbin olan zâtın, soluktan soluğa seni yetiştirip besliyen, geliştiren olgunlaştıran zâtın katında. Bunun anlatılması uzun sürer; gel de sözü kısa keselim; şu zindanı delelim de o şekillerin gerçeklerinin bulunduğu yere, âşık olduğumuz o gerçeklerin bulunduğu makaama varalım. Tekrar oraya varınca **Mûsâ** gibi bengisuda dalgalar yutarız; balık gibi de o yaşayış denizine, neden dalgalandın da bizi balçık kuruluşuna attın; sende böylesine bir rahmet varken neden bu merhametsizlikte bulundun ey merhametsizliği bile âlemdeki merhametlilerin merhametinden daha tatlı olan deriz. O da cevap verir de buyurur ki: Ben bir gizli defineydim; gayb perdesi ardında, mekânsızlık halvetinde, varlık perdelerinin ardında gizlenmişim; güzelliğimi, ululuğumu bilmelerini, benim nasıl bir bengisu olduğumu, ne biçim bir kutluluklar kimyası bulunduğumu görmelerini istedim. Onlar da derler ki: Biz bu denizin balıklarıyız; önce bu yaşayış denizindeydik; bu denizin ululuğunu, bu denizin lûtfuyla da bizim, bu sonsuz kimyanın iksirini kabul edecek varlıklar olduğumuzu, bu yaşayış kimyasının yüceliğini, üstünlüğünü biliyorduk. Bu denizin balığı olmaları bunları söylüyorduk ama, ne kadar söylersek söyleyelim, onlar duymadılar, görmediler, bilmediler bunu. Önce de bunu duyup bilen, anlıyan biziz; sonra da. Bu yüzden define de biziz. Bu kadar uzun gurbeti, **"Bilinmeyi sevdim"** hükmü yüzünden diledim; peki, değil mi ki define de biziz, bilen-anlıyan da biziz; **"Bilinmeyi sevdim"** hükmü kime? Cevap geldi de dendi ki: Ey balıklar, balık suyun kadrini bilir, suya âşıktır, ona ulaşmaya çalışır, çabalar ama dalganın karaya attığı, uzun zaman sıcak toprakta, sıcak kuru yerde, sıcak kumda, **"Ne ölür gider orda, ne yaşar"**⁽¹⁹³⁾ hükmünce yanıp çırpman balığın yanışında, denizdeki balığın yanışı, onun can verışı, feryâd edişi, kan ağlayışı yoktur. Denizden ayrı düşen balık ne ölür, ne dirilir ama yaşayıştaki tadı tattığından da denizin ayrılığına dayanamaz. Şimdi yaşayış tadını tadan, o denizi gören kişi, yaşayış denizinden ayrı kalınca nasıl olur da yaşayış tadını bulabilir?

**Bir gececik onunla buluşma şerbetini içen kişidir ki,
O şarap bitince mahmurluğun eziyetini bilir, anlar.**

Denizsiz yaşamadığı gibi denize erişmek umudu oldukça ölünemez de.

**Sanki bağda-bahçede sararıp solmuşum ben;
Sapsarı yüzümle safrana dönmüş gibi.
Seninle buluşmak umudu bırakmıyor beni yoksa,
Hiç aldirmeden kendimi öldürür-giderim ben.**

Ama deniz de **"Kendinizi öldürmeyin; çünkü o, size pek acır"** ⁽¹⁹⁴⁾ der. Hani definemi meydana çıkarmak istedim dedim ya; bundaki bir hikmet de sizin defineyi tanımak, hazineden anlamak kabiliyetinizi meydana çıkarmaktır der. Bu denizin arılığını, temizliğini meydana çıkardığım gibi şu balıklardaki yüce himmeti, şu balıkların yetişmesindeki lûtfu, şu yaratıklardaki olgunluğu da meydana çıkarmak istedim; böylece de kendilerindeki vefayı görsünler, himmetleri meydana çıksın dedim. **"Elif, lâm, mîm, insanlar sanırlar mı ki inandık desinler de öylece bırakılsınlar, sınanmasınlar?"**⁽¹⁹⁵⁾ Yüzbinlerce yılan var ki hepsi de balığım diyor; görünüşte balık, gerçekteyse yılan.

**Temiz kişilerin canları temiz gıdalar yer;
Yılansa yel yer, toprak yer.**

Yel, toprak, balığın gıdası değildir. Uzaktan gördüğün hayvanın köpek, yahut ceylân olduğunu bilemezsin; fakat kemiğe doğru giderse ceylân değildir. Şeriatta bir mesele var: Kurt ceylânla çiftleşse de bir yavruları olsa bu yavruya ceylân mı diyelim, kurt mu diyelim? Bu mes'eledede bilginlerin ayrı-ayrı sözleri

vardır ki bu sözler medresede tartışılabilir. Ancak doğru hüküm şudur: Onun önüne bir demet ot atarız, bir avuç da kemik. Başını çevirir de ota varırsa ceylândır; kemiğe yönelirse kurt sayılır; böyle olunca da hangi suya başını soksa, dişini değdirse o su pis olur; çünkü kurt da köpektir: ancak dağda-ovada yaşar. Şimdi yılanın gıdası yeldir, topraktır. Kötülüğü fazlasıyla buyuran nefsin gıdası da yeldir, topraktır. Hangi yeldir, hangi topraktır o? Dünyânın yağlı-ballı lokmasıdır; bunlar da topraktan meydana gelmiştir; ancak Tanrı bunlara bir renk vermiştir. İstersen sonuna bak; sonunda onlar da toprak olur-gider; o şekil, o renk ondan geçerir. Şimdi ekmeğin, etin, şu kara renkli bir yığın topraktan ibaret olduğunu değil mi ki bildin, yılan değilsen bunlardan başka bir yem bir yiyecek ara. Bir de yılanın gıdası yeldir dedik ya; hangi yeldir? Beylik, zenginlik mevkiine erişme yeli. İnsan şu ekmeği yedi de doydu mu, başında zenginlik yeli eser; bizim aslımız şudur-budur, biz şu denli saygı değerdik demiye başlar; mevki, ululuk dilemiye düşer; derken o yılan nefis bu topraktan, bu yelden fazlasıyla ele geçirdi mi de **Fir'avn** gibi ejderha olur gider.

Sana aykırı davrananlar karıncalardı; yılan kesildiler.

Yılan kesilen karıncaları yoket-gitsin.

Onlara bundan fazla mühlet verme, aman verme;

Çünkü zaman geçtikçe yılan, ejderha olur.

Şimdi, inananlar tam yılan olmadıkları gibi tam balık da değildirler; Yılanbalığıdır onlar; sağa düşen yarı bedenleri balıktır; sola düşen yarı bedenleri yılan. Bir ân gelir, sağ yanları onları denizi arayıp istemiye çeker; bir ân gelir, sol yanları onları dünyânın yeline, toprağına çeker.

Biz dilemekteyiz, başkaları da dilemekte;

Bakalım, baht kime yardım edecek, kimi sevecek?

*

Âdemoğlu şaşılacak bir macundur;

Üstünlerden de üstün olduğu halde aşağılık âlemindedir.

Şimdi şu yarısı çalışmaya girişti mi, girişir; bunu yapan, yaptırın akıldır. **"Gerçekten de yüce Allah akli yaratınca ona gel, dedi geldi; dön, git dedi; dönüp gitti."** Bu akla yüzünü bana çevir dedi; çevirdi. Ey akıl dedi, bana yüzünü dön. Akıl, buyruğuna uyarım dedi, yüzünü döndü. Buyruğa uyup yüzünü döndürmek, ona yüz tutmaktır, ona dönmektir. Görmez misin? Meleklerle, bana secde edeceğin yerde **Adem'e** secde edin buyurdu. Bu, görünüşte Tanrıya kulluktan kaçınmak, ona ardını dönmektir; Tanrıdan başkasına yüz döndürmektir ama, değil mi ki buyrukladır, Tanrıya yüz tutmaktır; hattâ bundan da büyük bir iştir bu. Neden bundan da büyük bir iştir? Şundan dolayı ki onlar yıllarca Tanrıya secde etmişlerdi; yabancı, ondan başka bir varlık var mı, anlıyamamışlardı; **İblis'**le aynı kâsedden yiyorlardı; onunla aynı hırkaya bürünmüşlerdi. Şu bir ân Tanrıdan yüz çevirip **Adem'e** yüz tutmaları dolayısıyla ayırdetme libâsına nail oldular; yabancıdan ayrıldılar. **İblis'**, görünüşte Tanrıya arka çevirmedi; başkasına secde etmek hususunda Tanrıdan utandı; ama Tanrının buyruğuna arka çevirdiğinden, Tanrı buyruğunu ardına attığından baktı, gördü ki kendi yüzü arka kesilmiş, meleklerin arkalarıysa yüz olmuş-gitmiş. Şimdi ey inanmış kul, senin yarın yilandır, yarın balık. Bir ân yüzünü balığa tut ki onun yüzü bizedir; bir ân da iş-güç için yüzünü döndür. İlki nedir? **"Ancak sana taparız, sana kulluk ederiz"**⁽¹⁹⁶⁾ hükmüne uymaktır; senin buyruğunla, senin kulluğuna uymuşuz, onunla meşgulüz demektir. **"Ve ancak senden yardım dileriz."**⁽¹⁹⁷⁾ Yâni gene senin buyruğunla, kulluğuna arkamızı çevirdik; kulluğa yüz tuttuk; kötülüğü fazlasıyla emreden nefsi adam etmiye uğraşmadayız; çünkü onun arkası senin kapmadır; çünkü sen, müslümanlık kuvvetlensin diye kâfirlerden haraç alındığı, haraç verenlere dokunulmadığı gibi bunu da sebep etmişsin, bizden haraç almada. Şu söylediğim yılan ve balık iki sıfattır. Bu iki sıfatın biri, onun ayağının bağıdır; öbürü ayağı. Ayağı olan sıfat, kendi cinsine çektiği beslediği özlemdir; ayağına bağ kesilen sıfat, onun toprakla olan hisimliliği, yakınlığıdır. Çünkü yüce Tanrı önce bir inci yarattı. Ona baktı; inci utancından su oldu; o su denizi meydana getirdi. Deniz içten içe coştı-kabardı, köpüklendi, köpüğü toprak oldu, yer oldu. Bu yüzden toprak da sudan doğmuştur. Bu yakınlık, bu bağlantı, onu ayağının bağıdır. Ey katre,uyan; bu bağa, bu yakınlığa aldanma ki bir çok katreler bu bağa aldandılar da denizi aramaktan vazgeçtiler. Ne mutlu o kişiye ki demir, yahud tahta bir bağla bağlanmış olduğu halde onu kırmıya, atımya uğraşır. Altın bağla bağlanmış olan altını sever; mücevherden yapılmış bir bağla bağlanan, mücevhere yapışır, onu sever. Şimdi sel gibi akıp birlik denizine giden katre, inanmış kişinin canıdır; sel gibi akıp gider; **"Gerçekten de ben rabbime gidiyorum"**⁽¹⁹⁸⁾

hükmünce birlik denizine kavuşur. Dayancım onadır ve o yeter bana. Allah daha iyi bilir.

Her mekânda övülen, her dilde anılan Allah'a hamdolsun ki

" M e c â l i s " yediyüz elli üç yılı rabîulâhırının ilk

günlerinden salı günü yazılıp bitti. Rahmet,

A d n â n'ın sulbünden gelen şeriat ıssı

peygamberi M u h a m m e d'e onun

cömerd ve zamane kötülüklerinden

tertemiz sahabesine.

Allah'tır kerem ve lütuf ıssı.

6 Zilkade 1384 ve 10 Mart 1965

- (173) LIII, 8.
(174) LIII, 9.
(175) VI, 122.
(176) CVIII, 1.
(177) XXXVI, 8.
(178) LXIX, 46.
(179) XVII, 70.
(180) XCV, 2.
(181) XCV, 3.
(182) XXXVII, 164.
(183) LXXII, 11.
(184) II, 253.
(185) LV, 7-8.
(186) XXVII, 17.
(187) XXXVIII, 36.
(188) LXXV, 24.
(189) LXXV, 22.
(190) LV, 1-2.
(191, 192) XVIII, 46.
(193) XX, 74; LXXVIII, 13.
(194) IV, 29.
(195) XXIX, 1-2.
(196) I, 4.
(197) I, 4.
(198) XXXVII, 99.

Mecâlis-i Seb'a'da Geçen Hadisler

I

1. "Ben kıyamet günü Âdemevlâdının efendisiyim; fakat övünmem. Livâul-hamd benim elimdedir; fakat övünmem. Oğün Âdem de, ondan başkaları da, bütün peygamberler, benim sancağımın altındadır; fakat övünmem. İlk şefaati eden, ilk olarak şefaati kabul edilen benim; fakat övünmem."

Câmi'al - Sagıyr, I, s. 90.

2. "...Ben savaş peygamberiyim, savaşla gönderildim; ekin ekmek için gönderilmedim."

C. I, s. 90.

3. "Ümmetimin değerden düşmesi..."

Bu hadîsi bulamadık. "Müslümanlıkta, iyi bir gelenek koyup gidene, ondan sonra o geleneğe uyup ona göre iş işleyene verilen ecir verilecek, o geleneğe uyanların ecirlerinde de bir eksiklik olmayacaktır..." mealindeki hadîs, meal bakımından buna uymaktadır.

Müslim, III, s. 87; VIII, s. 61.

4. "Sen olmasaydın, sen olmasaydın gökleri yaratmazdım."

Mevzu olmakla beraber anlam bakımından doğrudur. Daylamî, İbni Abbâs tan marfûan "**Cebrail bana geldi de dedi ki: Ey Muhammed, sen olmasaydın cennet yaratılmazdı; sen olmasaydın ateş yaratılmazdı.**" hadîsiyle İbni Asâkir'den, "**Sen olmasaydın dünyayı yaratmazdım**" hadîsi rivayet edilmiştir.

Mavzûât, s. 67 - 68.

5. "Arapçayı en iyi konuşanınızım; Kureyş boyundanım ve dilim, Bakroğlu Sa'doğullarının dilidir."

C. I, s. 90.

6. 1. hadîse b.

7. 'Yokluk benim övüncümdür.'

Safinat al - bihâr, II, s. 378.

Yokluğu yeren hadîslerle karşılaştırıyor ve bu yokluğun, Tanrı ya karşı duyulan aciz ve yokluk olduğunu söylüyor; mevzu' diyenlerin bulunduğunu da kaydediyor. Aliyy al - Kaarî, mevzu' olduğunu söyler.

Mavzûât, s. 57.

8. "Gerçekten de Müslümanlık garîb olarak başlamıştır; garîb olarak döner; ne mutlu garîblere."

Müslim, I, s. 90; C. I, s. 65.

9. "Gerçekten de ulu Allah güzeldir; güzelliği sever ve kulunun üstünde, verdiği nimetin eserini görmeyi de sever; asık suratlılığı, yüz ekşitmeyi sevmez."

C. I, s. 58.

10. "İşlerin hayırlısı, ortalama olanlarıdır."

Kûnûz al - hakaayık, II, s. 53.

11. "Biz peygamberler topluluğu, halka akılları mîkdârınca söz söyleriz."

İhya hadîslerinden: Ahâdîs-i Masnavî, s. 38.

12. H. Peygamber'in mucizeleri arasında avucuna aldıkları çakıltaşlarının teşbih ettiği rivayet edilmiştir.

Safînat al - bîhâr, I, s. 281.

13. "Hamza ve onu öldüren Vahşî cennettir."

Safînat al - bîhâr, I, s. 513, II, s. 637 - 638.

Vahşî, H. Peygamberin amcası Hamza'nın kaatilidir. Onu Uhud savaşında şehîd etmiş, sonradan Müslüman olmak isteyince tövbesinin kabul edilmeyeceğinden korkmuştu. Metinde geçen âyetin bu sebeple indiği rivayeti vardır. H. Peygambere, bu âyetin anlamının yalnız ona, yahut bütün inananlara şumûlû sorulunca, umûma şâmil olduğunu buyurmuştur. Ancak bu âyet Mekke'de inmiş, Vahşî, Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuş bulunduğundan bu rivayetin doğru olmaması gerekir; yalnız âyetin, Vahşîye okunmuş olması ihtimâli vardır. Vahşî, Abû-Bakr zamanında, yalancı peygamber Musaylima'yı öldürmüş, insanların hayırlısını ve şerrini öldürdüm diyerek bu katlin sevâbımın, öbürüne bedel olmasını niyaz etmiştir.

Macma'al - bayan, VIII, s. 503.

16. "Size dünyâdan çekinmenizi tavsiye ederim..."

Nahc al - balagadaki bir hutbeye pek benzer, s. 339.

17. "Bir kadın, bir konakta bir erkekle beraber kaldı mı, üçüncüleri şeytandır onların."

Kunûz, II, s. 201.

18. "Allah adıyla başlanmayan her hayırlı işin sonu gelmez."

C. II, s. 77.

II

19. "Kim suçların, isyanların..."

C. II, s. 155.

20. "Ben gönderilmeseydım..."

K. II, s. 151.

21. "Gerçekten de şeytan..."

C. I, s. 68.

22. "Zenginlik gönül zenginliğidir; mal zenginliği değil."

Bu mealde hadîsler vardır.

C. II, s. 61, 112; K. II, s. 121.

23. "Gerçekten de ben, Yemen tarafından Rahman kokusunu duymaktayım..."

Müslim, I, s. 51-53; Ahâdîs-i Masnavî, s. 73.

24. "Kula üç soru sorulmadan bir adım bile atamaz..."

Ahâdis-i Masnavî, s. 85.

III

25. "Birgünün sabahında Hârise'ye dedi ki:..."

Maâhiz-i Kasas ve Tamsîlât-ı Masnavî. s. 35-36.

Mesnevî'nin I. cildinde çok güzel bir tarzda anlatılır. Harise bin Surâka, Bedirde şehîd olan sahabedendir (Safînat al-bihâr, I, s. 241).

.

26. "Sabır genişliğin anahtarıdır."

Bu mealde hadîsler olduğu gibi (C. II, s. 41), Kunûz al-hakaayık'ta, **"Allah'tan, genişliği, sıkıntının, darlığın geçmesini beklemek ibâdettir"** mealinde de bir hadis vardır (I, s. 120).

27. "Gönülleriniz yumuşadı, gözleriniz yaşardı mı..."

C. I, s. 40.

28. "Gerçekten de Allah, inanmış kulunun tövbe edişini sever..."

Esenlik ona, Abû-Ca'far (İmâm Muhammad al-Bâkır - vefat 114 H.), gerçekten de Allah, bineğini, azığını karanlık bir gecede yitirmiş, sonra da buluvermiş kulun sevinmesinden daha artık, kulunun tövbesine sevinir buyurmuştur.

Safînat al-bihâr, I, s. 127.

IV

29. "Allah'ın öyle büyük ve dereceleri yüce kulları vardır ki..."

"Yüce Allah'ın öyle kulları vardır ki insanları yüzlerinden tanırlar". "Yüce Allah'ın öyle kulları vardır ki onları, kulların ihtiyaçlarını gidermeye memur etmiştir; insanlar, hacetleri olunca onlara kaçar, sığınır; onlar, Allah'ın azabından emindirler" ve "Yüce Allah'ın öyle kulları vardır ki onları, kulların faydaları için nimet vermek üzere özelleştirmiştir; ihsanlarda bulundular mı, onları faydalandırırlar; o faydaları men'ettiler mi de men'ettiklerin-den alırlar, başkalarına verirler" mealinde hadîsler vardır.

C. I, s. 78.

V

30. "Ben peygamberdim, Âdem'se canla kalıp arasındaydı."

C. II, s. 81.

31. H. Peygamber'in atası Abdülmuttalib, Peygamber çocukken onu kucağına alıp yağmur dilemiş, yağmur yağmıştı. Amcaları Abû-Tâlib de aynı şeyi yapmıştı.

Saffinat al-bihâr, I, s. 633.

32. "Bilgi gönüllerin yaşayışıdır..."

Bu mealde birçok hadîsler vardır (Abdübâki Gölpınarlı: Hazreti Muhammed ve Hadisleri, III. basım, s. 28-44).

33. "İnsanlar iki çeşittir..."

C. II, s. 175.

34. "Cennet bahçelerinde yayılın, oralarda gezip tozun..."

C. I, s. 29. Bu mealde iki hadîs var.

35. "Kim bilgiyi ve bilginleri severse..."

Buna benzer bir hadîs var. K. II, s. 118.

36. "Kim bir kötü yol-yordam korsa suçu kendisinedir ve onunla amel eden..."

Müslim. III, s. 87.

37. "Cennet ehlinin çoğu abdallardır."

C. I, s. 44.

VI

38. "Abû-Zerr, Musa'nın sahîfelerinde ne var; ne yazılı diye sordu..."

"Ölüm onu arayıp dilemekteyken dünyâyı arayıp dileyene şaşarım..." diye başlayan bir hadîse benzer.

C. II, s. 49.

VII

39. "Yüce Allah der ki: Aklı yarattığı vakit..."

Al İthâfât al-saniyya fil Ahâdîs al-Kudsiyya, s. 178-179.

40. "Dünyâ âhretin tarlasıdır."

K. II, s. 67.

41. "Ben bir gizli defineydim..."

Hadîs-i Kudsi olarak rivayet edilen bu söz, mevzu' olmakla beraber meâlen doğrudur.

Mavzûât, s. 62.

Metindeki Şiirler

I

"Sen temmuz ayında, Nîşabur'da kar satan..."

Senâî: Hadîkat ai-hakıyka ve Şarîfat at -tariyka; Müderris Radavî basımı; Tehran -Çap-hâne-i Sipihr. Hikâyet-i merd-i yah-furûş... s. 419.

"İşi bozulup şaşırın kişinin..."

Rubâî veznindeyse de kimindir; bulamadık.

"Yoluna gül bahçelerinin..."

Bulamadık.

"İşlediği işlerde inad eden kişiyi..."

Bu da öyle.

"Biz gece yolcuları..."

Öyle.

"Hakikat erinin..."

Öyle.

"Sen bana bir yürek ver de..."

Hadiyka vezninde.

"Okluğumu, senin oklarınla..."

Hadiyka vezninde.

"Ay yüzlüm geldi mi, ben kim olabilirim ki?"

Senâî: Divan, Mudderris Radavî basımı, 1320 şemsî hicrî, Tehran, Çap-hâne-i Şirket; s. 678.

"Tek olur, birliğe ulaşırsan..."

Bulamadık.

"Sevgili, öyle darma-dağın geldi ki..."

Mevlânâ'nın bir rubâîsi. Abdülbâki Gölpinarlı: Rubailer, İst. Remzi K. 1964. S harfi, Rubâî: 8 s. 125.

"Halktan gelen zevkten..."

Dîvân-ı Kebîr tere. İst R.K. c. II, 1958, s. 153, beyit 1227.

"Yüzüne karşı..."

Senâî: Dîvan, Behramşâh'a övüş; s. 490, gazel, beyit. 1,7.

"Bilgin kişinin varlık..."

Rubâîdir; kimin olduğunu bulamadık.

"Yûsufumun kokusu duyuldu mu..."

Attâr: Dîvan; Said Nafîsî'nin düzeltme ve önsözyle. Tehran. İkbâl K. 1319, s. 144, 145; beyit. 1, 10, 12, 8, 9 ve bâzi cüz'î farklarla gene 10

"Bu konağın malı, mülkü..."

Kimindir; bulamadık.

"Bir Zenci, yolda bir ayna buldu..."

Hadîka, s. 290-291.

"Gündüz pek aydıdır..."

Senâî: Divan, kasideler, s. 150; beyit 10, 11.

"O tay, anasına dedi ki..."

Kimindir; bulamadık.

"Gönül, senin olgunluğundan..."

Bulamadık.

"Ay ışığını saçar, köpekse havlar..."

Mevlânâ: Dîvân-ı Kebîr tere. İst. R. K. 1958, s. 319, beyit 2619. ikinci beyit Konya nüshasında yok.

"Hikmet ıssı olanlara..."

Hadîka, s. 714, 2. beyit.

"Canı, altınla satın almadın da..."

Bulamadık.

"Yoksulun gönlünü kebâb edip..."

Bulamadık.

"İnsan görüşten ibarettir..."

Mevlânâ: Masnavî, Nicholson basımı, VI, s. 319.

"Gördüğün, bildiğin pisse..."

"Hiçbir gönül, o tapıya kendi dileğiyle..."

Senâî: Dîvan, Kasideler, s. 379. 2. beyit.

"Bütün âlemde çifti olmıyan o tek..."

Mevlânâ: Rubailer, K. harfinin ilk rubaisi, s. 133.

"Kadehler boşalınca..."

"Kendinde oldukça..."

Hadîka veznindeyse de bulamadık.

"Sevgili bezendi, güzelleşti..."

Senâî: Dîvan, s. 621, beyit. 1-2. Mevlânâ, bir gazeline, bu gazelin matlaiyle başlar ve bu matlai tazmîn eder. Dîvân-ı Kebîr, II, s. 269.

"Öldürürsen öldür..."

Bulamadık.

"Değil mi ki benim tilkim oldun..."

Mevlânâ: Rubailer S harfinin 2. rubâîsi, arada biraz fark var; s. 125.

"Düşüğümüz bütün eziyet..."

Mevlânâ: Rubailer, D harfindeki 231. rubâî; s. 93.

"Kuşcağız, yemin başında..."

Hadîka, II, s. 739.

"Güzelere bakma ki..."

Hadika vezninde fakat bulamadık.

"Bari yük..."

Bulamadık.

"Ey canımın içinde bulunan..."

Attâr: Dîvân, s. 209-210. Gazelin 1., 3., 4., 5., 6., 8. ve 7. beyitleri.

"Sana gönül bağlıyan.."

Senâî: Divan, Gazeller, s. 616. Gazelin 1., 2. ve son beyitleri. Son beyit, biraz değişik.

"Senin gamını yemeden..."

Mevlânâ: Rubailer, D harfinin 194. rubaisi, s. 51.

"Gam gecesi..."

Bulamadık.

"İnsanlar, akıllı kişilerden..."

Hadîka, s. 444.

"Horoz vakitsiz..."

Bulamadık.

"Kardan testi..."

Bu da öyle.

"Her akıllı bilginin..."

Öyle.

"İşık, yüzbinlerce..."

Öyle.

II

"Nazımızı, niyazımızı..."

Bulamadık.

"Kim bizi iyilikle..."

Fihî mâ-fih'in 54. bölümünde (tere. s. 174) ve Mevlânâ'nın mektuplarından CXXII. mektupta geçer (tere. s. 183).

"Baht sana yârolur, yaver kesilirse..." Tabîatten doğan olayların..."

Bulamadık.

"Allah sırlarının definesi..."

Mevlânâ: Rubailer. M harfinde 96. rubâî, tere. s. 150.

"Âlemden maksad..."

Mevlânâ'nın mektuplarından CXXXI. ve CXLV. mektupta geçer (tere. s. 197, 214).

"Ey durağı-konağı..."

"Bilgin kişinin varlık gemisi..."

Bulamadık.

"Rûm ve Çin ülkelerini..."

Senâî: Kasideler; s. 418-419. Kasidenin 1., 2., 4., 21. ve 22. beyitleri.

"Arı-duru, tatlı sudan..."

Seyyid Burhânâddîn: Ma'ârif, s. 47.

"Ay, dün gece..."

Mevlânâ: Rubailer, Y harfinin 143. rubaisi, s. 214.

"Zamane, insanı aldatan..."

Attar'ın bu vezin ve kafiyedeki bir şiirinden olabilir.

"Avım elimden çıktı..." "Halvet gecesinde..."

"Binlerce canın kurban..."

Bulamadık.

"Himmete doğan ol, ululukta..."

Mevlânâ: Rubailer. K harfinin 3. rubaisi; tere. s. 134.

"Sevgilinin kabrini..."

Mecnûn'a isnâd edilen bu arapça beyit, Harun'un çağdaşı Müslim ibn al-Velîd'indir (Maahiz-i Kasas ve Tamsîlât-ı Masnavî; s. 211-212).

"Her zaman, bu yem-yeşil.."

"O alçahrsa..."

"Buyruk ıssıyla kâtipleri hainlik..."

"Noolurdu, seninle..."

"Birgün sûfinin biri Hişâm'a..."

Hadîka, II, s. 565-567.

"Ey şehvet ateşinde yanıp..."

Bulamadık.

'Neyin varsa ateşe..."

Mevlânâ: Rubailer. Ş harfinin 22. rubaisi; 1. beyti; s. 128.

"Sebepleri meydana getiren..."

"Ey ömrünü yele veren..?"

Bulamadık.

'İsteyin ey en güzel yürüyüşlü..."

Senâî: Kasideler; s. 182-183 Kasidenin 1., 2., 3., 4., 5. ve 7. beyitleri.

"Tanrılığına lâıyk yardımla..."

"Hür kişilerin oturdukları..."

"Yüceleri görenlerin..."

"Riyâzatla varlık perdeni..."

Bulamadık.

"Bizden, bizim kulluğumuzdan..."

Mevlânâ: Dîvân-ı Kebîr, I, s. 310; beyit, 2. 3.

"Gönül de kim oluyor ki..."

Bulamadık.

"Arifler, önüne ön olmıyandan..."

Hadîka, s. 65, 11. beyit.

"Zâhid, korkuyla..."

Bu beyitler, Sultan Veledin "İbtidâ-Nâme" sinden alınmıştır (Celâl Humâî basımı; Tehran — 1355 H. 1315 Ş. H. s. 56; "Der beyân-ı on ki nazar-ı arif be Hudâst..." surhunda).

"Zahidin aldığı yol..."

Bulamadık.

"O güzellik..."

Bulamadık.

"Kime hakıykatten..."

Mevlânâ: Dîvân-ı Kebîr, II; s. 214. İlk gazel.

"Zâhidlik nedir?..."

Hadîka'dan olacak.

"Savaşta demir gibiyiz..."

"Gerçeğe erenler..."

Mevlânâ: Rubailer; D harfinin 12. rubaisi; s. 69.

"Bil, fakat..."

"Selvinin boyuna..."

Bulamadık.

"Leylâ yüzünden..."

"Biz sana âşıkız..."

"Göz yaşların neden gül renginde..."

"Gamdan işim..."

"Vakitsiz öten horozu..."

Bulamadık.

"A seheryeli..."

Mevlânâ: Rubailer; Y harfinin 240. rubaisi; s. 221.

"Kara topraktan..."

Mevlânâ: Rubailer; Y harfinin 34. rubaisi, s. 201.

'Perde yırtmayı..."

Senâî: Dîvan; s. 704-707. 1. 2., 3., 4. ve 5. beyitleri. Son beyit yok.

"Senin kulun olduğunu..."

Bulamadık.

"Sözü, her söyliyenin..."

Attâr; Kasîde; Dîvan, s. 49-50. Kasidenin 1., 5., 6., 14., 16., 20., 7. ve son, yâni 38. beyti.

"Bana gönül verirsen..."

Mevlânâ: Rubailer; M harfinin 217. rubaisi; s. 164.

"Seni görüp de..."

"Bir bakır, altın yaldıza..."

Bulamadık.

"Aşk dâvasında..."

Hadîka'nın 334. sahîfesindeki 11. beytin biraz değişik şekli.

"Gizli, açık..."

Bulamadık.

IV

"Elest buyruğuna..."

Bulamadık.

'Tanrı zuhuruna..."

Hadîka vezninde ve tarzında; son beyit biraz farkla 132. sahîfedeki 4. beyit. Bu beyitlerin, Hadîka'dan olması gerekir sanırız.

"O şarâbı..."

Bulamadık.

"A beden, o yola..."

Senâî, Dîvan; s. 466. 1-6. beyitler.

"Niceyebir gömlek..."

Hadîka, s. 418.

"Başında aklın varsa..."

Mevlânâ: Rubailer, R harfinin 17. rubâîsi; s. 120.

"Ey mal ıssı olanlar..."

Senâî: Kasîde; s. 168-171. 1., 3., 2., 10., 29. ve 30. beyitler.

"Varlığında üstün olan..."

Mesnevi, Nicholson basımı; c. II, s. 323.

"Dünyâyı yakıp yandıran..."

Mevlânâ: Rubailer; S harfinin 3. rubaisi; s. 125.

"Bir mektup..."

Bulamadık.

V

"Ey saki, aşk şarâbını..."

Hadîka vezninde.

"Ey saki, önceden sunduğum..."

"Meydan geniş..."

İkisi de rubai; fakat kimindir, bulamadık.

"Hani duymuşsundur..."

Hadîka, s. 733-734.

"Âşıkların gönüllerinin..."

"Ey sararıp solmuş mum..."

"Geceleri benim hâlîmi..." Bulamadık.

"Birisi, âşıklık nedir diye..."

Mevlânâ: Mesnevi; II. cildin dibacesi.

"Lûtfun, bir solukçağız..."

Bulamadık.

"Mahrem olmıyanların..."

Hadîka: Mukaddime-i Reffâ' s. 2.

VI

"Yoldan seni uzaklaştırın..."

Senâî: Dîvân; Kaside; s. 48; 2., 7. ve 8. beyitler.

"Gül bahçesinde..."

Mevlânâ: Rubailer; Y harfinin 42. rubaisi, s. 202.

VII

"Samançöpü gibi..."

Bulamadık.

"Aşk dâvasına..."

III. mecliste geçti.

'İhtiyarlayınca bakılmaz ya..."

Mevlânâ: Rubailer; T harfinin 140. rubaisi; s. 44.

"Canı olan..."

Hadika'dan olacak.

"Ey toplum..."

Senâî: Dîvân; Tercî'ler, s. 572-573. 1., 4., 5., 10. ve 13. beyitler.

"Bir gececik..."

Senâî: Dîvân, s. 193; 5. beyit.

"Sanki bağda-bahçede..."

Mevlânâ: Rubailer; Y harfinin 130. rubaisi; s. 130.

'Temiz kişilerin..."

Hadîka, s. 377.

"Sana aykırı..."

Bulamadık.

"Biz dilemekteyiz..."

Fîhi mâ-fîh'te, 12. ve 17. bölümde geçer; tercememiz; s. 48, 67.

"Âdemoğlu..."

Hadîka'da olsa gerek.

Konulara Göre FİHRİST

I. MECLİS :

Ümmetin bozguna düşmesi
Mücadele
Süleyman — Tac
Besmeleyi tefsir
Peygamberin mucizesi
Ay'ın yarılması
Gulyabânî ile temsil
Tövbe
Kasap — kuş
Hamza — Vahşi
Barsîsâ hikâyesi
Besmele
Nûh*- Tufan

II. MECLİS :

Tanrıya yöneliş
Gönül zenginliği
Tilki — davul
Edhemoğlu İbrahim
Süleyman, hüdhüd — Belkiys
Hişâm'a âit bir hikâye
Besmele

III. MECLİS :

Hârise'nin görüşü
Pâdişâh — doğan
Zâhid — arif
Pâdişâh — kul
Hacet dileme vakti
İyi niyet

IV. MECLİS :

Topluma rahmet olanlar
Kulluk
Azim hikâyesi
Nasûh tövbesi
Mukbil-i Tammar ve Salebe

V. MECLİS

Abdül-Muttalib'in yağmur duası
Kulluk
Habîb-i A'cemî
Doymıyan öküz — hırs
Benlik
İnsanların bölükleri

VI. MECLİS :

Tevrat'taki öğüt ve dünya
Lâ-İllâ

VII. MECLİS :

Aklın şerefi
Herşeyin bir terazisi var
Bilgi
Yaratışın gaayesi
Özden doğan bilgi — öğrenilen bilgi
Balık — yılan temsili

